

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНИ И ИНФОРМАЦИОННИ НАУКИ,
КНИГОЗНАНИЕ И ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИЯ

БИБЛИОТЕКА

ISSN 0861-847X (PRINT) • ISSN 2738-845X (ONLINE)

ГОДИНА XXVIII (LXVII)

6•2021

РЕДАКТОР д-р ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ

КОРИЦА ГЕОРГИ ИВАНОВ

ПРЕДПЕЧАТ ЮЛИЯН ДОЙЧИНОВ

ПЕЧАТНИ КОЛИ 6,5. ФОРМАТ 70/100/16. ТИРАЖ 200

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,
БУЛ. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 9183 220, абонамент и продажби 9183 136

E-mail: sp.biblioteka@nationallibrary.bg; P.Velichkov@nationallibrary.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ, 2021

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

Превод и редакция на резюметата д-р Радослава Стефанова

На корицата: Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Снимка – Стефан Рангелов

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

гл. ас. д-р Анка Стоилова
доц. д-р Анна Ангелова
гл. ас. д-р Бояна Минчева
д-р Ваня Аврамова
доц. д-р Васил Загоров
проф. д.и.н., д.н.к. Вера Бонева
Веселин Тодоров
проф. Владимир Ключев
Георги Бобев
д-р Джени Иванова
Елизабета Георгиев
доц. д-р Живка Радева
д-р Иван Заров
д-р Камелия Христова-Йорданова
доц. д-р Красимира Александрова
д-р Мариана Кирова
д-р Петър Величков
проф. Роман Мотулски
д-р Руслан Иванов
д-р Силвия Найденова
ас. Силвия Филипова
доц. д-р Тодор Чобанов
доц. д-р Християн Атанасов
Юлия Карадачка-Симеонова

Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“, в който е поместен негов текст. Хонорари се изплащат само на поръчани материали.

Списание „Библиотека“ се издава от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Действителен собственик – Министерство на културата на Република България.

Марката „Библиотека“ е регистрирана и има рег. № 99063 от 05.09.2017 г.

Съдържание

Нови книги на НБКМ 5–19	Анка Стоилова, Невена Граматикова Юбилеен сборник за отдел „Ориенталски сбирки“ към Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“
Дарители 20–21	Петър Петров Ценно дарение постъпи в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“
Клуб „Писмена“ 22–27	Яница Радева Вечер на Иван Станков в Националната библиотека
Годишнина 28–35	Румяна Пенчева 140 г. от рождението на писателя и етнографа, политика и общественика Стилиян Чилингиров
Юбилей 36–40	Антоанета Лесенска 100 години от създаването на отдел „Специални сбирки“ на Народна библиотека „Иван Вазов“
Библиотечно- библиографска хуманитаристика 41–53	Татяна Ф. Бересцова Информационно пространство: същностна дефиниция, видова диференциация и съвременни тенденции трансформации
Колекции & Колекционери 54–57	Росен Петков за каталога „Българският литературен модернизъм“
Млади автори 58–66	Милослав Бонов Култът към светите Тивериуполски мъченици във византийските и средновековни български богослужбени книги
Нови книги 67–70	Росица Петрова-Василева, Ваня Аврамова Биобиблиографски указател „Георги Стойков Раковски“, посветен на 200 години от рождението на бележития котленец

Нови книги	<i>Християн Атанасов</i>
70–75	Запазеното наследство на „Дядо Славейков“ – един архивистичен прочит
76–77	<i>Димитър Христов</i>
	За земния мир и войните на хората
78–90	Календар'2022
In Memoriam	Проф. д-р Милен Куманов
91	(13.II.1942–22.XI.2021)
92	Д-р Александър Касабов
	(30.X.1968–9.XI.2021)
93–101	Показалци на статиите и на авторите в „Библиотека“ през 2021 г.
103	Талон за абонамент'2022

Юбилеен сборник за отдел „Ориенталски сбирки“ към Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“¹

АНКА СТОИЛОВА, НЕВЕНА ГРАМАТИКОВА

Jubilee collection about the Oriental Collections Department at the “St. St. Cyril and Methodius” National Library

Anka Stoilova, Nevena Gramatikova

Summary

Foreword to the jubilee collection “Contributions to Bulgarian Oriental Studies. 100 years of the Oriental Collections Department of the “St. St. Cyril and Methodius” National Library”, compiled by Anka Stoilova, Nevena Gramatikova, Rumen Kovachev, 448 pages, BGN 29.00, recently published.

Key-words: Department of Oriental Collections, “St. St. Cyril and Methodius” National Library, Jubilee collection.

Архивът на отдел „Ориенталски сбирки“ към Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е едно от най-големите световни хранилища на арабографично документално и книжовно наследство. Той съхранява богат масив от документи и регистри, ценни колекции от източни ръкописи, старопечатни книги и периодика. Като един от най-богатите в Европа и света, неговият архивен, ръкописен и книжен фонд има важно значение за развитието както на националната, така и на международната ориенталистика. Формалният белег, който обединява материалите, съхранявани тук, е арабската графика, но езиците, на които са написани, са османотурски, арабски и персийски. Обемът на архивните документи (единични и различен тип регистри) на османотурски език, обхващащи хронологично дълъг период от втората половина на XV до началото на XX в., нареждат отдела сред най-големите депозиториуми на такава документация в света. Фондът наброява над 4000 кодекса, а литографиите и старопечатните книги на посочените езици са повече от 2200. Тук се съхраняват и ценни периодични издания на османотурски и турски от края на XIX–първата половина на XX в., отпечатани в България, като броеве на 48 вестника, някои от които са билингва (на турски и на български език).

¹ Предговор към юбилейния сборник „Приноси към българската ориенталистика. 100 години отдел „Ориенталски сбирки“ на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, състав. Анка Стоилова, Невена Граматикова, Румен Ковачев, 448 с., 29,00 лв., излязъл наскоро от печат. Сборникът е спонсориран от Министерството на културата.

Началото на отдела, който има за задача да съхранява и да изучава документалното и ръкописно-книжовното наследство в българските земи от османската епоха, е поставено още през 1879 г., когато непосредствено след основаването на самата Библиотека след Освобождението по нареждане на губернатора на София Пьотр Владимирович Алабин, в нея са пренесени голямо количество книги от Самоков.² Приблизително по това време в новосъздадената в София библиотека се прехвърлят също и материалите на османотурски, които произлизат от административни, съдебни и културно-просветни институции на османската власт и от мюсюлманското население в България. Това са архивите на военните, съдебните и административните институции от Плевен, Ловеч, София и други градове, документация от местните мюфтийства и ръкописни и печатни книги, съхранявани в османските обществени библиотеки, чието изнасяне османските власти не успяват да организират, притиснати от хода на Руско-турската война.³ Пример за последното са книгите от обществената библиотека във Видин, известна като „Библиотека на Осман Пазвантоглу“, прехвърлени тук.

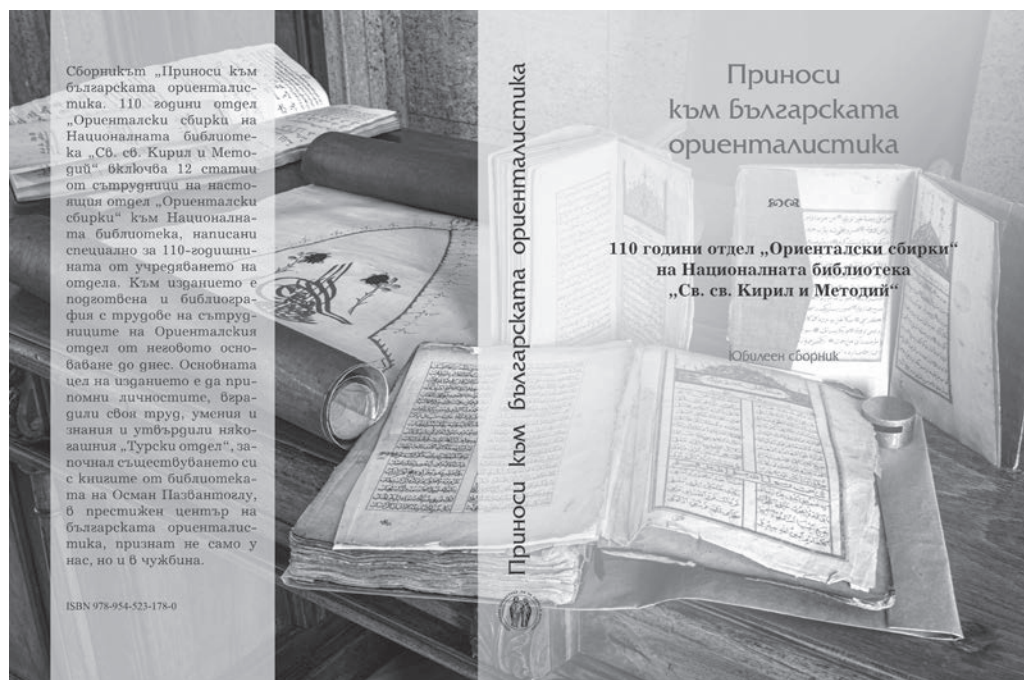
Така събраните документи с пренесената в София книжнина формират първоначалното ядро на отдела, който през 1900 г. получава името „Турски отдел“, а с министерски Указ от 5 март 1909 г., публикуван в бр. 49 на „Държавен вестник“, е обособен официално като самостоятелна библиотечно-научна структурна единица в Народната библиотека под името „Ориенталски отдел“. Настоящият сборник е посветен на 110-годишнината от тази дата. Основната цел на изданието е да се припомнят приносът и имената на хората, които са вградили в него своя труд, умения и знания и са го утвърдили като престижен център на българската ориенталистика, признат не само у нас, но и зад граница.

Над съкровищницата от арабографични писмена са работили всеотдайно повече от петдесет ръководители, служители и сътрудници на отдела. С годините те са допринесли за обработването, описването и изследването на съхраняваните документи, ръкописи и старопечатни книги. Сред тях се открояват имената на Диаманди Ихчиев, Иван Димитров⁴, Владимир Тодоров-Хиндалов, Петър Миятев, Борис Недков, Никола Попов, Вера Мутафчиева, Иван Добрев, Петко Груевски, Стефан Андреев, Аспарух Велков, Мария Михайлова-Мръвкарлова, Михаил Стайнова, Стоянка Кендерова, Светлана Иванова, Славка Драганова, Евгений Радушев, Румен Ковачев и др. Тук е мястото да цитираме думите на един от дългогодишните му ръководители Борис Недков: „Ориенталският отдел

² **Недков**, Борис. Ориенталистиката в Софийската народна библиотека. – В: *Годишник на Българския библиографски институт*, т. 1 (1945–1946). София: Български библиографски институт, 1948, с. 229; **Кендерова**, Стоянка. Отдел „Ориенталски сбирки“ при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и неговият фонд. – В: Библиотека, 2016, кн. 6, с. 197.

³ **Иванова**, Светлана. Комплектуване, формиране и разкриване на сбирките на Ориенталския отдел на НБКМ (към Пътеводител на Ориенталския отдел на НБКМ). – В: *Известия на Държавните архиви*, 2000, бр. 79, с. 3–49.

⁴ В статиите, които публикува, се подписва като Ив. К. Димитров. В съвременни изследвания името му е дадено във формата Иван Димитров Кимрянов.

в Народната библиотека в София основателно може да бъде разглеждан като първото научно звено у нас в областта на ориенталистиката. Това е единственото място в България, където чрез грижливо събиране на стари ориенталски ръкописи и архивни материали и чрез доставяне на нова ориенталска литература и литература върху Ориента, съществуват условия за научна работа в областта на ориенталистиката⁵.

Независимо, че през първото десетилетие след основаването на Народната библиотека фондът на ориенталската сбирка с книги на турски, арабски и персийски език и архивни документи нараства значително, през този период Библиотеката по-скоро изпълнява ролята на склад за съхранението им. В библиотечната документация и междуинституционалните преписки съхраняваните материали са обозначавани обикновено като „Турска архива“⁶. Както посочва Б. Недков, истинското съществуване на отдела започва с назначаването на Диаманти Ихчиев през 1900 г. за „уредник на турската архива“. Макар че по образование той не е нито ориенталист, нито тюрколог, много доброто ниво на владеење на турски и османотурски език му позволяват да хвърли разностранен поглед върху това

⁵ Недков, Борис. Ориенталистиката в Софийската народна библиотека, с. 227; Същият. Ориенталският отдел на Държавна библиотека „Васил Коларов“. – В: Известия на Държавната библиотека „Васил Коларов“ за 1954 г. Юбилеен сборник. София: Наука и изкуство, 1956, с. 113–122.

⁶ Недков, Борис. Ориенталистиката в Софийската..., с. 231.

книжовно и архивно наследство и да постави началото на неговото разкриване пред българската научна общност.

Ихчиев започва с преглеждането на ръкописите, старопечатните книги, софийските и видинските сиджали и с описването им на „подвижни карточки“. Както става ясно от отчета, който предава през 1908 г., фондът е имал в наличие 2400 ръкописа, 920 печатни книги, 265 сиджала от Видинския кадийски архив и 45 от Софийския кадийски архив. Главно обаче Ихчиев съсредоточава усилията си върху описването на единични османотурски документи, сиджали и дефтери (емлячни и други регистри), събрани от бившите окръжни центрове. Към 1908 г. той вече е изготвил първия опис на видинските и софийските сиджали и на дефтерите в нарочен описен каталог, наречен „Описание на шериатските официални регистри под название сиджил-дефтери“, включващ 230 паметника. Каталогът на Ихчиев е включен в Каталога на Ориенталския отдел и е послужил като основа на днешните картотеки на сиджилите и дефтерите, формирали старата наличност. Наистина описанията на Ихчиев от гледна точка на съвременните научни и библиографски изисквания имат много грешки, но все пак насочват вниманието на проходащата българска историческа наука към съдържащото се в регистрите и документите от османската епоха.

Освен с дейността си по описание на архивните материали, за периода докато напуска поста си на уредник в отдела през 1908 г., Ихчиев се утвърждава и като активен преводач на важни турски документи за историята на българския народ и българските земи под османска власт. Сред тях са документи за християнското население с привилегировано положение, поземлената собственост в турско време, кърджалиите, спахиите в Османската държава, за Осман Пазвантоглу, еснафите и техните сдружения и други въпроси. Той публикува и преводи на голям брой турски документи за Рилския манастир. Вярно е, че неговите преводи на документи на редица места изобилстват от грешки, а изданията им не са съпроводени с оригиналния турски текст и факсимиле, което от научна гледна точка принизява стойността им и ги прави използвани частично за ориентиране в съдържанието, но все пак направеното от Ихчиев не бива да се подценява. Благодарение на неговия труд ориенталската книжнина и документация в Народната библиотека бива преведена в значителна степен.⁷

След официалното обособяване на Ориенталския отдел в Народната библиотека със Закона от 5 март 1909 г. за негов библиотекар е назначен първият школуван ориенталист д-р Иван Димитров (1883–1913), който допринася и за развитието на библиотечното дело у нас. Завършил ориенталистика в Берлинския университет

⁷ Диамандиев, Андрей. Д. А. Ихчиев (По случай предстоящата 25-годишнина от смъртта му). – В: *Известия на Историческото дружество в София*, 1937, кн. 14–15, с. 186–194; **Михайлова-Мръвкар**ова, Мария, Стайнова, Михаил. Творческото дело на Д. Ихчиев, Н. Попов, Г. Гълъбов и Б. Недков – принос за развитието на османистиката в България. – В: *България през XV–XVIII век. Историкографски изследвания „България XV–XIX в.“*. т. 1. София: БАН, 1987, с. 310–311; **Стоянов**, Валери. Изследване и обнародване на османотурски документални извори за историята на България. – В: *България през XV–XVIII век...*, с. 281–282.

през 1908 г., с назначаването си д-р Иван Димитров се заема с организирането на фондовете и тяхното научно разкриване. Негова е инициативата да се организира задължителен депозит на издаваните книги, вестници и списания в България, която е подкрепена и реализирана по-късно от Стилиян Чилингиров, помощник-директор и директор на Народната библиотека в периода 1916–1922 г. Иван Димитров изготвя нова картотека на арабографичните книги и ръкописи в съответствие с научните изисквания, полага усилия за обогатяването на фондовете с нови постъпления. През 1912 г. в резултат на командировката му в Кюстендил е спасена от унищожаване вакъфската библиотека към джамията „Фатих султан Мехмед“, известна като Шадраванската, състояща се от 264 тома, както и книгите и ръкописите, останали неприбрани от вакъфската библиотека в Самоков.⁸

Борис Недков, който високо оценява методиката на работа на д-р Иван Димитров, изтъква, че като школуван ориенталист той виждал своята първа задача в обогатяването на сбирката и библиотечната обработка на материалите, а по отношение на разкриването смятал, че не публикуването на отделни единични документи, а на група документи с еднакъв характер има повече смисъл от научно-изследователска гледна точка.⁹ През лятото на 1912 г. Иван Димитров бива назначен за главен библиотекар (позиция днес съответна на заместник-директор), но е мобилизиран в Балканската война. Участва в боевете и обсадата на Одрин (октомври 1912 – март 1913 г.), а в началото на Междусъюзническата война е прехвърлен на фронтовата линия на югозападната граница. Участва в боевете със сръбската армия при Султан тепе, където е тежко ранен. Пренесен в Кюстендил, издъхва на 12 юли 1913 г. Смъртта му е неизмерима и незаличима загуба за българската ориенталистика и за Народната библиотека. Впоследствие, през 50-те години на миналия век неговата богата лична библиотека е дарена на отдела, което прави присъствието му осезаемо и днес.¹⁰

Следващият библиотекар на Ориенталския отдел – Владимир Тодоров-Хиндалов, заема тази длъжност от 1913 до 1935 г. Той изтъква като основен приоритет систематизирането на отделните сбирки, с оглед тяхното правилно и рационално ползване. Наистина, до този момент в отдела са се поддържали систематични и азбучни каталози на арабските, персийските и турските старопечатни книги и ръкописи, на сиджилятите (включен днес в две отделни колекции „Сиджили“ и „Дефтери“), и описи на сиджилятите и на исторически и науч-

⁸ Стоилова, Анка. Кимрянов, Ив. Димитров. – В: *Българска книга*. София, 2004, с. 221–222; Стоилова, Анка. Приносът на Иван Димитров Кимрянов за развитието на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – В: *Библиотека*, 2017, кн. 6, с. 81–100.

⁹ Недков, Борис. Ориенталистиката в Софийската..., с. 234.

¹⁰ Стоилова, Анка, Граматикова, Невена. Ценни книги, дарени на Народната библиотека от Иван Димитров и неговите наследници. – В: *Благотворителност и култура на дарителството*. Доклади от Международна научна конференция, посветена на 140 години от основаването на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, 10–11 декември 2018 г. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2019, с. 201–207.

ни старопечатни и ръкописни книги, но необходимостта от нова систематизация била повече от очевидна.

За периода на своето пребиваване в библиотеката Тодоров-Хиндалов полага усилия да увеличи книжовното и документалното богатство на отдела с ценни придобивки. През 1914 г. на институцията били дарени книги, съхранявани дотогава в Народния музей, както и ценни книги от един персиец, книжар в Цариград, на име Хусейн.¹¹ Значителни постъпления са регистрирани и през следващите години. В отчета си за 1923 г. Тодоров-Хиндалов отбелязва, че само през 1923 г. в отдела са постъпили 47 ръкописа и старопечатни книги, два фермана, един брат, един сенет, а през 1926 г. във фонда постъпват едно евангелие на персийски език, една старопечатна книга на персийски, една литография на османотурски, дарени от Американското библейско дружество, и книги, дарени от софийския жител Сезар Саих. В същото време са откупени ценни документи – фермани и берати.¹² Същевременно фондът на отдела бива обогатен и с преписи на документи от Турския държавен архив в Цариград, които Тодоров-Хиндалов прави при няколко си командировки там.¹³ От отчетите му за дейността на отдела през периода, когато е ръководен от него, се установява също, че той е полагал усилия и за материалното му обезпечаване с необходимите за съхраняването на неговия фонд материални активи и разширяване на базата откъм помещения. В отчета си до директора от 1923 г. Тодоров-Хиндалов упорито настоява за снабдяване на отдела с огнеупорна каса, където да се съхраняват най-ценните ръкописни книги и най-важните фермани, берати и буюрулдии, а също и за две самостоятелни стаи, които да служат като хранилище и работно място за правилното и рационално подреждане и обработване на фонда.¹⁴

Също като Ихчиев, и Тодоров-Хиндалов разкрива важни турски документи за историята на българските земи в свои публикации във вестници и списания. Те засягат унията от 1860 г., стопанското и икономическото положение на Дунавския вилает между 1864 и 1873 г., Видинското въстание от 1850 г., аспекти от историята на Добруджа и др. Но както при Ихчиев, и при него липсва научен метод при превеждането и интерпретацията на документите. Преводите не са съпроводени с оригиналния турски текст и с факсимилета на самите документи, съобразно научните изисквания. Тези пропуски снижават качеството на самите публикации и техния принос за вярното и детайлно реконструиране на историческата действителност в епохата, от която произхождат.

¹¹ **Тодоров**, Владимир. Ориенталски отдел. – В: *Годишник* на Народната библиотека в София за 1914 година. София, 1914, с. 85–86.

¹² **Тодоров**, Владимир. Ориенталски отдел. – В: *Годишник* на Народната библиотека в София за 1923 година. София: Държавна печатница, 1924, с. 37–41; **Тодоров-Хиндалов**, Владимир. Ориенталски отдел (Рапорт за 1926–1928 год. от библиотекаря на Ориенталския отдел). – В: *Годишник* на Народната библиотека в София за 1926–1928 г. София, 1930, с. 150–151.

¹³ **Недков**, Борис. Ориенталистиката в Софийската..., с. 235.

¹⁴ **Тодоров**, Владимир. Ориенталски отдел. – В: *Годишник* на Народната библиотека в София за 1923 година. София: Държавна печатница, 1924, с. 39.

След напускането на Владимир Тодоров-Хиндалов през 1935 г. за библиотекар на Ориенталския отдел е назначен д-р Петър Миятев, завършил туркология в Будапеща, който заема тази длъжност до 1942 г. В сферата на интересите на П. Миятев са основни въпроси на туркологията като старата история, прародината и разселванията на тюрките, въпроси, свързани с произхода на създателите на българската държава, както и проблеми на османската дипломатика. В последната област особено приносна за българската наука е неговата работа за тугрите на османските султани. С постъпването си в Ориенталския отдел Миятев продължава работата по каталозите на печатните книги, ръкописите и документите. Негов важен принос е съставянето на нов азбучен каталог на литературата върху Ориента в Народната библиотека.¹⁵

Той също следва традицията на своите предшественици на публикуване на важни турски документи за нашето минало, като се концентрира основно върху такива от предосвобожденската епоха, засягащи борбите за национална независимост – като съдбата на революционните комитети през 1872 г., избухването и потушаването на Априлското въстание, делото срещу Васил Левски и др.¹⁶ Преводите на П. Миятев са съобразени с научните изисквания за публикуване. Съпроводени са с транскрипция на оригиналния текст и цитиране с указания за фонда, откъдето е взет документът. Това позволява при съмнение в превода да се направи проверка с оригиналния документ и да се изчистят грешките, ако има такива.

След д-р Иван Димитров Кимрянов и д-р Петър Миятев, Борис Недков е третият от първите академично подготвени ръководители на Ориенталския отдел. След като завършва последователно Софийската духовна семинария и мюсюлманското духовно училище Нюваб в Шумен и учи право в Софийския университет, през 1936 г. Борис Недков е изпратен като стипендиант на Министерството на просвещението да следва тюркология в Берлин. От 1938 г. записва ориенталистика и впоследствие специализира арабистика при изтъкнатата немска арабистка проф. Ане-Мария фон Габайн, а след това усъвършенства подготовката си по тюркология и османистика при френския проф. Жан Дени в Париж. Работата, с която се дипломира през 1941 г. – „Поголовният данък джизие в Османската империя с оглед на България“, е значим принос за прохождащата българска тюркология и ориенталистика.¹⁷

Получил много добра подготовка по ориенталистика и владеещ перфектно турски и арабски език, през 1942 г. Борис Недков поема ръководството на Ориенталския отдел и остава на този пост до 1961 г. Неговият принос към фонда е огромен. Той полага големи усилия за организирането и обработката на документалните архивни колекции, което дава силен тласък на развитието на българската османистика. Работи активно и върху подреждането и идентифицирането на

¹⁵ Недков, Борис. Ориенталистиката в Софийската..., с. 236.

¹⁶ Стоянов, Валери. Цит. съч., с. 284–285.

¹⁷ Цветкова, Бистра. Проф. д-р Борис Христов Недков (1910–1975). – В: *Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“*, 1976, т. 14, с. 831–832.

ръкописната колекция на отдела, а също и върху обогатяването на книжния и архивния фонд с нови попълнения. Като сътрудник на Комисията за турски извори към Института за история на БАН Недков е двигател и участник в превеждането и издаването на много важни османотурски документи за българските земи в серията „Извори за българската история“ при спазването на научните изисквания за издаването на документи. Негова неопенима заслуга са и изданията с турски документи за Априлското въстание, Ботевата чета, за съдебния процес срещу Васил Левски и сподвижниците му, за руско-турските войни от XVIII в. и др.¹⁸

Наред с ценността на османотурските извори за реконструирането на българската история, Недков е сред първите ориенталисти, които показват и значението на арабските извори в тази посока. Плод на това виждане е неговият дисертационен труд „Географията на Идриси като исторически извор за българските градове“.¹⁹ След като напуска Ориенталския отдел през 1961 г., заемайки се активно със създаването на специалност „Тюркология“ и Катедрата по ориенталистика (дн. Катедра по тюркология и алтаистика в Центъра за източни езици и култури) в Софийския университет, Недков написва двутомната монография „Османотурска дипломатика и палеография“, която се превръща в незаменимо учебно пособие за историци и филолози – османисти и тюрколози.²⁰ Същевременно и други негови трудове го нареждат сред авторитетните ориенталисти не само у нас, но и в чужбина.

Несъмнено приносят на Борис Недков не би имал тези измерения, ако не беше екипът от добре подготвени сътрудници, които той привлича за обработката на силно нарасналия архивен фонд на отдела. Именно тук трябва да отбележим, че новият, обогатил се с огромния масив от документи, известен като Цариградска архива, фонд на отдела е организиран след 1944 г. Той обхваща над 160 000 архивни единици за съхранение и още около 440 000 неорганизиран фонд. Започва процесът на обработка на документите от Цариградската архива, която формира новата наличност от архивни материали. В следващите десетилетия е извършена колосална работа по организиране на архивните колекции и фондове. От 50-те години на миналия век кадровият състав на отдела се разраснал от един библиотекар през първата половина на века до трима души щатни сътрудници. Само за сравнение, в официален отчет на отдела от 1926 г. са докладвани следните цифри: ръкописи и старопечатни книги 4020, сиджилати и емлячни книги – 366, архивни документи – 799. В доклад на Борис Недков от 1954 г. е изтъкнат фактът за двойното нарастване на основния фонд от ориенталски книги и ръкописи. Увеличаването на турския архив от 1609 документа на 161 000 архивни единици

¹⁸ Пак там, с. 832; Стайнова, Михаила. Сборници с османотурски документи, публикувани у нас след Девети септември – извори за българската история. – В: *Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“* и библиотеката на СУ „Климент Охридски“, 1967, т. 7, с. 543–552.

¹⁹ Нейният допълнен и разширен вариант е издаден като самостоятелна книга.: Недков, Борис. България и съседните ѝ земи през XII век според Идриси. София: Наука и изкуство, 1960.

²⁰ Недков, Борис. Османотурска дипломатика и палеография. т. 1. София: Наука и изкуство, 1966; т. 2. (Документи и речник). София: Наука и изкуство, 1972.

за съхранение и още 440 000 архивни единици неорганизиран фонд, налага нови условия и предизвикателства пред неговите сътрудници. С усилията на трима научни сътрудници в отдела и трима души, наети на надница, биват изработени тематична картотека на около 25 000 напълно обработени турски документи, азбучен и топографски каталог на печатните книги, кратък описен каталог на ръкописите, завършена е първичната обработка на още 90 000 документа, разпределени в архивни фондове.

Един от всеотдайните сътрудници в отдела от това време е Никола Попов (1892–1975). Роден в град Пехчево (Македония), завършва Солунската гимназия, а после право в Софийския университет. В качеството си на отличен познавач на турския и арабския език Никола Попов постъпва в Ориенталския отдел през 1948 г., а от 17 юни 1961 г. е назначен за негов ръководител. Той се оформя като един от редките специалисти по османска палеография и отдава своята енергия за разкриването на документалното богатство на отдела и подготовката на млади кадри в областта на ориенталистиката у нас.²¹ Попов продължава дейността по публикуването на редица ценни османотурски документи за българската и регионалната османска история, а също разработва и важни въпроси на османската палеография.

След Никола Попов ръководител на Ориенталския отдел става Мария Михайлова-Мръвкарлова (юли 1965–март 1984). И тя, и следващите наследници на тази длъжност – Стефан Андреев, Аспарух Велков, Иван Добрев, Стоянка Кендерова, Светлана Иванова, са дипломирани тюрколози или историци, възпитаници на българската образователна школа, с допълнителни специализации в различни сфери на османистиката и ориенталистиката. Всички те се утвърждават като изтъкнати учени и водещи специалисти в сферите на своите научни занимания с международно признат авторитет. Наред със специализацията си в конкретни теми на османистиката и ориенталистиката, те продължават дейността по систематизирането и разкриването на фондовете, попълването им с нови постъпления, с превода и научното издание на документи за периода на османското владичество (XV–XIX в.) като правят това както в свои публикации, така и в общи колективни тематични описи и каталози, съставени от сътрудниците на отдела.²² Несъмнено техният голям и неocenim принос заслужава да бъде

²¹ **Михайлова-Мръвкарлова**, Мария. Никола Георгиев Попов (1892–1975). – В: *Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“*, 1978, т. 14. София: Нар. библ. „Кирил и Методий“, 1976, с. 833–834; **Попов**, Никола. Ориенталски отдел. – В: *Известия на Народната библиотека „Кирил и Методий“* и библиотеката на СУ „Климент Охридски“, 1965, т. 5, с. 298–299.

²² **Йорданова**, Милена. Ориенталистът Мария Михайлова-Мръвкарлова отбелязва своя юбилей. – В: *Чуждоезиково обучение*, 2016, кн. 5, с. 547–581. За приносите на проф. Ст. Кендерова вж **Христова**, Боряна. Усещане за непреходност. Уводни думи. – В: *Обицване с Изтока*. Юбилеен сборник, посветен на 60-годишнината на Стоянка Кендерова. София: Нар. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2007, с. 9–11, и следв.; **Дженева**, Аня. Ориенталският отдел ще го има винаги: Разговор със ст.н.с. I ст. д-р Стоянка Кендерова, ръководител на Ориенталския отдел при НБКМ по случай нейната 60-годишнина. – В: *Библиотека*, 2007, кн. 2, с. 26–31.

разгледан отделно, като бъде откритоена научната и административната дейност на всеки от тях в отделно проучване. Но тук трябва да изтъкнем, че втората половина на XX в. в отдела е обработен огромен масив от архивни документи, наброяващи около един милион листа.

Сътрудниците на отдела, чийто брой се увеличава в сравнение с предходния период, се включват с преводи на ранен регистров материал, публикуван в серията „Турски извори за българската история“, която е част от общата поредица „Извори за българската история“. Те са основата на научните екипи, формирани за публикуване документални сборници, посветени на националноосвободителната борба на българския народ като „Васил Левски и неговите сподвижници пред турския съд“ и документалния сборник за Априлското въстание (т. 3). Те създават и тематични описи, свързани със социално-икономическата, политическата и културно-духовната история на българския народ от периода на османското владичество. Сред тези сътрудници заслужава да посочим имената на Васил Шанов, Пенчо Добрев, Георги Ингилизов, Димитър Шалев, Борис Ачков, Руси Стойков, Вера Мутафчиева, Исмет Етемов, Михаила Стайнова, Славка Драганова, Евгени Радушев, Румен Ковачев, Емилия Силянова, Анка Стоилова, Зорка Иванова и др., които през годините работят неуморно за утвърждаването на Ориенталския отдел като архивистичен и научно-изследователски център.

В рамките на този кратък преглед на историята на Ориенталския отдел в Националната библиотека, носещ днес официалното название отдел „Ориенталски сбирки“, считаме за нужно накратко да представим и неговия фонд. Както посочва Ст. Кендерова, според характера на съхраняваните материали фондът на отдела може да бъде систематизиран в пет групи.²³ Това са:

- архивни документи от периода на Османската империя (XV–XX в.);
- ръкописни книги на арабски, персийски и османотурски език;
- старопечатни книги на арабски, персийски и османотурски език;
- арабографични вестници, печатани в България в началото на XX в.;
- научна литература по ориенталистика на различни езици.

Старопечатната сбирка на отдел „Ориенталски сбирки“ е комплектувана от книги, постъпили тук след Освобождението на България от османски обществени библиотеки, чието функциониране е било прекратено, и от библиотеки или книжни колекции при мюсюлмански религиозни институти – общини, джамии, медресета, текета и др., част от които преустановяват своята дейност в резултат на изселванията на мюсюлманското население, както и от лични дарения и откупки от страна на библиотечната институция. Книгите са печатани през XVIII в. и XIX в. в Истанбул и в Кайро. Преобладаващата част от сбирката е мюсюлманска религиозно-богословска литература и мюсюлманска юриспруденция, но има и редица съчинения в областта на историята, езикознанието, географията, медицината, астрологията, художествената литература. Много от тези издания днес са библиографска рядкост. Към тази сбирка се отнасят и книги и учебници на османотурски

²³ **Кендерова**, Стоянка. Отдел „Ориенталски сбирки“ при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и неговият фонд. – В: *Библиотека*, 2016, кн. 6, с. 198.

език, издадени в България след 1878 г., които постъпват в Библиотеката по линия на задължителния депозит.

Едни от „перлите“ в старопечатната ориенталска колекция са книгите, издадени от първата османска печатница, създадена през 1729 г. от помюсюлманчени унгарец Ибрахим Мютеферика. Сред тях са първата печатна книга – арабско-турският речник на Ванкулу, която е особено ценна със сведенията за историята на турското книгопечатане, с историческите съчинения и със съчинения, съдържащи важна историческа информация като работите на Хаджи Калфа (наричан още Кятиб Челеби, 1609–1657) *Тухфет юл-кибар фи есфар юл-бихар* („Подарък на великите хора относно морските войни“), представляващо история на османската флота, *Джиханнюма* („Огледало на света“) и неговият библиографско-енциклопедичен речник *Кешфюл-зунунанасамил-кутубве-л-фюнун*. Ценни са също историята на новия свят *Тарихюл-Хиндюл-гарби* („История на Западна Индия“), *Тарих Мър юл-кадим ве-л-джедид* („История на стария и новия Египет“) от Сухейли ефенди (XVI в.) и други.²⁴ Старопечатният книжен фонд съдържа и важни исторически съчинения, като произведенията на османските историографи Рашид, Сами, Шакир, Субхи, Наима, Джевдет, както и редица арабски исторически съчинения като *Футух ал-булдан* („Книга за завладяването на страните“) на арабския историограф от X в. Балазури, световната история на Абул’Фида *Мухтасар тарих ал-башар* и др.²⁵ Голяма ценност в старопечатния фонд са *ал-Канун фи-т-тъбб* („Канон на медицинската наука“) от прочутия учен-енциклопедист от персийски произход Ибн Сина (Авицена), живял в края на X–XI в., и речникът на тюркските наречия *Диван-и Люгати-т-Тюрк* от Махмуд ал-Кашгари (живял през XI в.), който е неизчерпаем източник на езиков и исторически материал за тюркските общности в Средна Азия.

Ръкописната сбирка е другата „перла“ в Ориенталския фонд. Тя включва около 4100 кодекса на арабски, персийски и османотурски език, в които се съдържат преписи на съчинения от областта на религията, историята, художествената литература, филологията, медицината, астрономията, философията, математиката и др. Сред тях има изключително ценни екземпляри. Най-старият ръкопис във фонда е сборник с хадиси на арабски език²⁶, а сред другите важни съчинения на арабски са историята на персийския историк Утби *Тарих ал-Йемини*, която представя управлението на Саманидите (819–999), Газневидите (969–1036) и други средноазиатски династии. Много ценни ръкописи на арабски са още преписите на съчиненията на андалуския географ Мохамед ал-Идриси, на Ибн Халдун, на Ибн Халикан и на ал-Макризи.

Интересни исторически съчинения се откриват и сред ръкописите на персийски език като *Бехчет ат-теварих* („Прелестта на историите“) от Шюкрюллах бин

²⁴ Недков, Борис. Ориенталският отдел на Държавна библиотека „Васил Коларов“. – В: *Исторически преглед*, 1954, кн. 2, с. 115–116.

²⁵ Пак там, с. 115–116.

²⁶ Кендерова, Стоянка. Пазителка на писменото наследство на Изтока. – В: *Библиотека*, 2003, кн. 6, с. 59.

Шехабедин Ахмед, *Равзат ас-сафа фи сийрет ал-енбия ве-л-мулук ве-л-хулефа* („Освежаваща градина по пътя на пророците, царете и халифите“) от Мухаммед бин Хавандшах бин Махмуд, известен като Мирхонд, поемата *Тимурнаме* (Поема за Тимур) от Абдуллах Джами, сборник с разкази за пророците *Късас юл-енбия* и др. Сбирката на османотурски език също съдържа доста ценни кодекси в областта на историята, религиозните науки, правото, астрономията, художествената литература и др. Сред историческите съчинения трябва да посочим *Тадж ют-теварих* („Корона на историите“) от Ходжа Садеддин, която обхваща периода от основаването на Османската държава до смъртта на султан Селим I (1520), съчинението на Ибрахим Печеви с идентично заглавие, описващо събитията от османската история до 1639 г., историята на Селяники, *Фезлеке* („Световна история“) на Хаджи Калфа (Кятиб Челеби).

Ръкописният фонд на отдела е особено богат на поетични съчинения (дивани и др.) и на коментари (шерхове) към поетични съчинения на трите класически източни – арабски, персийски и турски. Сред диваните на арабски поети са тези на ал-Мутанаби от X в., на Ибн ал-Фарид и др. Персийската поезия със светски и религиозно-мистичен характер е представена с много от своите шедьоври от средновековната епоха и епохата на Новото време. Сред съчиненията на световноизвестните класически поети, чиито преписи притежаваме, са *Месневи* от Джемаледдин Руми, *Бустан* („Зеленчукова градина“) и *Гюлистан* („Розова градина“) от Саади Ширази, *Пенднаме* („Книга на наставленията“) и *Мантък ат-тайр* („Беседа с птиците“) на Феридеддин Аттар, *Диван* (сбирка от стихове) на Хафъз Ширази, *Хефтпейкер* („Седем красавици“) на Низами Гянджеви и др.

Ръкописната колекция на поетични съчинения на османотурски език също има своите ценни екземпляри. Те могат да се разделят на две групи: преводни от персийски на турски език и оригинални турски. От първата група фондът съхранява турски преводи на *Гюлистан* на Сади Ширази, на *Пенднаме* на Аттар и др., както и много коментари на посочените и други шедьоври на персийската поетична класика. Към втората група причисляваме *Искендернаме* на Ахмеди, *Мохаммедийе* на Язъджьоглу Мехмед, *Хюсн и дил* на Ахъ (Ахъ Челеби), диваните на Хаяли, Рефии и др.

Със своята големина и разнородност респектира архивната сбирка на Ориенталския отдел. Тя може да бъде разделена на три групи: единични документи, регистри (дефтери) и кадийски регистри (сиджили). Първата наброява над 500 000 архивни единици (или над 1 милион листа), обработени и описани единични документи на османотурски език, около 3000 документа на арабски и около 50 на персийски. Броят на дефтерите е 740, а на сиджилите – 187 (158).²⁷ Същевременно има около 40 000 документа, които са обработени и класирани, но все още не са

²⁷ **Иванова**, Светлана. Историята и съвременното състояние на колекция „Сиджили“ в Ориенталския отдел на НБКМ. – В: *Известия на Държавните архиви (ИДА)*, 1997, т. 74, с. 3–32. Ст. Кендерова дава за сиджилите цифрата „158 тела“ *вж Кендерова*, Стоянка. Отдел „Ориенталски сбирки“ при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и неговият фонд – В: *Библиотека*, 2016, кн. 6, с. 203.

сигнирани и отразени в описи. След първоначалните постъпления след 1878 г., за които стана дума в началото, най-голямата придобивка на документи става през 1931 г., когато български търговец откупува на тържището в Истанбул голямо количество архивни материали, отчислени като нямащи стойност и таксувани като бракувана хартия, с цел захранване на производствения процес на фабриките в Белово и в Княжево. Като обем те съставлявали три вагона балирани архиви (или 200 бали), изпратени от Истанбул в България.²⁸ След пристигането на хартията е установено, че балите представляват ценни исторически материали и с правителствено решение е наредено да бъдат предадени на Библиотеката. Формирана е комисия, която да ги прегледа и предложи мерки за тяхното опазване и обработване. Този огромен масив от документи става известен като Цариградска архива и постъпването му в Библиотеката се явява преломен момент в историята на отдел „Ориенталски сбирки“.

Наличните документи до постъпването на т.нар. Цариградска архива и онези, постъпили в резултат на „историята с вагоните“, днес са организирани в няколко колекции. Единичните документи са разпределени основно в три колекции. Това са:

ОАК (Ориенталска архивна колекция) – тя съдържа 8604 архивни единици (53 510 листа), които включват едни от най-важните документи за българските земи под османска власт, както и документи за други територии.

НПТА (Новопостъпили турски архиви) – съдържа 4080 архивни единици (16 314 листа), отнасящи се главно за български селища.

Поселищни фондове – това са 328 фонда, като носител на името на всеки фонд е селище, което е било важен административен център в Османската империя. Към всеки един от тези фондове има и втора поредица фондове, които са обозначени с буквата „А“ след обозначението на съответния фонд.

Тези фондове не изчерпват всички налични документи. Има още много, чието обработване тепърва предстои, но този процес се затруднява и забавя поради недостатъчен кадрови и финансов ресурс.

Освен колекциите с единични документи, към архивната сбирка отнасяме и колекциите „Дефтери“ и „Сиджили“. В първата влизат различни по тип регистри, които се отнасят за военно-ленната система в Османската империя, за данъчната система, регистри за издръжката на военните поделения, регистри на населението и др. Най-ранните и ценни регистри, засягащи българските територии, са преведени от сътрудниците на отдела и публикувани в поредицата „Турски извори за българската история“. Колекция „Сиджили“ включва 187 регистра (цели или фрагменти) на местните съдебни институции в София, Видин, Русе, Силистра, Търговище и Добрич.²⁹ В последните години актуалността на този род източници

²⁸ **Тодорова**, Милена. Основни проблеми при издирването и публикуването на документални извори за българската история от Цариградските архиви 1878–1944 г. – В: *Известия на Държавните архиви*, 1994, кн. 64, с. 5–25; **Кендерова**, Стоянка. Отдел „Ориенталски сбирки“..., с. 199; **Иванова**, Светлана. Комплектуване..., с. 13.

²⁹ Вж **Иванова**, Светлана. Историята и съвременното състояние..., с. 3–32.

сред изследователите османисти нарасна изключително и нашата колекция е в голяма полза за разработването на важни проблеми от миналото на ключови градове в българските земи през османския период.³⁰

Другата важна група материали във фонда на отдел „Ориенталски сбирки“ е печатната периодика на арабографично писмо, издавана в България до 1944 г. Сред вестниците, съхранявани тук, е „Tuna“ („Дунав“), който е двуезичен – на турски и на български, и излиза в периода 1865–1877 г.³¹ Тук са запазени още 48 заглавия от пресата на османотурски език, издавани у нас.³²

Същевременно голямо богатство за библиотечния фонд е и научната литература по ориенталистика на различни езици, която е незаменим помощник в изследванията на наши и чужди учени, работили и работещи в отдела. Нейното обогатяване и в бъдеще е важна задача за водещата у нас културна институция – Националната библиотека.

Настоящият юбилеен сборник е разделен на две части. В първата са включени статиите, предоставени от колегите, които любезно приеха поканата на съставителите. Подредбата на съдържанието отразява богатствата на фондовете, съхранявани в отдел „Ориенталски сбирки“. В началото са тези изследвания, които са резултат от работата над архива от османотурски документи. Последните проучвания в сборника са посветени на османотурски ръкопис и на рядка османска литография, съхранявани във фонда.

Авторите са представени в края на първата част.

Втората част е относително самостоятелна и включва избрана библиография на публикациите на сътрудниците, работили и работещи в отдел „Ориенталски сбирки“, и на българските изследователи, работили и продължаващи да работят с разнородните фондове на отдела. Въпреки определението „избрана“, което е дадено в заглавието, съставителите ѝ са се стремили тя да е максимално пълна по отношение на подбрани критерий. Целите, подборът и научният апарат към нея са пояснени в уводните бележки. Подобна библиография, която представя разностранния принос на поколенията ориенталисти, работили в Националната библиотека като нейни служители или читатели и ползватели на Ориенталския

³⁰ **Велков**, Аспарух. Колекцията „Сиджили“ от Националната библиотека в София като исторически извор. – В: *Из практиката на османската канцелария*. Сборник материали от международната конференция „Османските регистри – извор за историята на Балканите“ София, 23 октомври 2009. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2011, с. 13–65.

³¹ **Кендерова**, Стоянка, Иванова, Зорка. Най-ранни арабографични печатни издания във фонда на Ориенталския отдел при Народната библиотека. – В: *Библиотеката – минало и настояще*. Сборник, посветен на 125-годишнината на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. София: Нац. библ. „Св. св. Кирил и Методий“, 2005, с. 367–374.

³² **Иванова**, Зорка. За арабографичната книжнина, печатана в България. – В: *Известия на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“*, 1999, т. 23 (29), с. 232–237; **Shivarov**, Stoyan. The Ottoman Newspapers Kept in Bulgaria: Their State, Cataloguing and Digitalization. – В: *Information-Documentation Management and Cooperation among the Libraries in the Balkan Countries Symposium Papers*. 5–7 June 2008. Turkey, 2008, с. 133–138.

фонд, се прави за първи път. Надяваме се, че тя е убедително свидетелство за тяхното дело, посветено на систематизирането, разкриването и изследването на ориенталската сбирка. Именно тези научни постижения оставят в миналото твърденията за бели петна в изследването на „тъмните“ османски векове. За да се даде представа за многостранните изяви на авторите, списъкът на имената е допълнен с пояснения за тяхното участие качеството на редактори, съставители, преводачи, съветници и др.

Географският показалец в сборника е замислен да изпълнява две основни цели. Едната е да ориентира читателите кои са съвременните или историческите селища и обекти, с които са свързани конкретните публикации. Втората е да даде представа за териториалните граници на районите, за които изследваните извори съдържат информация. Непроучените все още библиотечни документи, без съмнение ще разширят познатите хоризонти. Работата над източните архивни документи, ръкописи и старопечатни книги ще продължат следващите поколения изследователи.

**Тиражът на юбилейния сборник
„Приноси към българската ориенталистика. 100
години отдел „Ориенталски сбирки на Националната
библиотека „Св. св. Кирил и Методий“
е ограничен.**

**Директна покупка от Националната библиотека
„Св. Кирил и Методий“ – на гише „Регистрация“, или чрез заявка до
Росица Владимирова – тел. (02) 9183 136; GSM: 0885643171; e-mail: R.Vladimirova@nationallibrary.bg; rosicavladimirova@abv.bg**

Ценно дарение постъпи в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“

Внукът на големия издател Т. Ф. Чипев за втори път дари ръкописи и книги

ПЕТЪР ПЕТРОВ

**A valuable donation was received by the
“St. St. Cyril and Methodius” National Library
The grandson of the great publisher T. F. Chipev donated
manuscripts and books for the second time**

Petar Petrov

Summary

Mr. Konstantin Chipev, grandson of the publisher T.F. Chipev and great-grandson of the politician Konstantin Stoilov, donated valuable archival materials, manuscripts, books, photos to the National Library “St. St. Cyril and Methodius” for the second time.

Key-words: Konstantin Chipev, donation, “St. St. Cyril and Methodius” National Library.

Г-н Константин Чипев, внук на големия издател Т. Ф. Чипев и правнук на политика Константин Стоилов, за втори път дари ценни ръкописи и книги на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Дарението бе прието от директора на Библиотеката доц. д-р Красимира Александрова с благодарност и признание за този благороден и родолюбив акт.

Дарението съдържа оригинали на писма и документи на Т. Ф. Чипев и негови близки, които изясняват моменти от дейността на първия издател на „Под игото“

Част от дарението на г-н Константин Чипев

Доц. д-р Красимира Александрова и г-н Константин Чипев

от Иван Вазов. Освен тях г-н Чипев дари неиздадени книги, останали в ръкопис, на майор Петко Пеев (1890–1967), създател и уредник на прочутата преди 1944 г. Библиотека „Прослава“. Между дарените негови книги в ръкопис е и роман за държавника и политика Стефан Стамболов.

Много ценна е подборката от книги, написани от българи и издадени в чужбина, предимно на френски език, по темата „Македония“. Изключение сред тях е отпечатаната на немски език книга „Македония“ на големия приятел на България Владимир Сис. Още една ценна книга постъпи във фонда на Националната библиотека – „Христо П. Тъпчилешов: Живот и неговата обществена дейност“ от академик Никола Начов, посветена на известния възрожденец, която излиза за пръв и последен път през 1935 г. Дарителят Константин Чипев предложи Националната библиотека да я преиздаде фототипно.

Сред дарението се откроява серията от неизвестни и непубликувани досега снимки от 1943 г. на академик Никола Михов, един от най-известните ни заслужили и многоуважавани библиографи. Те ще бъдат ценно допълнение за колекцията с портрети и снимки на Българския исторически архив на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Сред снимките са и две, на които са запечатани моменти от създаването на орелеф на Никола Михов от скулптора Андрей Николов.

Вечер на Иван Станков в Националната библиотека

ЯНИЦА РАДЕВА

Evening of Ivan Stankov at the National Library

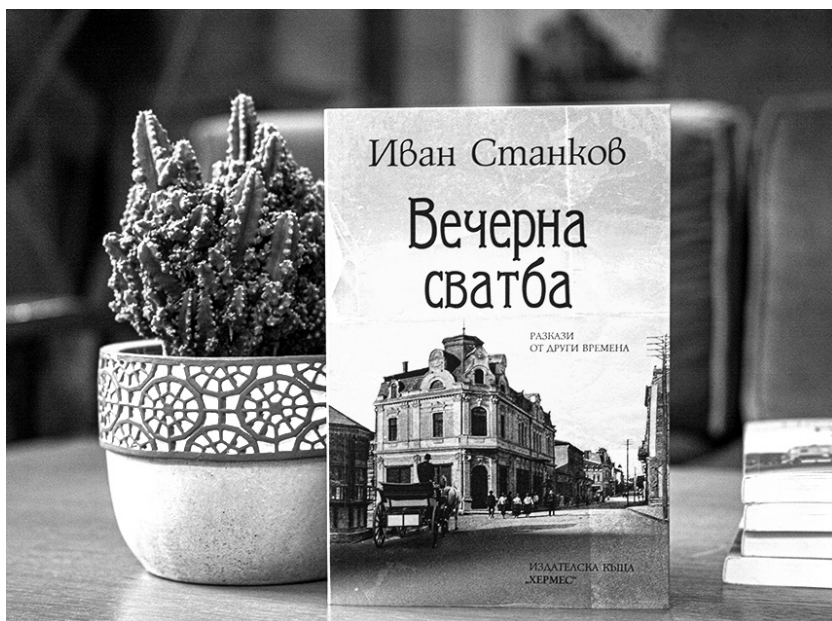
Yanitsa Radeva

Summary

Ivan Stankov presented his latest book “Evening Wedding” at the “St. St. Cyril and Methodius” National Library. The time in this collection of short stories is the 1930s. The writer also told about his translation of the novel “Solenoïd” by Mircea Cartarescu.

Key-words: Ivan Stankov, Evening Wedding, Premiere, Writing Club, “St. St. Cyril and Methodius” National Library, Mircea Cartarescu.

На 29 септември т.г. покани Иван Станков да представи най-новата си книга „Вечерна сватба“ в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Той гостува на клуб „Писмена“ не в ролята си на професор по история на българската

литература, а като автор на сборника с разкази „Вечерна сватба“. Иван Станков разказа и за превода си на излезлия наскоро роман на Мирча Картареску – „Соленоид“.

Вечерта започна с кратко представяне на „Вечерна сватба“ от Яница Радева:

„Днес представяме четвъртата белетристична книга на Иван Станков – сборника „Вечерна сватба“ (изд. „Хермес“), която наскоро беше номинирана в конкурса „Елиас Канети“. Искам да отворя скоба и да напомня, че във фоайето на първия етаж има подредена витрина с книги на професор Станков. Там е изследването му „Фигури на отвъдността в българската литература на XX век“, също и монографията върху поезията на Борис Христов – „Смърт не може да има“. В своите книги с художествена литература Иван Станков също се насочва към граничните състояния – това е отвъдното по особен начин място на емигранта в „Имена под снега“, това е и магическото мястото на детството както в „Спомени за вода“. „Вечерна сватба“ също не прави изключение.

„Вечерна сватба“ с подзаглавието, което насочва към жанра на книгата „разкази за други времена“, е сборник с девет разказа. Характерно за композицията на сборниците на Иван Станков е, че във финалния текст, буквално на последните му страници, си дават среща героите от останалите разкази в книгата. Така научаваме още нещо за съдбата им. А любовта в разказите от „Вечерна сватба“ е страшна и тъжна, безнадеждна и трагична, или ако си послужи с един цитат именно от последния разказ „Зимите на Мичето“: „Страшно нещо е любовта. Само тя е по-страшна от смъртта“. Неслучайно единствената безрезервното споделена любов не е на онези, които празнуват или са отпразнували своята сватба, а на онези, които си я измислят в света на разстроено то си съзнание. Именно тези мечтатели, луди, болни, както и да изберем да ги наречем, кметът Васко и негова избраница, напомнят Люцкан, онзи Йовков герой, който не успява да разбере света и говори на езика на цветята.

А какви са другите времена от подзаглавието на сборника? Онези, които вече са го чели, знаят, че тези времена са точно определени. Това са 30-те години на XX в. Това особено време на еманципация на жената, но и на все още неотживели ценности, наследени от патриархалното общество, време едновременно на мода и на консерватизъм, на мир, който завършва с война. Време, белязано от първата икономическа криза – Голямата депресия, и Втората световна война. В българската литература това интересно и динамично време остава малко в сянката на предходните 20-те и следходните 40-те години, заради поредицата от национални събития тогава, но Иван Станков насочва вниманието си към света на човека. Затова и имената Хитлер и Сталин се явяват като декорация на разказа, тук повече излизат на преден план кабаретата, суеверията, столичният град като антипод на другия град край реката, където животът тече другояче.

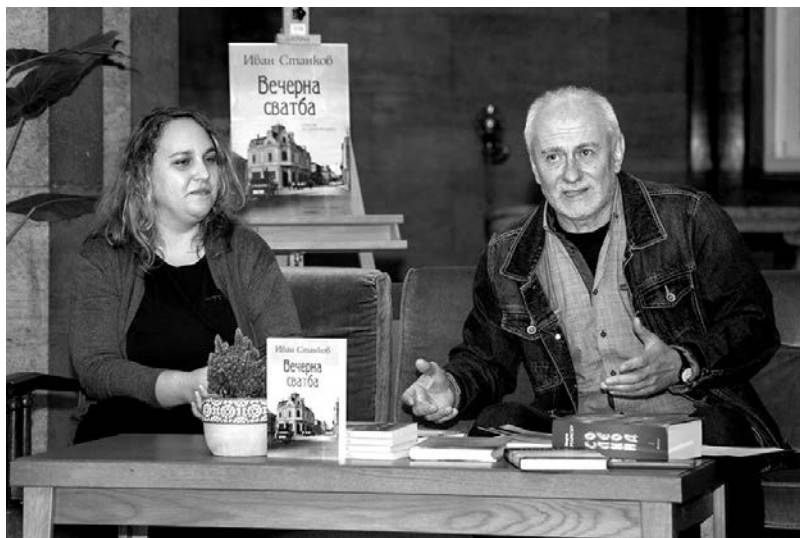
Именно този град – Русе, и тази реката – Дунав, са местата, където се случват събитията. Това са и местата от другите книги на Иван Станков. Сюжетът е невъзможен без вода. Магична, дъждовна, речна, тя е почти герой в разказите. В първия разказ от „Вечерна сватба“ „Частен ученик“ тя е дотолкова се е сраснала с живота на главния герой, че той никога не напуска кораба, който му е и дом, и място на единствената любов. Още нещо за Русе през 30-те, въпреки че след като България губи Южна Добруджа, икономическото значение на града намалява, той

все още помни някогашната си славана Русчук, вилаетския център на Османската империя и на „Малката Виена“, както е наричан заради многобройните сгради, в чиято архитектура са застъпени разнообразни архитектурни стилове от началото на миналия век. Такъв е градът, сред който се раждат разказите на Иван Станков, такъв е градът, в който Иван Станков пренася своите читатели.

Така че пред нас е не просто сборник с разкази, а концептуална книга, разказите в нея имат точното място, което имат главите в един роман. А този факт поставя не само „Вечерна сватба“, а и другите книги на Иван Станков на една крачка от романа. Може би той ще я направи със следваща“.

Цветомила Димитрова, представител на ИК „Хермес“, разказа за гостуването на Иван Станков в Брюксел, където той се срещна заедно с други писатели с българската общност там. Тя припомни изказването на Иван Станков, който се представил тогава не като писател, а като пишещ човек. Тя го помоли да сподели и пред гостите на Библиотеката тази своя гледна точка. Иван Станков каза, че всички са само пишещи: „Писател може да бъде само мъртвия човек, просто защото писател е много голяма дума. Тя означава не само безспорни качества, но и безспорно място на националната литературна лавица“.

Иван Станков отговори и на въпроси, свързани с предходните му книги, като увлекателно разказа за причините, които са го подтикнали да напише трилогията „Спомени за вода“, „Улици и кораби“, „Имена под снега“, и благодари за подкрепата, която му е оказал писателят Емил Андреев за първата книга. Във „Вечерна сватба“ обаче целта му била да покаже друго време. Тъй като не иска да пише за близкото бъдеще, той се е обърнал към период, който познава не по-зле от настоящето, а именно 30-те години на миналия век.

Цветомила Димитрова и Иван Станков

Вечерта завърши с въпроси от публиката, сред която бяха Елена Алексиева, Емил Андреев, Мая Ангелова-Анастасова, колега на автора от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, студенти. Иван Станков получи подарък от Националната библиотека – новоизлязлото фототипно издание „150 години „Ружица“ и „Пчелица“, посветено на издаваните през 1871 г. от Петко Р. Славейков две списания.

След събитието Иван Станков даде автографи и разговоря с почитателите си.

Иван Станков: „Не преставам да се дивя какво вълшебство, какво чудо е самата литература!“

– *Наскоро се върнахте от Брюксел. Моля, разкажете за представянето на най-новата ви книга там?*

– В Брюксел бях поканен за участие в Третия литературен фестивал, организиран от Българската културна асоциация. В програмата бяха включени десетина писатели, живеещи в България и в чужбина. Самото представяне не се различаваше от подобни премиерни събития у нас. Но хората, които обезпечаваха фестивала – с посрещане, транспорт, настаняване, храна, продажба на книги, наемане на зали, озвучаване, фотографиране, всичките до един доброволци, ме впечатлиха силно. Те от години живеят в Белгия, с различни професии са и социални статуси, различни по възраст и образование, и както навсякъде по света, с различни проблеми от всякакъв характер. А аз ги видях събрани под някакво невидимо знаме, чух ги как жужат като пчелички около някакъв незнаен кошер, без да са имали някога царица-майка и без да получат и една стотинка за всичко, което правят. Всеки беше с единственото си лично име – Таня, Русана, Рада, Слави, Веска, Даниела, Йорданка, Димил... Изморени от тичане, недоспали, създаваха у гостите усещането, че всички са приятели от детинство, че ето, събрани тук след години, отново заедно, трябва да усетят голямата обща Родина – българската словесност.

– *Сборникът ви „Вечерна сватба“ се различава твърде много от книгите, които излизат в момента. Вие се насочвате открито към темата за любовта, и то към един период, към който сякаш съвременните български автори нямат голям интерес – 30-те години на миналия век. Защо избрахте 30-те години?*

– Има и други автори, които се обръщат към тези времена, ще спомена само Милен Русков, Теодора Димова, Весела Ляхова, Емил Андреев, Николай Терзиев от по-младите... Моят избор на междувоенния период беше предизвестен. Искан да изместя новата си книга от прилежащата ми действителност, да я разположа някъде далеч от нашето време, за да мога да придам на героите легендарна аура. А междувоенният период е най-близката времева далечност. Освен това го познавам добре, занимавал съм се професионално с тези десетилетия от гледна точка на литературната история. В подготовката за книгата трябваше да си набавя само „местен колорит“ по израза на Юго. Осигуриха ми го старите русенски вестници.

– Вие дебутирахте като писател неотдавна, но имате вече четири белетристични книги. Как успявате да съчетавате ролите на университетски преподавател, на писател и на преводач?

– Ако се занимаваш с тези три неща, видимо приличаш на човек, който трябва да пренесе до някъде три дини под двете си мишници. Но всъщност динята е една и тя е пълна само с думи. Може да прозвучи пресилено, но не правя голяма разлика между трите вида писане. Колкото и езици да знаем, ние всъщност говорим един-единствен – езика на собствената ни мисъл. Дори и на български, когато говорим, пак нея превеждаме. Когато такива като мен, които не знаят английски толкова добре, че да четат Джойс в оригинал, когато разгърнат „Одисей“, те вече четат Иглика Василева. Затова дръзвам да си мисля, че онзи, който отвори книгата ми за Йовков или за Талев, или за Васил Попов, или за Борис Христов, и се зачете, ще има пред себе си не конвенционално академическо изследване, а жива критическа проза. Всъщност този начин на мислене за родната литература, както и влизането ми в ослепителния свят на Мирча Картареску, ми дадоха кураж да издам първата си белетристична книга.

– Реката и Русе присъстват във всичките ви белетристични книги. Трудно е да се каже на кой от двата образа му е отредена водеща роля. През мисълта за тях ли пишете? В каква степен те са важни за писането на художествените ви текстове?

Като университетски преподавател по българска литература разбрах, че всеки от националните ни писатели си е изградил своя литературна държава върху географската карта на България. Радичков с неговия митичен и див Северозапад, Хайтов с Родопска планина, Дико Фучеджиев със Странджа, Йовков с Жеравна и Добруджа, Ивайло Петров с другата Добруджа, Васил Попов с предбалканското село. Край Дунава разполагат много от своите герои и други съвременни писатели – Георги Марковски, Емил Андреев, Николай Табаков, да не ги изброявам всичките. Русе също е описван, да спомена само Елиас Канети, Добри Немиров, Змей Горянин, Константин Мутафов, Руденко Йорданов, Анчо Калоянов. Така че аз не съм откривател нито на реката, нито на града. И все пак все там се въртя и не мога да изляза. Това са моята река и моят град. Реката е спомен, като че ли по-стар от родния ми дом, тя ме посрещна като лична богиня, преди да имам реална представа за сушата. Тя беше първото ми нагледно убеждение, че има неща без начало и без край, първата ми картина за безкрайност. Градът Русе, моят първи град, ме посрещна на петгодишна възраст с горгоните и атласите, които крепяха сецесионните балкони на раменете си и ме следяха със страховити очи да не би да открадна улицата, която охраняваха. След няколко години ме заобичаха, вече не можеха без мен и това продължава и до днес. Те не са се променили никак, пред тях и аз ставам същото онова момче, само дето косата ми е побеляла. Така че обявих Русе за столица на малката си литературна държавица, а провинцията ѝ се състои от едно малко село, и то на брега на Дунава. Стига ми, колкото да се

побера в нея с героите си. Че то да не би планетата на Малкия принц да е голяма? И Макондо има-няма хиляди жители. Простете за сравненията!

– В „Имена под снега“ засягате една напоследък важна тема – тази за емиграцията. Какво ви провокира за тази книга?

– Живях два пъти по четири години в чужбина и знам какво е да гледаш родината и живота си отвън. Освен това героите ми искаха да напуснат и провинцията, и столицата на спомената по-горе държавица, настояваха да тръгнат по следите на реалните и на измислените си прототипи, да последват новите цивилизационни трасета и разместените магнитни линии на новите времена. Пратих ги да видят и те местата, по които съм бил и живял за по-дълги или по-кратки периоди. Никак не е лесно да се живее далеч от семейното гробище. Но пък небето над все по-малката ни планета е едно и под него навсякъде и любовта, и страданието са едни и същи.

– Как работите като преводач? При превода на текстовете обсъждате ли с автора отделни моменти? Как протича преводаческият ви процес?

– Никога не чета предварително книгата, която ще превеждам. Защото не превеждам по поръчка, захващам се само с автори, които вече познавам и ми харесват: Мирча Картареску, Йоана Николае, Дан Лунгу. Така си създавам усещането, че аз пиша книгата в момента. И без друго, те са писатели, в чиито книги не чакаш да видиш какво ще се случи, така че нито можеш да бързаш, нито да се бавиш умишлено. Дългогодишно приятелство ме свързва с всички тях, но консултации по текста съм правил два или три пъти. При преводите се налага да ползвам много по-широк езиков спектър и с огромно удоволствие откривам какви живи изразни възможности има българският език. И не преставам да се дивя какво вълшебство, какво чудо е самата литература!

140 г. от рождението на писателя и етнографа, политика и общественика Стилиян Чилингиров

РУМЯНА ПЕНЧЕВА

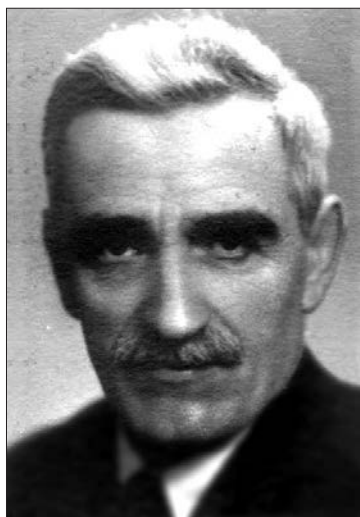
140 years since the birth of the writer and ethnographer, politician and public figure Stiliyan Chilingirov

Rumyana Pencheva

Summary

“St. St. Cyril and Methodius” National Library celebrated 140 years since the birth of Stiliyan Chilingirov – writer and ethnographer, politician and public figure.

Key-words: Stiliyan Chilingirov, exhibition, electronic editions, “St. St. Cyril and Methodius” National Library.

Стилиян Чилингиров

На 26 октомври т.г. Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ отбеляза 140 години от рождението на Стилиян Чилингиров – писател, поддиректор и директор на Библиотеката.

Стилиян Чилингиров е роден Шумен през 1881 г. Завършва Педагогическото училище в родния си град, но помага и в обушарската работилница на баща си, работи в местната тютюнева фабрика, труди се като продавач в деликатесен магазин, в кланица. През 1900 г. се записва да учи педагогия с философия и литературна история в Софийския университет. Заради добрите резултати, които показва по време на следването, министърът на просвещението проф. Иван Шишманов го изпраща да специализира в Германия.

Учителства, но се проявява и на политическата сцена – става секретар на Прогресивно-либералната партия и главен редактор на нейния печатен орган в. „България“. Избран е през 1911 г. за народен представител на Преславска околия в XV ОНС.

Последователно заема длъжностите главен библиотекар, поддиректор и директор на Народната библиотека в София (1913–1922). За кратко е директор на Етнографския музей. След честването на неговата 50-годишнина и 35-годишната си литературна дейност той е уволнен от служба през 1932 г. В знак на протест връща всичките си ордени и отличия.

Стилиан Чилингиrow е сред учредителите на Съюза на българските писатели през 1913 г., а от 1941 до 1944 г. е негов председател. Не по-малка е заслугата му в читалищното дело – по същото време е и заместник-председател на Върховния читалищен съюз. Фундаментален негов труд, който не е преиздаден до днес, е „Българските читалища преди Освобождението. Принос към историята на българското Възраждане“.

Умира през 1962 г. в София.

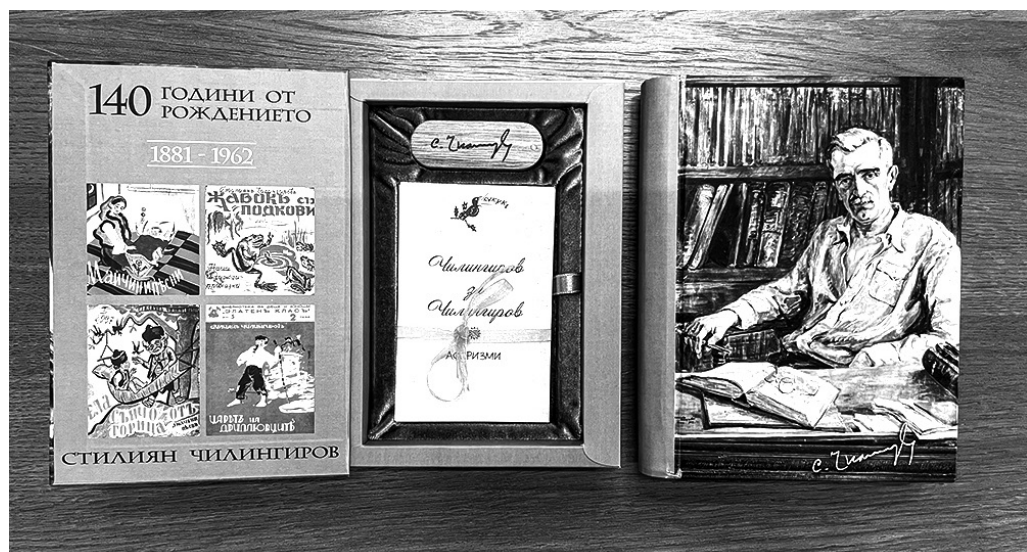
Гостуващата изложба „Последният възрожденец: Стилиан Чилингиrow (1881–1962)“ на Регионална библиотека „Стилиан Чилингиrow“, Шумен, представи живота и делото на самобитния творец чрез документи от дигиталната си колекция и краеведския си архив, снимки от архива на семейството и фотокопия на документи, писма, ръкописи. В изложбата бяха проследени литературното наследство на Стилиан Чилингиrow – разкази, романи, поезия за деца и възрастни, драми, очерци, пътеписи, и непубликувани ръкописи, а също така и част от научното му наследство.

Гостуващата изложба „Последният възрожденец:
Стилиан Чилингиrow (1881–1962)“

Посетители и читатели имаха възможност също да видят в централното фоайе на Националната библиотека портрета на Стилиан Чилингиrow от 1932 г., дело на видната българска художничка Олга Шеханова-Шишкова (1895–1978), дар на Националната библиотека.

По случай годишнината от рождението на Стилиан Чилингиrow Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ подготви електронно издание във флаш памет на 13 негови книги с детско-юношески разкази и стихове от фонда си. Специалната кутия на електронното издание съдържа и афоризми „Чилингиrow за

Електронното издание на Националната библиотека

Чилингиров“. Това е шестото електронно издание на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – след тефтерчетата на Ботев, Левски, Раковски, „Под игото“ на Иван Вазов и „Време разделно“ на Антон Дончев.

Възхвала на българския език

Стилиян Чилингиров

Разгръщам книгите на твоето печатно слово, вслушвам се в думите на всекидневната ти реч и тръпна от възторг и опиянение. Какво не е казано чрез тебе и какво не ще се каже за напред, о, хубав български език? Изкован от стомана и гранит, ти вплиташ в себе си най-нежните струни на човешката душа, най-недоловимите колебания на човешкия ум. Сърцераздиращ стон, когато накинати болка в гърдите, ти си най-мощния зов за борба, когато цялото ни същество потръпне от неправдите на човека. Но възстанови ли се потърпаната правда, тогава ти знаеш да ликуваш тъй, както не може да ликува никой друг език на земята. Настъпят ли дни на мирен труд пък, ти знаеш как да галиш със словата си отрудения работник и да му вдъхваш вяра и надежда в живота.

Где не си ти, език свещен на моите деди, в какво не те намираме, в коя мисъл и в кое чувство на българина не те откриваме, винаги величествен и мощен, винаги сладък и горчив, тъжен и весел? Открай време един и същ, ти се явяваш пред нас

толкова разнолик, толкова разностроен, че и тоя, който не те познава добре, не може да не наведе в удивление глава, да не се опие от чара на твоята музика. А който те разбира и владее, който чрез тебе се е обърнал с първа дума към живота и света, само той един знае, какво незаменимо богатство си ти за него и за народа му. Само той може да каже, какво будиш в душата му, когато чуе звук, едничък твой звук сред пъстрата гама на другите езици.

Тогава пред него, гдето и да се намира той, израстват върховете на родните на балкани, които още пеят своята хайдушка песен, песента на борческата ни старина. Бяла и чиста като планинските соспи, тя сякаш е избликнала ей сега от тях, сякаш те са поглъщали нейните слова и звуци. Още ли тия балкани са размирни, още ли бленуват да възвърнат потъпканата си никога свобода? Не, те пеят на днешните и на грядущите поколения, за да знаят и, като знаят, да помнят винаги

*какви е деца раждала,
раждала, ражда и днеска
българска майка юнашка.*

А те са били първи и в бран, и в мирен труд. Ето ги сега там долу, на нивата. Опечени от слънцето, с бронзови лица, те превиват гръб и пеят. Гласовете им, ту спокойни, ту тържествени, се носят далеч по пламналото в златен блясък поле и словославят любовта на българина към труда. Не, това не е песен, това е литургия под купола на най-големия храм, който сам Бог е изградил за себе си и за човека. Литургия на жреци без тиара и без жезъл. И вместо кадилница със свещен елей, проблясва в ръцете им сърп; вместо дъхавият дим на смирна се носи хлебният прахоляк на повалените класове. Отвреме-навреме приведените гърбове се изправят, отмаляла ръка засенва лице, и

доволен поглед обхване простора. Там същата мараня и същата песен на тебе, роден от песни, български език!

И изпъкне в паметта споменът за твоето далечно, много далечно минало. Незнаен и потъпкан, ти изведнъж възсия чрез делото на Солунските братя. И враговете, слисани от новото ти одяние, потръпнаха. Разбраха те, каква сила придобива чрез тебе тоя народ, когото бяха нарекли варварски –

*тъмна и неразумна сила,
която спяло зида и руши.*

И страхът им не беше напразен. Само няколко години, и ти оспори правото на трите свещени езици, да бъдат те посредници между човека и Бога. И стана свещен не само за българския народ, но и за целия Изток така, както латинският беше за Запада, елинският за Юга, а еврейският за земите около Христовата Голгота. Да, тъкмо тъй.

*И заблестя земя ни ненагледна,
и българският дух тъй светъл бе,
че в него цял славянски род прогледна
и видя пръв път Божето небе.*

И почна той на тебе да мисли, да пише и да се моли. Защото ти вече си беше извоювал правото да бъдеш пръв между първите, наша и тяхна гордост.

После чрез тебе нашата мисъл проникна и в страни, които не те познаваха дотогава. Понесе се бодро учение в земите на франките, на германците и на някогашните римляни. Ти стана източник на нова религиозна мъдрост, на непозната дотогава социална справедливост. Почнаха да те учат и прости, и образовани, докато най-сетне възбуди духовете и освободи човешкия разум от оковите на една чужда църква, която в името на Бога беше посегнала да убие божественото у човека. Какво стори ти, историята знае. И когато почне да разправя тя, ние можем само да слушаме с гордост, как един малък народ е станал голям, само защото Всевишният го е сподобил с тебе. Не само колко, но и как убедителен си бил ти, та можа да оплодиш най-чистите души в Европа, да просветиш най-будните умове, идат да ни свидетелстват един Калвин, един Цвингли, един Утрехт, един Лютер и, най-после, един Хус. Всички, без мисълта, изречена от тебе, може би, щяха да бъдат една сянка сред забравата, а не светъл спомен на още по-светъл подвиг. И тоя дар на Европа го стори ти. На тая Европа, която след няколко века се помъчи да забрави и теб, и нас, които първи бяхме те произнесли и последни с последен дъх те запазихме, докато се обърнеш в *език на мъки, тонове вековни*.

По-късно дойдоха и ругатните, без да разбере
някой
*колко хубост, мощ
се крий в речта ти гъвкава, звънлива, –
от руйни тонове какъв разкош,
какъв размах и изразитост жива.
нахвърлиха се върху тебе
охулен, опетнен със думи кални –
и чуждите и нашите във хор,
отрекоха те, о, език страдални!*

Вместо да говори ясно и открито на теб пред себе си и пред света, заблуденият наши сънародник започна робски да брътви на друг, съвсем несвойствен за неговия изговор език. Българската уста се сви и засъска като змия, вместо да цепи просторите с пълните звукове на твоите слова. И ти, засрамен от недостойните си синове, се

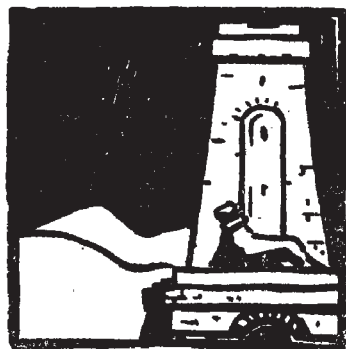

оттегли далеч в балканските дебри, намерил топло и сърдечно гостоприемство в скътаните сред тях селца и колиби. Тяхното кротко население те прегърна до гърдите си и, заплакало над твоята нерадостна участ, то заоплакваше и своята. И с колко тиха тъга, сам тих, като утринен свежник, се понесе ти, прокуденико, в пусти гори тилилейски, докато стигнеш до оня монах „непознат и бледен“, който над масата си „под лампа жумяща пишеше наведен“?

Сам поискал чрез твоите слова да разправи на света какъв си бил ти в миналото и как само светци и патриарси са говорили на теб, той те повдигна високо, посочи те на собствените ти синове и им викна тъй, както не е викал от Олимп и сам Зевс гръмовержец: „О, неразумне и юроде, поради что се срамиши да се наречеш българин и не четеш по свой език и не думаш?“. И тоя зов разтърси снишените родни небосклони, проясни потъмнялото ни небе, и то почна да се вдига все по-високо и по-високо над главите ни, догдето всички видяхме, какво сме били чрез тебе и какво можем да бъдем пак; догдето всички разбрахме

*че трижди е блажен от всички тоз народ,
кой със своята родна реч изгражда бъднини!*

И заровихме се в теб ведно с Раковски, за да открием спотаената в тебе тайна, „каква отдална древност можеш ти ся отдади с най-голямата решителност и положителност, какъв же свят ся разлива за нашата народна книжнина и за нашата повестност“ („Ключъ Българскаго Языка“, стр. 124–125). Защо да не си признаем? – усилията ни не отидоха напразно. Твоите най-вдъхновени синове се закахиха чрез закана на един от своите първенци, който в мигове на тежко огорчение и на болка беше сторил вярна клетва пред тебе:

*Ох, аз ще взема черния ти срам
и той ще стане мойто вдъхновение,
и в светли звукове ще те предам
на бъдещето бодро поколение.
Ох, аз ще те обриша от калта
и в твоя чистий бляск ще те покажа,
и с удара на твойта красота
аз хулниците твои ще накажа.*

Какво си ти днес, сечиво благородно, знаем. Знаем не само ние, които чрез тебе изграждаме бъднините на родината си; знаят и всички тия, които започват и завършват земните си дни с твоите божествени думи на уста. Ти, силата и най-съвършената проява на българския дух, който чрез тебе знае да дири своя възход и във всекидневието на

тежката си грижа, и в редките мигове на радостта си, и в светлите възторзи на своя подвиг. Ти само един можеш да изтръгнеш из душата ни всичко – от най-тихия шепот на нежността, до най-буйния гръмел на възмущението, да предадеш радостта на любовното опиянение и тежката скръбна вечната раздала. И в никой друг език не е тъй пълна, тъй разнообразна гамата между тихия унес и бурното възмущение. Не е и тъй бързопреходна. „*Ту гъв-кав, ту твърд кат камен елмазен*“, ти единствен си „*жив израз и клик на мисъл, на блян, на дух пламен*“.

В какво не проникнахме ние чрез тебе, когато ти отново зае своето достойно място между най-отбраните езици на Земята? Като водолаз ти ни позволи да се гмурнем в най-дълбоките бездни на мисълта, а като най-съвършено летало – да догоним причудливите ѝ полети из висините. Тя никъде не може да скрие вече своите тайни от нас, защото никъде не може да се опре на тебе, при нищо не е в състояние да те надделее. И ние чрез тебе узнахме еднакво и другите, и себе си.

Ти ни научи да знаем и земята си. Гдето си ти, там е и тя, там –

*гдето плачат и се молят
все на същият език.*

При Дунав, при Черно море, при Стара планина, при Марица, при Вардар, при Рила и при Охрид. И отдалечим ли се по повелите на съдбата от тия земи, в които сме родени, в които почиват нашите деди, гдето е гърмяло тяхното име „*в мир и в бранните поля*“, чрез тебе и на чужбина скърбим и се радваме със своята родина.

Днес, о, роден български език, и последният българин знае, че догдето си ти, ще пребъдем и ние. И всеки с пълно съзнание за своя дълг към тебе и към родината повтаря завета на светите братя Кирил и Методий:

*Затуй, о братя, вам оставяме завет:
кат нас на родна реч от днес пишете вий
и славни ще да сте, догдето има свет,
и българско сърце в гърдите ви ще бий.*

Виж, небосклоните светлеят над Хемус, над Шар, над Пирин. Изгря „*зора на свободата*“, изгря „*в душите и сърцата*“ на българите по света.

Разделени до вчера, те крепко стискат днес братски ръце, волно дишат чистия въздух на родните простори и още по-волно възгласят:

*По чувства сме братя ний с тебе
и мисли еднакви ний таим,
и вярвам, че в света за нищо
ний няма с тебе да се разделим!*

Да пребъде твоята сила, език на моя мил народ!
Да пребъде от нине и до века!

100 години от създаването на отдел „Специални сбирки“ на Народна библиотека „Иван Вазов“

АНТОАНЕТА ЛЕСЕНСКА

100 years since the establishment of the Special Collections Department of the “Ivan Vazov” National Library

Antoaneta Lesenska

Summary

In 2021, “Ivan Vazov” National Library celebrated the 100th anniversary since the establishment of the Special Collections Department (1921). The significant anniversary will be marked with two events:

* The exposition “100 years of Special Collections of the Plovdiv National Library” will be opened on November 15 in the lobby of the Art Library

* A National Colloquium “In the Footsteps of the Bulgarian Book: Inventories. Finds. Bibliology” will be held on November 16, dedicated to the anniversary.

Key-words: “Ivan Vazov” National Library – Plovdiv, Special Collections Department, Exposition, Colloquium.

През 2021 г. Народната библиотека „Иван Вазов“ отбелязва 100 години от създаването на отдел „Специални сбирки“ (1921). Знаменателната годишнина ще бъде почетена с две събития:

* На 15 ноември във фойе „Изкуствотека“ ще бъде открита експозицията „**100 години Специални сбирки на Пловдивската народна библиотека**“;

* На 16 ноември ще бъде проведен Национален колоквиум „**По следите на българската книга: Описи. Находки. Библиология**“.

Във фойе „Изкуствотека“ беше експонирана изложбата „Калиграфско-художествени школи и писарски средища по българските земи: образци от славянската ръкописна колекция на Пловдивската народна библиотека“.

Сред показаните културни ценности са уникални ръкописни книги от най-значимите писарски средища и книжно-калиграфски школи през XV–XVIII в. – тези в Етрополе, Карлово, Аджар, Куклен, Котел, част от специалните колекции на Библиотеката – *Требник* от 1592 г. на йеромонах Даниил Етрополски, *Петров апостол*, 1598 г., *Триод цветен* (пентикостар), втора четвърт на XVII в., *Поп Йовков пентикостар*, 1636 г., *Октоих* (възкресен) на Станко Граматик, втора половина на XVII в., *Поп Аврамов миней*, 1660 г., *Кръстьов миней* за месец май, 1695 г., *Котленски сборник*, средата на XVI в., чиято подвързия е изработена от поп Стойко Владиславов (Софроний Врачански). Изложбата е придружена от двеузи-

чен уебсайт¹, който визуализира писмените паметници и включва специално подготвения каталог.

Разнообразният състав на славянските ръкописи от колекцията на Пловдивската народна библиотека е показателен за процеса на миграция на книжовните паметници през Средновековието и в по-ново време. Най-значимите писарски средища през XV–XVIII в. – тези в Етрополе, Карлово, Аджар, Куклен, Котел – са представени тук със свои ръкописни образци. Българските писмени паметници от епохата на османското владичество, както е известно, са твърде разнородни в езиково, правописно и художествено отношение – резултат на липсата на големи държавни и културни центрове, които да играят направляваща и унифицираща роля. По тази причина различните преписвачески средища от това време попадат и се развиват под въздействието на многобройни и често противоречиви влияния.

През 2018 г. изложбата гостува при голям интерес в Хелзинки, Финландия, и в Тарту, университетския център на Естония.

Етрополска школа

В края на XVI и през първата половина на XVII в. етрополският манастир „Св. Троица“, наричан още „Варовитец“, се утвърждава като един от най-значителните български книжовни центрове през тази епоха. В продължение на едно столетие там се създава не само значителна ръкописна продукция, но и се формира оригинална калиграфско-писарска школа чрез продуктивно преплитане на български, сръбски и румънски художествени влияния. Основател и най-изявен представител на тази школа е калиграфът-орнаментатор йеромонах Даниил. Според някои изследователи именно в Пловдивската сбирка се намира най-ранният познат засега ръкопис на този изтъкнат български книжовник от XVII в. – това е № 84 (40) *Требник* от 1592 г., създаден още преди организирането на книжовната школа. Два други ръкописни паметника се причисляват към етрополската школа – № 27 (17) *Петров апостол*, 1598 г., и № 74 (172) *Триод цветен* (пентикостар), втора четвърт на XVII в.

Ръкописите, произлезли от тази калиграфска школа, са изписани с характерното писмо „етрополски калиграфски полуустав“ с изразен орнаментален характер и подчертана геометрична правилност. Органически свързан с писмото на българските писмени паметници от Търновската школа, калиграфският полуустав е своеобразно подражание и стилизирано обновление на устава. Етрополските ръкописно-художествени традиции оказват силно влияние през XVII в. върху възникналите по същото време книжовни центрове в Средногорието – Карловско-аджарската орнаментаторска школа с центрове Карлово и Аджар и Кукленската ръкописна школа с център манастира „Св. св. Козма и Дамян“ край с. Куклен.

Карловско-аджарска школа

Село Аджар (дн. Свежен), Карловско, е едно от най-оживените книжовни средища през епохата на османското владичество, което се налага като преписва-

¹ Вж <https://ennykoeva.wixsite.com/callygraphic-schools>

чески, дамаскинарски и художествен център. Най-активен е книжовният живот на селото през XVII в., когато там работи един от изтъкнатите представители на школата поп Йовко. В пловдивската сбирка се намира единият от общо двата известни и запазени досега негови ръкописа – № 73 (24) *Поп Йовков пентикостар* от 1636 г. Към образците на школата принадлежи и № 37 (47) *Октоих* (възкресен), втора половина на XVII в., един от преписвачите на който е Станко Граматик.

През същия XVII в. в с. Сушица (дн. Карлово) работи известният преписвач, калиграф и художник йерей Авраам Димитриевич. В Пловдивската сбирка негови са ръкописните книги № 45 (86) *Поп Аврамов миней*, 1660 г., и № 115 (138) *Поп Аврамов сборник*, 1674 г.

Кукленска школа

За първи път за Кукленския манастир „Св. св. Козма и Дамян“ се споменава през XI в. в документ за имотите на Бачковския манастир. Историческите данни свидетелстват за водената тук активна книжовна и просветна дейност през цялото Средновековие. През XVII в. Светата обител укрепва икономически и се превръща в активно книжовно средище, което подготвя граматичи, калиграфи и преписвачи. Тук работи прочутият книжовник и илюстратор Кръстьо Граматик, един от най-известните калиграфи и орнаментатори на своето време. В Пловдивската сбирка се пазят неговите ръкописи № 46 (85) *Кръстьов празничен миней*, втора половина на XVII в., № 47 (26) *Кръстьов миней за месец май*, 1695 г., № 48 (42) *Миней служебен за месец юни*, 1695 г., № 49 (43) *Кръстьов миней за месец септември*, 1696 г. За характера на писарската продукция на манастира свидетелстват и намерените в началото на миналия век на тавана на манастирската църква ръкописи, далновидно прибрани и съхранени от директора на Библиотеката Борис Дякович.

Котленска школа

Котленското писарско средище принадлежи към късно възникналите български книжовни центрове. Макар и да се явява продължител на една по-ранна традиция, в неговата дейност отчетливо се забелязват новите, типични за XVIII и XIX в., явления и развойни тенденции в българската книжнина. През XVIII в. в Котленския център се създава обособена писарска школа с особен тип полууставно писмо и общ маниер в художественото оформление. Котленското писмо е от дребен полууставен тип и се отличава с хармоничност и уравновесеност на буквените начертания. В правописно-езиково отношение се открояват ръкописи (предимно по-ранните за периода), следващи традиционната ресавска правописна норма, която е в процес на замиране, други (предимно по-късните от периода) се придържат към църковнославянската правописно-езикова норма под влияние на масово проникналите руски печатни книги. Особено характерно е навлизането на новобългарски езикови черти. Украсата на котленските ръкописни паметници съчетава местната традиция и влияния на приложните изкуства, битовата орнаментика и широко проникналите през XVIII в. печатни книги, както и някои ислямски влияния. Сред кръга книжовници, чиито ръкописи се пазят в Пловдив, се

откроява името на поп Стойко Владиславов (Софроний Врачански), преписал част и изработил подвързията на № 95 (209) *Котленски сборник*, средата на XVI в.

Сред ръкописната сбирка се намира и един *Сборник от слова* – № 126 (179) на известния книжовник и преводач от XVIII в. Йосиф Брадати, виден представител на Рилската писарска школа.

През 2018 г. изложбата гостува при голям интерес в Хелзинки, Финландия, и в Тарту, университетския център на Естония.

Националният колоквиум „По следите на българската книга: Описи. Находки. Библиология“ е трето издание на форума.

Първите две издания бяха проведени през 2003 и 2014 г., посветени съответно на 100-години от рождението на д-р Маньо Стоянов, библиограф, историк, богослов, книговед, директор на Библиотеката (1945–1948) и 160 години от рожде-

нието на Лука Касъров, енциклопедист, лексикограф, библиограф и поддиректор (1902–1915).

Докладите са в два панела:

- „**Специалните сбирки на Пловдивската народна библиотека**“ (колекции *Ръкописни книги, Старопечатни книги, Редки и ценни издания, Периодични издания, Портрети и снимки, Български исторически архив*).

- „**Методика на работата със специалните колекции**“ (материали с теоретичен и практико-приложен характер, фокусирани върху: *Актуални проблеми на идентификацията и описанието на ръкописни, книжовни, графични и картографски паметници (работа с оригинали). Управление на специални колекции. Изграждане, организиране и разкриване на фондове от уникални, редки и ценни издания, според специфични критерии и утвърдените национални хронологични граници. Фондоконституиращи принципи – рядкост, ценност, куриозитетност. Остойностяване. Проверка на специалните колекции: методология*).

Колоквиумът ще се състои в дигитален формат заради епидемичната обстановка, а докладите ще бъдат публикувани в сборник.

Информационное пространство: сущностная дефиниция, видовая дифференциация и современные тенденции трансформации

ТАТЯНА Ф. БЕРЕЦОВА¹

Information space: essential definition, type differentiation and modern trends of transformation

Tatyana F. Berestsova

Summary

The article examines the information space, its genesis, elementary structure, the place of the library in it. An essential definition of the phenomenon and the concept of “information space” is offered. As a process of information development, the emergence of secondary information leads to the differentiation of the information space, to the emergence of such types as the bibliographic space of knowledge and the space of knowledge. Based on the analysis of the Russian project for creating a single digital space of scientific knowledge, it is proved that this type of space will function on the basis of secondary semantic information, the genesis, properties and functions of which are also presented in this publication.

Key-words: Information, secondary information, bibliographic information, secondary semantic information, information space, bibliographic space, knowledge space, library.

Введение

В конце 90-х–начале 2000 годов в государственных документах и научной лексике стало появляться словосочетание „информационное пространство“. И хотя не совсем было ясно, что скрывается за этими словами, это словосочетание использовали политики всех уровней, практики информационной сферы, то есть те, кто занимался внедрением и использованием информационной техники и новых информационных технологий, и, конечно, ученые, работающие в сфере информационных и других наук. Часть ученых считали словосочетание „информационное пространство“ новым информатическим термином, другие относили его к метафорам (8). В библиотековедении этот термин также широко использовался, но тогда ещё было не ясно, а каково место библиотеки в этом „новом“ феномене.

В результате проведения докторского диссертационного исследования на тему „Общедоступная библиотека в едином информационном пространстве“ (6) нам

¹ Берестова Татьяна Фёдоровна – доктор педагогических наук, профессор Челябинской государственной академии культуры и искусств, Россия.

удалось воссоздать генезис этого феномена, определить его элементарную структуру и найти в ней место библиотеки, а также предложить сущностную дефиницию информационного пространства. Сделать это было не просто, потому что, как всякое явление, информационное пространство постоянно эволюционирует, и его первородная сущность, которая, конечно, ни когда не исчезает, но при этом она затеняется новыми формами его бытования. *Цель данной статьи* рассмотреть, как реально существующий феномен „информационное пространство“ развивался, как изменялась его структура, как трансформация его элементов привела к появлению его новых видов.

Феномен „пространство“ и его характеристики

Для достижения цели определимся с понятиями, вошедшими в словосочетание „информационное пространство“ и отметим, что информационное пространство возникает вместе с появлением „*homo sapiens*“, а его дальнейшая трансформация связана с формированием и развитием социума. Согласно философским воззрениям, любое пространство – это абсолютное ничто, если оно не заполнено чем-либо (10, с. 370). От этого общего понятия, которое пришло в философию из естественных наук, „информационное пространство“ наследует такое качество как протяженность, а также и такие важные характеристики, как „взаимодействие и сосуществование“ объектов, его наполняющих.

Феномен „информация“ и его эволюция. И так, изучаемое нами пространство заполнено информацией², которую мы определяем как „средство адаптации индивида и социума к окружающему природному и социальному миру, через создание/присвоение смыслов, выраженных коммуникативными знаками“ (10). Известный ученый, философ, информатик, культуролог и библиографовед А. В. Соколов вскрыл структуру информации, в рамках которой неотрывно друг от друга существуют смысл и коммуникативный знак, выражающий этот смысл (15, с. 257). Поясним: в этом диалектическом двуединстве смысл – явление идеальное, порожденное сознанием, а знак – явление материальное. Знак может быть элементом невербальной или вербальной (словесной) коммуникации, он может быть элементом естественного или искусственного (например, машинного) языка.

Изучение эволюции информационного феномена показывает, что при освоении человеком среды своего обитания, при развитии деятельности и её дифференциации, информация постоянно прирастает за счёт появления новых смыслов. У перволюдей смыслы рождались особенно бурно при освоении среды обитания, именно, эти процессы стали причиной возникновения языка, и было это вызвано необходимостью создания эффективных способов коммуникации в зарождающемся социуме. Сегодня новые смыслы чаще всего появляются в научной среде в процессе познания и природного, и социального мира. Новые смыслы, выраженные коммуникативными знаками, обозначим через понятие „первичная информация“.

² В данной статье рассматривается феномен семантической (социальной) информации.

Информация, которую мы трактуем как специфический инструмент приспособления человека к среде обитания, обладает свойствами и функциями, полученными ею от предшествующих неинформационных средств адаптации, эти средства присущи многим живым организмам (коммуникативность, оценочность, инструментальность и др.) (3). Но *информационная* адаптация, характерная только для Человека, обладает собственной сущностью, и эта сущность зарождается вместе с „*homo sapiens*“, вместе с возникновением мышления и языка. Сущностное свойство любой информации – это её знаковость/языковость, это проявляется при „награждении“ любого явления собственным именем (номеном). Со временем у информации на базе языковости сформировались новые (производные) свойства/функции, такие как модельность, упорядоченность (организационность/структуризация), мобильность/динамика и статика, концентрация и рассеянность, непрерывность и дискретность, повторяемость и свертываемость. Сущностные и производные свойства и функции информации сохраняются при невербальной, устной вербальной и документальной коммуникации.

Развитие процессов социальной коммуникации и передача информации приводит к повтору смыслов, это порождено неустранимой потребностью человека обращаться к информации, которая была создана не сиюминутно (сейчас), а в прошлом (вчера). Так рождается ещё один информатический феномен, который среди библиографоведов и информатиков, известен под именем „вторичная информация“. Феномен „вторичная информация“ объективно возникает в глубокой древности из-за необходимости преодолевать временной информационный барьер. Вторичная информация – это средство (инструмент) идентификации (распознавания) первичной информации. Идентификация уже созданной ранее информации – это и есть сущностная вторичной информации функция. Вторичная информация возникает как повтор элементов уже ранее созданной/произнесенной/записанной первичной информации. Далее вторичная информация подразделяется на два вида: возникают *вторично-семантическая* и *библиографическая* информация. И та, и другая „наследуют“ все свойства и функции первичной информации, а от вторичной к этим видам информации приходит свойство идентификационности и функция идентификации (3). Безусловно, каждый вид вторичной информации возникает для преодоления определенной проблемной ситуации, и потому у каждого вида есть своя сущностная *видовая* функция.

Библиографическая информация уже неплохо изучена, она возникает в рамках системы документальной коммуникации, она обязательный инструмент библиотеки. Библиографическая информация трактуется нами как *средство адаптации Человека к миру документа*. Её сущностная функция – поисковая, с помощью библиографической информации индивид осуществляет поиск документов, а кроме того, библиографическая информация, как один из видов вторичной информации, используется для идентификации документов. Библиографическая информация повторяет смыслы первичной документальной информации, и таким образом раскрывается содержание библиографируемого документа, но в структуре библиографической информации повторяются и документографические сведения об из-

дании (заглавие, вид, жанр издания, выходные данные и т.п.). Библиографическая информация – посредник между Документом и Потребителем, в ней сохраняются элементы естественного языка, но появляются и другие элементы, отсутствующие в естественных языках, так происходит трансформация естественного языка в условиях документальной коммуникации и это позволяет определять библиографическую информацию как один из первых информационно-поисковых языков.

Вторично-семантическая информация – явление более раннее, она возникла задолго до появления письменности, книги и библиографической информации и для неё характерно повторение такого элемента информации, как смыслы. При трансформации первичной информации во вторичную, коммуникативные знаки, выражающие сохраненные смыслы, могут быть заменены (например, вместо слова/текста используется рисунок, схема, формула и т.п.). Появление этого вида информации было вызвано необходимостью переноса смыслов, созданных в прошлом, в коммуникационный процесс протекающий сейчас, в настоящее время. Без информации, а вернее без такой её разновидности как вторично-семантическая информация, невозможно было бы движение человечества по пути прогресса, невозможно было бы развитие цивилизации.

Вторично-семантическая информация, как явление вторичное, преодолевает временной барьер, а кроме того она используется для идентификации первичной информации и происходит это в момент информационного коммуникационного акта, через выявление повтора ранее созданных смыслов. Извлечение смыслов из первичного сообщения и их повтор, как обязательная процедура при создании вторично-семантической информации, позволяет нам назвать её сущностное свойство и её сущностную функцию – это *экстрактность*. Все виды вторично-семантической информации содержат семантические экстракты, полученные ими от первичной информации. Вторично-семантическая информация обладает всеми свойствами первичной информации – коммуникативность, инструментальность, оценочность, знаковость/языковость, и вытекающие из языковости свойства (модельность, упорядоченность, динамика, статика и другие), как вторичная информация, она обладает и идентификационностью, но появление вторично-семантической информации связано с её сущностным свойством экстрактности. Вторично-семантическая информация является *средством адаптации индивидов к всё возрастающим информационным (документальным) потокам и массивам*. Это происходит через повторение смыслов, через включение экстрактов, обеспечивающих соответствия между смысловыми, языковыми, знаковыми и другими характеристиками информации и личностными качествами индивида, в число последних входят не только социальные и психологические характеристики потребителя информации, но и его индивидуальные антропологические возможности, определяющие его способность использовать и перерабатывать то или иное количество информации в определенный период времени.

Термин „вторично-семантическая информация“ предложен нами, т.к. мы считаем, что существовавшие термины, обозначающие информацию, в которой повторены смыслы, были крайне не удачны. Наиболее часто в этом значении использо-

вался термин „вторично-фактографическая информация“, но любая информация отражает какой-либо факт, трактующийся как понятие (истина, событие, результат) или как знание, фиксирующее эмпирическое значение или как знание, достоверность которого доказана. Однако, вторично-семантическая информация может содержать не только факты и знания, но и предположения, и гипотезы, и догадки, а также и смыслы, передающие сенсорные образы или обозначающие чувства. Предлагаемый нами термин „вторично-семантическая информация“ отражает факт повтора смыслов, одного из двух основных элементов первичной информации. Считаем, что явление „вторично-семантическая информация“ весьма разнообразно. Выскажем предположение: по-видимому, „аналитико-синтетическая информация“, „выводное знание“, как и часть феноменов, бытующих под именем „полнотекстовая информация“, являются разновидностями феномена „вторично-семантическая информация“. Безусловно, необходимо дальнейшее изучение столь сложного явления, и, если видов и разновидностей этого вида информации окажется слишком много, то для изучения обнаруженного разнообразия необходимым станет создание классификации вторично-семантических феноменов.

Феномен „информационное пространство“ и его дефиниция

Первородное информационное пространство возникло из-за объективной необходимости осуществлять коммуникацию между людьми, которые вместе проживали и вместе отвоевывали у природы своё право на жизнь. Таким образом, информационное пространство – это один из факторов обеспечения жизнеспособности и индивида, и социума. При теоретическом воссоздании информационного пространства (6) в его структуре были выявлены системообразующие элементы: субъект, создающий (или обладающий) информацией, и субъект, потребляющий информацию. Эти два субъекта коммунируют друг с другом посредством языка и речи. Известно, что язык – это средство мышления, а при передачи индивидом смыслов за пределы своего индивидуального пространства, язык превращается в речь, и таким образом язык и речь функционируют как особые обязательные элементы информационного пространства, через которые обеспечивается связь между его субъектами-членами социума. При осуществлении коммуникации внутри большого количества субъектов возникает необходимость в упорядочении информационного процесса, и тогда возникает управленческий элемент информационного пространства, его функция – обеспечить управление процессом коммуникации с наибольшей эффективностью. Информационное пространство конструируют те, кто участвует в коммуникации (субъекты, создающие, передающие и получающие информацию) и те, кто создает условия для успешного протекания глобальных и локальных информационных процессов (управленческие субъекты) (6).

Развитие информационного пространства всегда направлено на повышение уровня комфортности процессов социальной коммуникации, которые в большинстве случаев основаны на передачи информации. Информационное пространство должно быть соразмерно тем, кто живёт и действует в его рамках. Информацион-

ное пространство обеспечивает комфортное протекание информационных процессов не только при достижении соответствия между индивидом и информацией/документом, но и при соответствии других компонентов информационного пространства (например, языка) личностным характеристикам индивида. Одним из способов построения информационного пространства соразмерного индивиду является достижение оптимального количества необходимой ему информации. Сокращение/уплотнение информации становится возможным при *повторе* смыслов, заключенных в первичной информации, так осуществляется свёртывание информации. Конечно, возможен и обратный процесс – развертывание, т.е. обогащение лаконичной информации какими-либо подробностями.

При умозрительном воспроизведении генезиса информационного пространства и изучения его эволюции были выявлены несколько форм коммуникации, задающих тот или иной вид информационного пространства: довербальное/невербальное (бессловесное) информационное пространство, в котором смыслы передавались через такие знаки, как жесты, пластика тела, мимика, возгласы; вербальное устное пространство, существовавшее посредством произнесенного слова, через устную речь; документальное, пространство, которое возникает после фиксирования знаков, после появления письменности. Таким образом формы коммуникации являются одним из *классификационных признаков* для дифференциации разных видов информационного пространства. Для современного социума наиболее значимы такие виды социальной коммуникации, как вербальная и документальная.

Документальное информационное пространство

После возникновения Документа, т.е. после появления фиксированной информации, возникает документальное информационное пространство. Подчеркнём: фиксирование информации мы считаем сущностной характеристикой Документа (4). У древних документальное информационное пространство функционировало на основе фиксирования простейших знаков (засечек, отметин, рисунков), позднее появляется письменность. Документальное информационное пространство в процессе развития социума подвергалось дальнейшей трансформации, и это было связано с изменением форм документов и с развитием научно-технических средств их создания и распространения. Со времен изобретения книгопечатания и до конца XX века, т.е. в течении полувека, это были преимущественно бумажные документы. Появление электронных документов и электронных средств передачи информации в 90-е годы второго тысячелетия порождает электронное пространство, которое сегодня всё чаще называют „цифровым“.

После появления феномена „Документ“ территориальные и временные барьеры, препятствующие движению информации, стали преодолеваться более успешно и социум стал развиваться быстрее. Но возникновение Документа стало причиной изменений, происшедших в структуре информационного пространства: в нём возникли ещё несколько обязательных элементов. Из-за материальной вещественности Документа и необходимости его сохранения возникает необходимость в создании материально-технической базы, в которую входят помещения

и оборудование, а, кроме того, для хранения и транспортировки документов стал необходим персонал. Усложнение структуры информационного пространства увеличивает значимость управленческого элемента и повышается его ответственность за успешное функционирование социального информационного пространства. При организации жизни социумов в форме государств главным конструктором информационного пространства становятся органы государственной власти, но часть своих властных полномочий государство передает другим управленческим структурам (5). Власть заинтересована в развитии информационного пространства и для неё жизненно необходимо осуществлять контроль за его функционированием. Связано это с тем, что информационное пространство формирует сознание членов социума, а от контроля над сознанием членов социума зависит сохранение существующих (сложившихся) властных структур. А потому любая власть стремится управлять информационными процессами в социуме и контролировать их, ибо без этого контроля возникает угроза потери (или смены) власти.

На основе умозрительного восстановления генезиса информационного пространства, при рассмотрении форм его существования в разные периоды человеческой цивилизации можно выделить то, что остается неизменным во все времена существования этого феномена, именно это неизменное и отражено в предлагаемой сущностной дефиниции: *„Информационное пространство – это материально-духовный конструкт, обеспечивающий сосуществование и взаимодействие разных видов социальной коммуникации“* (6). Понятие „конструкт“ указывает на искусственное (не природное) происхождение данного феномена. Важно, что в дефиниции подчеркивается диалектически-противоречивое сочетание идеальности и материальности информационного пространства, а также даны указания на такие характеристики пространства как сосуществование и взаимодействие элементов, включенных в информационное пространство. Эта дефиниция отражает сущность данного феномена, доказательством для такого утверждения является то, что в „ложе“ этого определения „укладываются“ все виды информационного пространства – индивидуального или социального (ведомственного, учрежденческого и др.); территориального или созданного разными профессиональными и непрофессиональными сообществами людей, вступающих в разные виды коммуникации, основанные на использовании на невербальных знаках, устной речи, рукописного, печатного или электронного документа.

Сегодня наибольшего внимания заслуживает электронное информационное пространство, оно быстро развивается и уже сейчас значительная часть социальных процессов протекает именно с помощью электронной документальной коммуникации. Как и в традиционном документальном пространстве, где функционируют рукописи и печатные издания, в электронном информационном пространстве функционируют источники первичной и вторичной информации. Анализ трансформаций, происходивших в документальном информационном пространстве с момента появления Документа, показал, что *фактор эволюции вторичной информации* стал одним из основных для формирования *современных видов информационного пространства*. В настоящее время внутри электронного

пространства выделяют библиографическое пространство и пространство знаний, оба основаны на вторичной информации.

Библиографическое пространство и пространство знаний

Библиографическое пространство – это информационное пространство, которое функционирует благодаря созданию, продвижению и использованию библиографической информации, т.е. информации о Документе. Библиографическое информационное пространство начало формироваться уже при появлении рукописной книги, но конечно, самое бурное развитие этот вид пространства получил после возникновения книгопечатания. Особенно быстро развивалась библиографическая деятельность в условиях экспоненциального развития печатной книги в XIX и XX веках. Ряд российских библиографоведов считают, что и в России, и за рубежом, XIX столетие – это был золотой век методики и практики библиографической деятельности (7, 11, 13), именно в это время сформировалось библиографическая инфраструктура, которую ряд ученых считают обязательным элементом книжной (документальной) коммуникации (9), (14, с. 133). Феномен „библиографическое пространство“ сегодня неплохо изучен, описан, и его существование признано научным информатическим сообществом. Библиографическая инфраструктура информационного пространства сохраняет свою значимость и в цифровом (электронном) пространстве. Более того, большинство известных российских ученых пришли к выводу: современное информационное пространство функционирует как пространство библиографическое. И в современном цифровом информационном пространстве России ведущая роль принадлежит библиографической информации: „...в подавляющем большинстве случаев ресурсы (за исключением узкотематических фактографических систем) ориентированы не на выдачу конкретных научных знаний, а на предоставление информации о публикациях, где эти знания отражены“, и „большинство широко-известных поисковых систем не предполагают хранение научных публикаций, а предполагают систему ссылок на эти публикации“ (1).

Прежде чем начать разговор о феномене „пространство знаний“, хочется поговорить о термине „пространство знаний“, которое мы рассматривает как часть и форму информационного пространства. Вспомним, как осваивалось понятие „информационное пространство в научной среде“, признание этого словосочетания в качестве научного понятия и термина произошло не сразу. Понятие „информационное пространство“ возникло при разработке теории (концепции) информационного общества и стало использоваться при проведении процессов информатизации. Вначале словосочетание „информационное пространство“ было результатом вульгарного подхода, т.е. чрезмерного грубого упрощения явлений и понятий „пространство“ и „информация“. В первые годы возникновения этого неологизма явление „информационное пространство“ рассматривали как прямое следствие процессов создания баз данных (БД). Одним из первых понятие „информационное пространство“ употребил в своей докторской диссертации „Методологические основы информатизации библиотечно-библиографических

процессов“ М. Ф. Меняев. По его определению, „информационное пространство общества представляет собой понятие, отражающее совокупность технических средств, методов и способов организации информации. ...Организационной основой информационного пространства явились системы формирования и обслуживания БД, к которым подсоединяются компьютеры пользователей (абонентов)“ (12, с. 34), а признаки информационного пространства библиотеки М. Ф. Меняев свел до „наличия баз данных“ (12, с. 16).

Прошли годы и явление „информационное пространство“ было изучено с разных аспектов (социальных, технико-технологических и др.). Через применение разнообразного методологического инструментария, характерного для теоретических изысканий (опора на общенаучное и философское знание, системный подход, концепция основных структурных уровней, метод восхождения от абстрактного к конкретному и др.). Феномен „информационное пространство“ был научно описан, а его появление было объяснено, а дальнейшее развитие теоретически обосновано. Только после этого метафора „информационное пространство“ превратилась в научное понятие, и предтермин перешёл в статус работающего термина (6, с. 220). По-видимому, в подобном изучении и обосновании нуждается феномен „пространство знаний“, для признания этого словосочетания в качестве научного понятия и термина требуется глубокое обоснование.

Не смотря на недостаточное освоение понятия „пространство знаний“, в нашей стране уже приступили к реализации проекта построения единого цифрового пространства научных знаний (ЕЦПНЗ) (1, 2). Анализ публикаций, посвященных этому проекту, позволяет нам сделать умозаключение: в основе этого вида информационного пространства лежит вторичная информация и её разновидности. Какие есть основания для такого утверждения? Эти основания мы находим в одной из наиболее содержательной, информационно ёмкой статье, подготовленной ведущими информатиками нашей страны (1). Из статьи „О едином цифровом пространстве научных знаний“ узнаём, что в структуре ЕЦПНЗ выделяются динамическая постоянная (статистическая) составляющие. Постоянная составляющая – это „базовые, проверенные временем и практикой теоретические и экспериментальные знания“ (1, с. 731). Но ведь давно известно: результаты проверки любых знаний обязательно порождают значительное количество вторичных документов, и потому мы смеем утверждать, что эта часть ЕЦПНЗ основана на вторично-семантической информации. В рамках базовой части ЕЦПНЗ выделяются „...три взаимосвязанных уровня – начальный (например, рассчитанный на школьников), основной (для широкого круга пользователей, не специализирующихся в данной области), профессиональный (предназначенный для специалистов в данной области науки)“ (1, с. 732). Все три уровня также имеют наполнение за счёт вторично-семантической информации, т.к. начальный уровень формируются путём *извлечения* информации из учебников, научно-популярной литературы, мультимедийных популярных ресурсов, оцифрованных музейных экспонатов, которые по сути являются электронными документами; основной уровень формируется с использованием существующих энциклопедий, справочников, авторитетных монографий,

проверенных временем учебников для высшей школы. На профессиональном уровне базиса представлена статическая информация, дополняемая подтверждёнными экспертными оценками появившейся новой информации, считаем необходимым подчеркнуть, что в большинстве случаев статистическая информация и экспертные оценки не несут новых смыслов, они отражают уже известные (ранее открытые) смыслы, но нередко эти уже известные смыслы могут быть выражены с помощью иных коммуникативных знаков, значительная часть экспертных оценок и статистических материалов возникает как результат аналитико-синтетической переработки ранее известных текстов. Динамическая составляющая, которая, как уже было указано выше, является одной из структурных частей ЕЦПНЗ, она включает новые появляющиеся знания. По-видимому, это – материалы защищенных диссертаций и вышедших монографий, а также научных статей, имеющих большую научную новизну, построенных по типу „Постановка проблемы“ или „Итоги научного исследования“. Дальнейшее использование этих материалов невозможно без повтора семантики, и потому в структуре ЕЦПНЗ, они также могут быть диагностированы как вторично-семантическая информация. Как видим, основным способом создания ЕЦПНЗ является извлечение знаний и метаданных из опубликованной информации.

Как во всяком информационном пространстве в пространстве знаний остро встаёт вопрос об обеспечении его единства. Единство информационного пространства любого государства обеспечивается правовыми актами и разумной политикой управления. Не будем углубляться в вопросы правового обеспечения российского пространства знаний, остановимся на специальных мерах, которые закладывают разработчики в проект ЕЦПНЗ. Так, интегративность всех частей пространства знаний обеспечивается „...поддержкой унифицированного представления связей между объектами, единых принципов описания информационных объектов, *единых терминологических словарей и тезаурусов*³ единых принципов оцифровки источников информации“ (1, с. 733). Напомним, что терминологические словари и тезаурусы, безусловно, относятся к феноменам вторично-семантической информации. При характеристике *онтологии*, важнейшей части пространства научных знаний, разработчики пишут: „...в ЕЦПНЗ формируется онтология, включающая единые словари (тезаурусы) общенаучных терминов, а также словари номенклатурных наименований, географических названий, имён персоналий, событий, обозначения временных интервалов, тематики и другие категории научной лексики. Внутри каждого подпространства создаются онтологии данного научного направления, включающие ключевые слова и корреляции между ними, а также средства, благодаря которым обеспечивается взаимодействие различных систем классификации научных знаний в той или иной области. Понятия онтологий связаны соответствующими элементами обобщённых словарей ЕЦПНЗ“ (1, с. 733). Далее указывается, что благодаря общей онтологии обеспечивается навигация между объектами, входящими в ЕЦПНЗ.

³ Выделено нами. – Бел. Т. Б.

Проведенный анализ материалов, посвященных проекту ЕЦПНЗ, в которых раскрывается его структура и технология его создания, позволяют сделать вывод: в основании феномена „пространство знаний“ лежит извлеченная, т.е. вторично-семантическая информация. Разработчики считают: „Базис ЕЦПНЗ должен формироваться в основном из имеющихся в России ресурсов – библиотечных, архивных, музейных, энциклопедических, фактографических, словарных и других, создаваемых научно-образовательным сообществом на основе конвергенции этих ресурсов“ (1, с. 732). Данное утверждение позволяет испытывать осторожный оптимизм в отношении будущего библиотек в пространстве знаний, но пока мало, что дает для понимания возможного участия библиотек в качестве активных субъектов создания и эксплуатации этого вида информационного пространства.

Подведём итоги

Умозрительное воссоздание генезиса информационного пространства позволило выявить объективные причины его появления и элементы его структуры, а также описать разные виды информационного пространства. До сих пор эволюция информационного пространства определялась вектором развития форм социальной/информационной коммуникации: невербальной, вербальной (устной словесной) и документальной. Единое генетическое основание возникновения информационного пространства, существующее в виде феномена „информация“, обеспечивает его целостности и его системную прочность. Системная прочность информационного пространства сохраняется не смотря на эволюционные изменения видов информации.

Проведенное исследование позволило предложить сущностную дефиницию этого информационного феномена в качестве „материально-духовного конструкта, обеспечивающего взаимодействие и сосуществование разных видов социальной коммуникации“. В „лоно“ этого определения „укладываются“ ныне существующие и новые развивающиеся виды информационного пространства.

Современные тенденции трансформации информационного пространства задаются особенностями развития вторичной информации:

а) существование библиографического пространства обеспечивается функционированием уже давно осознанным и хорошо изученным вторичным информационным феноменом, названным „библиографическая информация“;

б) формирование нового вида информационного пространства, названного „пространство знаний“, обеспечивается функционированием пока недостаточно осознанного и плохо изученного феномена „вторично-семантическая информация“.

Сегодня библиотеки неплохо адаптировались к существованию библиографического пространства, в его рамках они функционируют как центры создания и использования библиографической информации в электронной форме, благодаря электронной библиографической информации библиотеки открывают свои документные ресурсы для субъектов любого территориального информационного пространства и для субъектов информационного пространства дифференциро-

ванного по целям создания и использования той или иной информации (научной, образовательной, бытовой и др.).

Перспективы включенности библиотек в пространство знаний весьма туманны. В настоящее время не ясно, как в пространстве знаний будет дифференцироваться деятельность библиотек разного типа (общедоступных и специальных, библиотек НИИ, вузов и других образовательных учреждений), сейчас разработчики и создатели пространства научных знаний рассматривают библиотеки, только как хранителей ресурсов вторично-семантической информации, пока не понятно смогут ли библиотеки осуществлять обслуживание своих пользователей через использование широкого инструментария информационного поиска, создаваемого в пространстве знаний.

Список цитированных публикаций

1. Антопольский, А. Б., Каленов, Н. Е., Серебряков, В. А., Сотников, А. Н. О едином цифровом пространстве научных знаний. – В: *Вестник российской академии наук*, 2019, т. 89, № 7, с. 728–735.
2. Антопольский, А. Б. Принципы формирования единого информационного пространства науки и образования / Антопольский А. Б. – Текст : непосредственный. – В: *Теория и практика общественно-научной информации* : сб. ст. / Рос. АН. Ин-т науч. информ. по обществ. наукам. – Москва : ИНИОН РАН, 2014, вып. 22.
3. Берестова, Т. Ф. Адаптивно-эволюционная концепция информации и информационных ресурсов (на основе доклада к 100-летию ГПНТБ СО РАН). – В: *Библиосфера*, 2018, № 4, с. 3–9.
4. Берестова, Т. Ф. Документ: методологические основания изучения, предыстория возникновения, сущность и явление. – В: *Науч.- и техн. б-ки*, 2011, № 10, с. 42–54.
5. Берестова, Т. Ф. Государство – генеральный конструктор единого информационного пространства социума. – В: *Молодые в библиотечном деле*, 2005, № 11–12, с. 82–109.
6. Берестова, Т. Ф. Общедоступная библиотека как часть информационного пространства: теоретико-методологические основания : дис... д-ра пед. наук: 05.25.03/ Т. Ф. Берестова ; Моск. гос. ун-т культуры и искусств. – Москва, 2005. – 408 с.
7. Гордукалова, Г. Ф. Анализ информации : методы, технологии, организация. – Санкт-Петербург : Профессия, 2009. – 508 с.
8. Дзялошинский, И. М. Информационное пространство России : политическая метафора или научное понятие. – В: *Право знать: история, теория, практика*, 2001, № 7–8 (56–57), с. 8–14.
9. Коршунов, О. П. Проблемы общей теории библиографии : монография. – Москва : Книга, 1975. – 190 с.
10. Краткая философская энциклопедия. сост. И. О. Мальцев. – Москва : Прогресс ; Энциклопедия, 1994 . – 576 с.
11. Леликова, Н. К. Становление и развитие книговедческой и библиографической науке в России в XIX–первой трети XX века. – Санкт-Петербург : РНБ, 2004. – 415 с.

12. **Меняев, М. Ф.** Методологические основы информатизации библиотечно-библиографических процессов : дис. ...док. пед. наук / М. Ф. Меняев ; Москов. гос. ун-т культуры. – Москва, 1994. – 504 с.

13. **Рейсер, С. А.** Хрестоматия пол русской библиографии с XI века по 1917 год. – Москва : Книга, 1956. – 448 с.

14. **Соколов, А. В.** Библиография как область духовного производства. В: *Соколов, А. В.* Ретроспектива – 60 тр. проф. А. В. Соколова для библиотекарей и информатиков ; Петербург, библ. о-во. науч. ред. С. А. Басов. – Санкт-Петербург, 1994. – 464 с.

15. **Соколов, А. В.** Философия информации : профессионально-мировоззренческое учеб. пособие. – Санкт-Петербург : СПбГУКИ, 2010. – 362 с.

Росен Петков за каталога „Българският литературен модернизъм“

Rosen Petkov for the “Bulgarian Literary Modernism” catalogue

Summary

Interview with Rosen Petkov on his catalogue “Bulgarian Literary Modernism”. It includes 143 Bulgarian editions, as well as 14 foreign emblematic books. They make up 70 % of his personal collection of books of modernism.

Key-words: Rosen Petkov, Bulgarian Literary Modernism, catalogue, collection.

– *Наскоро излезе от печат каталогът ви „Българският литературен модернизъм“, в който съчетавате колекционерството с библиографията и литературознанието. Каква е историята на събирането на вашата колекция?*

– Историята на илюстрирания каталог „Българският литературен модернизъм – една колекция на Росен Петков“ обхваща период от 30 години и е резултат от интереса ми към литературата и обичта към книгата. За да се създаде такава колекция трябва да се избере тема и фокусира интереса си към определен период на издаването на книги, второ, да познава развитието на българското книгоиздаване през този период, трето, да има търпение и постоянство при издирването на определени книги или периодика, четвърто, да разбира книгата като артефакт – материали, печат, оформление и пето, да има средства да набавя и по-редки и по-скъпи издания. Колекцията от книгите и списанията на модернизма е една комбинация от наследени и придобити през годините артефакти, изучавани и систематизирани от мен с особена грижа. Периода на модернизма съм го избрал по три причини, заради интересните автори и художници, защото през този период, особено през 1920-те и 1930-те години българската литература и театър имат своя втори „златен век“ и защото тогава се обръща особено внимание на оформлението на книгата – корици, илюстрации, правят се интересни експерименти по оформлението. Книгите в каталога „Българският литературен модернизъм – една колекция на Росен Петков“ са подбирани или заради текста, или заради оформлението, или заради двете.

– *Цялата колекция ли сте представили или само подбор?*

– Подбрал съм може би 70 % от колекцията по следните критерии, първо, гледал съм да обхвана различните кръгове на модернизма в литературата, например около Гео Милев, кръга „Мисъл“, Ямболския кръг и други. Също така, ако е имало поредица от подобни книги, например от издателство „Аргус“ (1922), подбирал съм някои от тях, не всички, за да се покаже стила на тези книги. Има някои издания, които са дискуссионни като оформление или текст и съм ги оставил може

Росен Петков – изследовател на книгата
като артефакт и колекционер

би за една бъдеща втора част на каталога. Не на последно място, включването на всички издания би направило каталога доста обемист и скъп.

– *Колко са изданията и в какъв времеви период на излизане са?*

– Илюстрираният каталог съдържа 143 български издания и основно е посветен на тях. За илюстрация на контекста в Европа, накрая са дадени 14 чуждестранни емблематични издания. Обхванатият период е от началото на XX век до Втората световна война, като акцентът е върху книгите и списанията от 1920-те и 1930-те. Всеки артефакт е представен с качествен снимков материал, заснемането на който ми отне доста време и който заедно с моята колежка Боряна Савова обработвахме почти година. За всеки артефакт има една снимка на корицата или заглавката в ре-

ален размер и намалени снимки от вътрешното тяло. Така може да си представим колко голяма е била книгата и да я сравним с другите. Също така, за артефактите в каталога, освен автори, година, брой страници и размери, за всеки артефакт има информация за издатели, печатници, хартия на корицата и тялото, художници на корицата и на илюстрациите в тялото.

– Повечето от книгите трудно са се съхранили във вида на излизането си, някои са преподвързвани без оригиналните корици, например. В държавните сбирки вероятно в оригиналния си вид могат да се намерят не всички така, както са в колекцията ви. Бихте ли разказали за трудностите по покупката им.

– Да, проблем на сбирките в библиотеките често е липсата на оригиналните корици. При подвързването в библиотеките, преди време, са махали меката корица и са подвързвали книгата с някаква твърда подвързия, за да е по-устойчива при разлистване. Трудностите при събиране на частни колекции са многобройни, първо, трябва търпение, такива книги могат да се появят в интернет или в антикварни магазини при разчистване на продадени апартаменти, при разчистване на наследство от някой покоен роднина или при бракуване и изхвърляне на стари издания от различни организации. Второ, понякога тези издания се появяват в

Корицата на каталога

лошо състояние и изискват почитване и „пристягане“, за да могат да се представят и дигитализират. Трето, книгите на модернизма са обикновено малки книжки, някои на не много качествена хартия, издавани в малък тираж, унищожавани и поради това редки за намиране.

– Напоследък стана модно част от тиража на „особените книги“, както Пенчо Славейков нарича номерираните библиофилски издания, да бъде отличен с номерация, подпис на автора и т.н. Вие сте номерирали целия тираж. Това увеличи ли интереса към каталога?

– Решението ми беше да направя луксозно оформен илюстриран каталог, за да се открие красотата на илюстрациите и да се покажат тези малки книжки в целия им блясък. Тъй като много от книгите на модернизма са били издавани за ценители, в ограничен тираж, реших и аз да издам каталога в лимитиран тираж от 300 номерирани броя. Да, това повиши интереса, особено на хората с отношение към изкуството.

– Може би трябва да отбележим, че събирането на колекцията ви и нейното представяне в каталог не е спонсорирано от държавата. Смятате ли, че подобни издания трябва да бъдат саможертва само на събирателя и представящия ги?

– Не смятам, мисля, че трябва да има сериозна подкрепа на държавата при популяризирането и дигитализирането на културното ни наследство. И такава подкрепа има и в момента, чрез различни програми, но може би е недостатъчна за издаване на по-скъпи продукти, каквито са каталозите. Все пак нека отбележим, че каталогът е подпомогнат от издателската програма на Студентско общество за компютърно изкуство. Повече за каталога можете да научите на сайта <https://modernism.scas.bg>

Въпросите зададе
Петър Величков

Култът към светите Тивериуполски мъченици във византийските и средновековни български богослужебни книги

МИЛОСЛАВ БОНОВ¹

The cult of the holy martyrs of Tiberiopolis in the Byzantine and medieval Bulgarian liturgical books

Miloslav Bonov

Summary

The article offers two main hypotheses about the emergence of the cult of the holy martyrs of Tiberiopolis. Following Byzantine and Bulgarian sources, the answer to the question of whether there was continuity and development of the cult is given. Moreover, how from a local it has become significant for three countries and a monastic republic.

Key-words: cult, Gospel, Epistle Book, canon, spacious life, continuity, Blessed Theophylact, Saint Knyaz Boris I, Saint Clement of Ohrid, Saint Constantine Cavassila, holy martyrs of Tiberiopolis.

Исторически хипотези за възникване на култа

Един подвиг в прослава на Христа, извършен в Късната античност (период достатъчно отдалечен исторически от нашето време, за да бъде изпитан като континуитет и приемственост), приминал отдавна границите на местната традиция, не престава да вълнува християнската общност. От изследователска гледна точка интересът към изясняване на фактологията около свещеномъчениците довежда до решаването на много от поставените въпроси още в началото на XX в.², но за съжаление интерпретацията на Охридския архиепископ Теофилакт в *Пространното житие на светите*³ и досега остава официална, а през вековете служи за основа на всички компилативни творби като жития, химнография и иконография.

Първите познати извори, появили се на Балканите след пренасянето на светите мощи от Мала Азия – службата от св. Климент Охридски и данните от календари на апостоли и евангелия; възприемането на почитта от Византия (по време на ви-

¹ Авторът е редовен докторант по специалност „Литургика“, катедра „Практическо богословие“ в Богословския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

² Златарски, Васил. Легенда за откриване мощите на Тивериуполските мъченици. – В: *Първи отчет на Българския археологически институт за 1921 г., 1922*, с. 22–37.

³ Илиев, Илия. Мъченичеството на 15-те Тивериуполски мъченици. – В: *Гръцки извори за българската история*: Т. 9, ч. 2, Произведенията на Теофилакт Охридски, архиепископ Български, отнасящи се до българската история, 1994, с. 40–79.

зантийското владичество) и присъствието на мъчениците в богослужебната книжина от почти всички векове до началото на XX в. и не на последно място появата на иконография в първата половина на XIX в., дават панорамата на развитието на култа през историческите епохи в културната традиция на Византия и България. Особеното в развитието на този агиологически сюжет е, че той е започнат в България, като адаптиран от върховната държавна власт и висшето духовенство. Проф. В. Златарски успешно опровергава версията на блажения Теофилакт за акта на мъченичество, извършен в Струмица (всичко това в ония времена: бягството от Никея през Солун до Струмица, последвано от мисионерство и мъченичество би продължило по-дълго от тригодишното управление на Юлиан Отстъпник (361–363). Охридският архиепископ вероятно използва за източник изгубеното житие от св. Климент, което се основава, от своя страна, на несъществуващ вече гръцки извор, най-вероятно с малоазийски произход. Медиевистите са категорични, че в изворите град с име Тивериупол на Балканите не съществува, което доказва правотата на Златарски, когато пише за преселените от император Никифор I Генник (802–811) малоазийци⁴. И в тази подробност се вижда „редакцията“ на блажения Теофилакт, според който Тивериупол и Стумица са двете имена на един и същ град, което ясно е заявено в самото заглавие на житието⁵. Друг медиевист, Д. Чешмеджиев, изтъква, че в антична и късноантична Македония няма сведения за съществуването на град с име Тивериупол.⁶ За изясняване на хронологията около появата и произхода на култа допринасят и археологическите разкопки през 80-те години на миналия век в Република Северна Македония.

Произход, поява и развитие на култа на Балканския полуостров

Позовавайки се на К. Иречек и на други извори, В. Златарски убедително доказва произхода и появата на култа, преминал от Тивериупол Писидийски в мястото на днешното негово честване – Балканския полуостров.⁷ Той много добре проследява хронологичната последователност: отбелязва „мълчанието“ в периода между IV–IX в. и анализира най-дискутираните въпроси около култа през втората половина на IX в. Тази приемственост се осъществява благодарение на категоричната подкрепа на върховната светска и църковна власт в лицето на св. княз Борис-Михаил, цар Симеон и св. Климент Охридски. За онова време резултатът в областта е появата на два епископски центъра: Струмица и Брегалница, което води до укрепване на местната власт и „национализиране“ на светиите. Два века по-късно блаженият Теофилакт, очевидно знаейки за древния произход на култа, но неможейки да обясни неговата поява на Балканите, внася корекция в *Прос-*

⁴ Златарски, В. Цит. съч., с. 30.

⁵ Илиев, Ил. Цит. съч., с. 40.

⁶ Чешмеджиев, Димитър. Бележки върху култа на Петнадесетте Тивериуполски мъченици в България. – В: *Сборник* в чест на проф. Иван Божилов, 2002, с. 257, 263. Там е проследена детайлно дискусиата около местонахождението на Тивериупол.

⁷ Златарски, В. Цит. съч., с. 30.

транното житие на мъчениците⁸, като разделя светиите на две групи: преследваните от Мала Азия и присъединилите се към тях местни жители, и прави името Тивериупол синоним на Струмица. Тази Теофилактова редакция е своеобразно посочване на истинския произход на светиите.⁹

Извори, свидетелстващи за появата и развитието на почитта към Тивериуполските мъченици на Балканите

Най-старите запазени писмени паметници, посветени на мъчениците, са от старобългарски произход. В тях освен „рождения ден“¹⁰ – 28 ноември, има още една дата – 28 август, свързана с пренасянето на светите мощи в Брегалница (за което свидетелства и блаженият Теофилакт Охридски). С нея се поставя и реалната почит към мъчениците. Писмените извори са три евангелия и четири апостола. Техните календари, а също и глави 37-ма и 42-ра¹¹ от житието на блажения Теофилакт, свидетелстват за възпоменание, т.е. за извършване на църковна служба.

Асеманиевото евангелие от X–XI в. е най-архаичният запазен паметник, а две по-късни евангелия са от XIII (ГИМ, Увар. 289+Муз. 3178) и XIII–XIV в., Верковичевото (РНБ Q.п.I.43). Три от апостолите, споменаващи светиите, Охридски, Драготин и Струмишки, са датирани от периода XII–XIII в., а един (НБКМ № 882) е от XIV в. Тези паметници са обединени по произход и място на създаване – Западнобългарските средновековни предели, и имат пряка или непряка връзка с глаголическата традиция.

Най-старата позната засега служба, дело на св. Климент Охридски, е издавана три пъти.¹² Гръцката служба с два канона принадлежи на друг Охридски архиепископ – св. Константин Кавасила (1250–1263). Службата е отпечатана в Мосхополския сборник аколутите¹³ от 1741–1742 г., а след това е преиздавана няколко пъти. Запазеният препис (НБКМ Гр. 47 / инв. № 589) по всяка вероятност копие на Мосхополското издание, традиционно се отнася към XVII в., но в най-новия каталог на Д. Гетов датировката е изместена към края на XVIII в. Тя е преведена на старобългарски и влиза в западнобългарските ръкописни минеи. Известни са

⁸ Творбата е запазена само в един ръкопис от Бодлеанската библиотека в Оксфорд (сигн. Varossianus Gr. 197) от XIV в. Издадена е през 1741 г. в Мосхопол в състава на службата за Струмишките свещеномъченици.

⁹ По-подробно съм проследил тези и други въпроси в моята магистърска теза (**Бонов, М.** *Произведенията за светите Тивериуполски мъченици във византийската и славянска традиция*. Магистърска теза. Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, София, 2020).

¹⁰ **Чифлянов, Благой.** Православна литургика. София, 2008, с. 100.

¹¹ **Илиев, Ил.** Цит. съч., с. 69, 71.

¹² **Vukanovic, T.** The Legend of the Martyrs of Tiberiopolis (Strumica). – В: *Врански гласник*, 1971, с. 45–76;

¹³ **Иванов, дякон Иван.** Между ангелите и хората: Литургическата музикално-химнографска характеристика на исихазма. София, 2006, с. 77.

три преписа, като най-ранният е датиран от 1690 г., а последният (от 1905 г.) е направен от зографския йеросхимонах Калистрат (отпечатан в София през 1908 г.).

Св. Никодим Светогорец (1749–1809) също създава много синтезирана версия на гръцка служба, според която Комасий е представен за 16-и мъченик.¹⁴

За приемственост говори също подкрепата и развитието на култа от страна и на други византийски предстоятели на Охридската архиепископия, към които може да добавим и архиепископ Георгий Византиос, митрополит последователно на Струмица (1818–1830) и на Одрин (1830–1840)¹⁵. Със сигурност заслуга на Григорий Византиос е опитът да се пренесе култа в Одринската архиепископия.

Службите за светите Тивериуполски мъченици от св. Климент Охридски и от св. Константин Кавасила: състав и разпространение

Двете служби, българска и византийска, не са, както твърди Т. Вуканович, две редакции на една служба, датирани от XIV и XVII в.¹⁶ „Втората редакция“ според Вуканович се оказва всъщност превод от гръцки, с доста по-усложнена композиция, и два канона от Кавасила.¹⁷ Вече е установено и е прието, че и двете са преписи на служби, съответно на св. Климент Охридски и на св. Константин Кавасила.

Интерес предизвиква фактът, че в службата на св. Климент се говори за седмични мъченици, макар че изброените имена са 11. На този въпрос специално се спира И. Христова, която отбелязва, че това е първият извор, в който за 15-те мъченици се среща думата седмочислен (седма песен на канона) и вероятно прилагателното е съставено от св. Климент Охридски. Очевидни са символиката и условността на числото седем, чрез които старобългарският книжовник подчертава свещеното в символа – връзката със старозаветната менора.¹⁸ В българския апостол (НБКМ № 882) от XIV в. мъчениците се споменават също като седмина, вероятно под влияние именно на Климентовата служба.¹⁹ За авторството на това прилагателно говорят и няколко старобългарски творби. То е употребено в *Службата за св. Методий* от св. Климент и в *Похвалното слово* за светите братя, написано най-вероятно също от св. Климент. И ако някои смятат, че седмочислен идва от гръцкия превод, славянската връзка продължава със светите ученици Климент, Наум, Сава, Горазд, Ангеларий и техните Първоучители: светите братя Кирил и

¹⁴ Русева, Ралица. Образите на св. петнадесет Струмишки (Тиветиуполски) мъченици в църковното изкуство: Исторически предпоставки и иконографски особености. – В: *Старобългарска литература*, кн. 48 (2013), с. 261.

¹⁵ Пак там, с. 268.

¹⁶ Vukanović, Т. Цит. съч.; Велев, И. Химнографските состави за светите петнаесет Тивериуполски свещеномаченици. – В: *Археографски прилози*, год. 24 (2002), с. 111–141.

¹⁷ Христова-Шомова, Искра. Св. Климент Охридски и култът към светите Струмишки мъченици в България: Истина, мистификация, лъжа в славянските езици, литератури и култури. – В: *Сб. с доклади от десетте славистични четения*, посв. на 90-год. от рожд. на проф. Светомир Иванчев, 2011, с. 727–736.

¹⁸ Пак там, с. 731.

¹⁹ Петканова, Донка. Българска средновековна литература. В. Търново, 2001, с. 483.

Методий. Нещо повече, паметта на св. Седмочисленици се чества в деня на успението на св. Климент – 27 юли.²⁰ Това са част от примерите за харизматичното въздействие на това уникално прилагателно.

Устойчивостта на култа в тази част на България – изобщо към славянски светии – е поддържана през вековете, като ролята на св. Климент заема централно място.²¹

Свети-Климентовото творчество и археологическите извори повдигат въпроса за действителния брой на свещеномъчениците. Св. Климент, който е съвременник на преместването на светите мощи от мястото „при Струмица“²² в Брегалница, не може да не е знаел техния брой: 3 (останали в Струмица) + 2 (пренесени) = 5. Освен че изброява единадесет имена (повторени по-късно и от блажения Теофилакт в *Пространното житие на светите мъченици*), той чрез въведеното от самия него прилагателно *седмочислен* варира с броя на светиите, който не достига до числото 15. Ако се отчете, че мъченичеството като цяло е станало в Късната античност, а по тези земи тогава християнството е имало спорадичен характер, трябва да се съгласим с цитираното по-горе мнение на Златарски за принудителното преселение, с което се появяват и мощите на Балканите. Така се стига до още едно обяснение: малоазийските преселници, връщайки се по родните си места, са взели със себе си част от мощите, но са оставили на местното население известните от изворите пет светини. Някои изказват мнение, че това не е най-важното за тяхната памет²³. В статията на Ели Луческа (вж бел. 23) умишлено се избягва цифрата 15 или друга такава, търсеща конкретика. За култа, подновен на Балканите през втората половина на IX в., все пак може напълно да се вярва на старобългарските извори, когато става дума за пренасянето на светите мощи и неслучайната дата 28 август. Същият брой на мъчениците подкрепя в *Пространното житие* и блаженият Теофилакт, но само в частта от него, когато пише за откриването и пренасянето на светиите, а после, както е известно, следва редакцията. Колко са реално просиялите пред Бога в Тивериупол Писидийски си остава загадка. Все пак ако се вземе предвид хипотезата, че св. Климент е знаел истинския брой на мощите от изгубеното гръцко житие, става ясно защо той варира с техния брой: 5 (останалите в България) и 11 (6 са върнати от преселниците в Мала Азия). От всички реликви единствената с известно местонахождение днес е ръката на св. Петър. В началото на XX в. тя е пренесена от Струмишката църква „Св. св. Кирил и Методий“, най-вероятно от гръцки бежанци, в Кукуш (Килкис), където се съхранява и до днес в енорийския храм „Свети петнадесет Тивериуполски мъченици“, а светиите стават покровители на града.

²⁰ Христова-Шомова, Искра. Цит. съч., с. 732.

²¹ Пак там, с. 732.

²² Златарски, Васил. Цит. съч., с. 22–37.

²³ Луческа, Ели. Култот кон мощите на св. Петнаесет Тивериуполски свештеномаченици. Струмица, 2019, с. 135–152.

За преписа на службата, съставена от св. Климент Охридски, е известно, че е направен от книжовник на име Торно²⁴ между 1371–1395 г. Анализирайки ръкописа, северномакедонският учен И. Велев забелязва акростих с името КЛИМЕНТА, образуван от началните букви на всеки тропар от VIII и IX песен на канона. Особено то е, че богородичните тропари между песните не влизат в акростиха, а го накъсват.²⁵

И. Велев, откривател на старобългарското авторство на службата, отбелязва, че по опростената си структура тя е съобразена със *Студийския типик*: вечерня и утрения. В утрения канонът е от девет песни, като втората се изпуска по традиция, а след шестата не са поместени кондакът и икосът. Канонът е на VIII глас, а всяка песен е с четири тропара. След III песен е включен седален на VIII глас. След IX песен следва светилният на VIII глас, две стиховни стихире, слава на IV глас и завършващ богородичен.²⁶ Прави впечатление и хармонията в избора на гласа за основната група песнопения на службата. Във вечернята – след „Господи възвах“, като следва добрите традиции на византийските химнографи, св. Климент написва основното ядро от компоненти (трите вечерни стихире, канона, седалния и светилния) на един и същи VIII глас. Славата е на V глас, а отпустителният тропар е само споменат.

Относно съдържанието на старобългарската служба се налага изводът, че с малки изключения (имената и броя на мъчениците, споменаването на победата над Арий, чудотворенето на техните мощи) то е твърде общо и не представя конкретна информация. Все пак в първия тропар на IX песен се споменава, че светии те са победили Арий със свети притчи. Без указване на конкретно име става ясно, че това място е посветено на заслугите на епископ Теодор, за който сведенията твърдят, че е участник в Първия вселенски събор в Никея. Подчертава се, че те са станали покоище (съд) на Светия Дух, понесли са мъчения и са взели на рамо Кръста Христов. Това е логически обяснимо, ако се предположи, че химнографската творба следхожда житието им, написано най-вероятно от св. Климент, където са изложени конкретните свидетелства за техния мъченически подвиг. Текстът изобилства с изрази, библейски цитати и препратки, които са характерни за възпяването на светии мъченици. Друга тематична линия се оформя от препратките към тяхното служение, доколкото повечето от тях са свещенослужители, с което те стават архиереи по чина на Мелхиседек и се уподобяват на Великия Пастир и Спасител на човешкия род Господ Иисус Христос.

По времето на Охридския архиепископ Димитрий Хоматиан (XIII в.) св. Константин Кавасила е епископ на Струмица (1250–1263) и е изтъкнат богослов и църковен писател. Под влияние на Теофилактово житие той посвещава на Тивериуполските мъченици служба два канона (при него пострадалите за вярата вече

²⁴ Vukanovic, T. Цит. съч., с. 50.

²⁵ Свети Климент Охридски: слова и служби. съст. П. Петков, И. Христова-Шомова, А.-М. Тотоманова. София: Унив. изд. Св. Кл. Охридски, 2008, с. 483–497.

²⁶ Велев, Илия. Химнографските состави за светите петнаесет Тивериуполски свещеномъченици. – В: *Архиографски* прилози, год. 24 (2002), с. 114.

са 15). В първия канон името на автора е написано в заглавието, а във втория за авторството се съди по акростиха.²⁷ В първия текст той е титулуван като архиепископ на Тивериупол. Службата за Тивериуполските мъченици е отпечатана в Мосхополския сборник (1741–1742), а след това е преиздадена двукратно.²⁸ Един екземпляр от Мосхополския сборник се пази под сигнатура R гр. 742 в НБКМ и е допълнен с ръкописни листове.²⁹ Още един ръкопис със службата, датиран към края на XIX в., е открит в струмишката черква „Св. св. Кирил и Методий“ от Михайло Георгиевски (С Мс 2). Поместен е на 28 ноември под заглавие: *Помен за светите Петнаесет маченици Тивериуполски*. Този източник също е отнесен към преписите на славянските преводи на последованието на Кавасила. Името на преписвача е неизвестно.

И. Велев успява да идентифицира ръкописа, който се пази в струмишката църква, и установява, че службата в него има най-усложнена композиция, с най-голям брой песнопения. Вечерната е с разширено количество химнография. След „Господи възвах“ следват три стихихи на II глас. Интерес предизвикват деветте самогласни слави, на всичките осем гласа последователно и завършващи отново с I глас и богородичен. Следват прокимен и три паримии, три самогласни литийни стихихи, съответно на I, V и VIII глас, слава на VI глас богородичен, три стиховни стихихи, завършващи със слава и богородичен отново пак на VI глас. В последната част са два тропара: първият, посветен на светиите, е на IV глас и след него стои богородичен, а в самия край са поместени слава на IV глас и богородичен. Службата е писана за Велика вечерня.³⁰

Утренията също е с разширена и богата химнография. Преди канона е включена една стиховна стихира и четива по св. евангелист Матей, слава и нине богородичен и самогласна стихира на VI глас.³¹ Първите песни имат ирмос и по четири тропара, като последните са богородични, следват катавасии. Това се повтаря при всички песни от каноните. Третите песни имат ирмос и по четири тропара, но само в песента от втория канон последният тропар е богородичен. В двата канона има седален на I глас, последван от слава и богородичен. Четвъртите песни имат ирмос и по пет тропара, като последните са богородични и катавасии. Петата песен от първия канон има ирмос и четири тропара, като последният е богородичен; във втория канон същата песен е с пет тропара, като последният е богородичен. Структурата в шеста песен и в двата канона е същата като на предишните. Седмите песни са характерни с това, че в първия канон има ирмос и шест тропара без богородичен, а във втория канон песента е с ирмос и пет тропара, като последният е богородичен. Осмите песни са с ирмос и четири тропара, като само последният

²⁷ **Снегаров**, Иван. История на Охридската Архиепископия: Т. 1, От основаването ѝ до завладяването на Балканския полуостров от турците. София, 1924, с. 280.

²⁸ **Bibliographie** des Acolouthies Grecques, par S. G. Mgr Louis Petit (Subsidia hagiografica, 16), Bruxelles, 1926, с. 184–185.

²⁹ **Велев**, И. Цит. съч., с. 115.

³⁰ **Пак там**, с. 117.

³¹ **Пак там**, с. 117.

от втория канон е богородичен. Продължава се с катавасии със съдържание на ирмоса на осма песен от втория канон и тропар. Последната IX песен в двата канона има различен брой тропари, като при първия канон те са четири и четвъртият е богородичен, при втория са пет и петият е богородичен. Песните завършват с катавасий и тропар. По-нататък службата продължава със светилен, следва и богородичен; три хвалитни стихире на IV глас, като първата се повтаря; слава на VI глас и богородичен, велико славословие и отпуст. При йеросхимонах Калистрат Зографски има още едно величание за светите петнадесет мъченици, което съдържа седем тропара, всичките на VIII глас. Следва името на преписвача и дата 13 октомври 1905 г., манастир Зограф.³² Има превод и на църковнославянски.

Не се знае откога службата на св. Константин Кавасила се ползва в славянското богослужение. Ръкописът на Т. Вуканович от XVII в. засега остава най-старият от известните. Той запазва характера на оригинала, който по структура и строеж съответства на правилата на Йерусалимския типик. В химнографско отношение изобилстват песнопения и библиейски текстове.³³ Съставът и структурата на трите преписа на църковнославянската служба, която лежи върху текста на св. Константин Кавасила, сравнени със старобългарската творба на св. Климент, показват, че химнографската традиция за честването на светите Струмишки мъченици не само остава жива над 11 века, но и се развива и приспособява към новите богослужебни изисквания. Макар и да няма пряка приемственост между двете последования, те се вписват в една обща линия на почит.

Вече бе отбелязано мълчанието (липсата на извори) в периода IV–IX в. Пренасянето на мощите на Балканите обаче няма как да е самоцелен и изолиран акт, който да не е свързан с култ.

Заклучение

Култът е пренесен и в подходящия политически момент е приспособен. Независимо, че до нас не е достигнал оригинален писмен паметник, направените преписи през следващите векове, включително до началото на XX в., показват българското начало на почитта, доразвита от византийски химнографи. Изворите от X до XIV в., а след това от периода XVII–XX в. говорят, че паметта на мъчениците, отбелязана в евангелия, апостоли, минеи и други богослужебни книги, не е формална или забравена, а реално се изразява в действащ култ.

В историческия контекст всяка от двете културни традиции има своето самостоятелно място. Тук не може да се говори за пресечни точки или паралел, а за развитие в една посока на създаване надграждане и което е много важно – актуалност по отношение на типика. Това обуславя и една от важните особености в развитието на култа – неговия континуитет. След Калистратовия превод на службата на св. Константин Кавасила, който се тиражира от Светия Синод на БПЦ (1908) е направен опит той да прерасне в национален. Същата тенденция се наблюдава и в Гърция. За България век по-късно в *Служби на българските светии* е поместен

³² Велев, И. Цит. съч., с. 118.

³³ Пак там, с. 115.

Калистратовият препис.³⁴ По него на 28 ноември³⁵ се извършва Полиелейна служба с Велика вечерня. В Жития на светиите³⁶ на същата дата може да се прочете тяхното житие. Това означава, че паметта за подвига, изразена в култ към светите Тивериуполски свещеномъченици, се пази грижливо от Православната църква в България вече 1135 години³⁷, тъй като от 886 г. св. Климент Охридски започва своята учителска дейност в Кутмичевица.

В наши дни изследователи от Република Северна Македония припознават Тивериуполските свещеномъченици като македонски светители. Така почитта на свещеномъчениците се изразява с един и същ култ в България, Гърция, Северна Македония и в монашеската република на Света гора – Атон. В неговата основа са житието на блажения Теофилакт Български и службата на св. Константин Кавасила.

³⁴ **Служби** на българските светии, Света гора, Атон, Славянобългарски манастир „Св. ВМЧК Георги Зограф“. София, 2004, с. 582–607.

³⁵ *Вж* календара на БПЦ.

³⁶ **Жития** на светиите. София: Синодално издателство, 1991, с. 594–595.

³⁷ **Илиев**, И. Цит. съч., с. 72.

Биобиблиографски указател „Георги Стойков Раковски“, посветен на 200 години от рождението на бележития котленец

РОСИЦА ПЕТРОВА-ВАСИЛЕВА, ВАНЯ АВРАМОВА

Biobibliographic index “Georgi Stoykov Rakovski”, dedicated to 200 years from the birth of the famous Kotlen resident

Rositsa Petrova-Vasileva, Vanya Avramova

Summary

In 2021 we celebrate 200 years since the birth of the famous Georgi Stoykov Rakovski (1821–1867) – one of the most significant and large-scale personalities of the Bulgarian Revival – an exceptional patriot, notable publicist and public figure, inspired poet and writer, insightful scientist, historian and ethnographer, tactical politician and a diplomat, selfless revolutionary and ideologue of the national liberation movement of Bulgaria. Along with his participation in all stages of the liberation movement, during his short life, he bequeathed a colossal volume of works – books, periodicals, journalism, a huge documentary and epistolary heritage, which to this day has not been studied objectively enough. The biobibliographic index “Georgi Stoykov Rakovski” is the first most complete bibliographic edition reflecting the life and great work of the famous Bulgarian, covering the period from 1856 until July 2021. The directory presents 2725 publications from and about Rakovski in Bulgarian and foreign languages, a brief chronology of his life and career, as well as a system of indexes to support the search.

Key-words: Georgi Stoykov Rakovski, 200 years since the birth, Biobibliography.

В годината на отбелязване на 200 години от рождението на Георги Стойков Раковски (1821–1867) – една от най-значимите и мащабни фигури на Българското възрождане, Регионална библиотека „Сава Доброплодни“ – Сливен издаде уникално библиографско издание, посветено на неговия живот и епохално дело. Съставители са д-р Росица Петрова-Василева, Галя Чолакова и Росица Иванова.

Георги Раковски е изключителен патриот и родолюбец, бележит публицист и общественик, вдъхновен поет и писател, проникновен учен, историк и етнограф, тактичен политик и дипломат, самоотвержен революционер и идеолог на националноосвободителното движение на България, начертал пътя към свободата на Отечеството, дошла само десет години след неговата смърт. Наред с участието му във всички етапи на освободителното движение, за краткия си живот, той завещава и колосално по обем творчество: книги, периодични издания, публицистика,

огромно документално и епистоларно наследство, което и до днес не е проучено достатъчно обективно.

Целта на биобиблиографския указател е чрез научната библиография да представи в максимална пълнота публикациите от и за Георги С. Раковски, за да бъдат подпомогнати днешните и бъдещите изследователи у нас и в чужбина в оценката им, от дистанцията на времето, на огромното му и забележително дело, както и да се отстранят някои фактологични неточности. Указателят обхваща периода от 1856 г. до м. юли 2021 г. вкл., като на 480 страници са представени 2725 публикации на български и чужди езици, кратка хронология на жизнения и творчески път на Г. С. Раковски, както и система от показалци, подпомагащи търсенето.

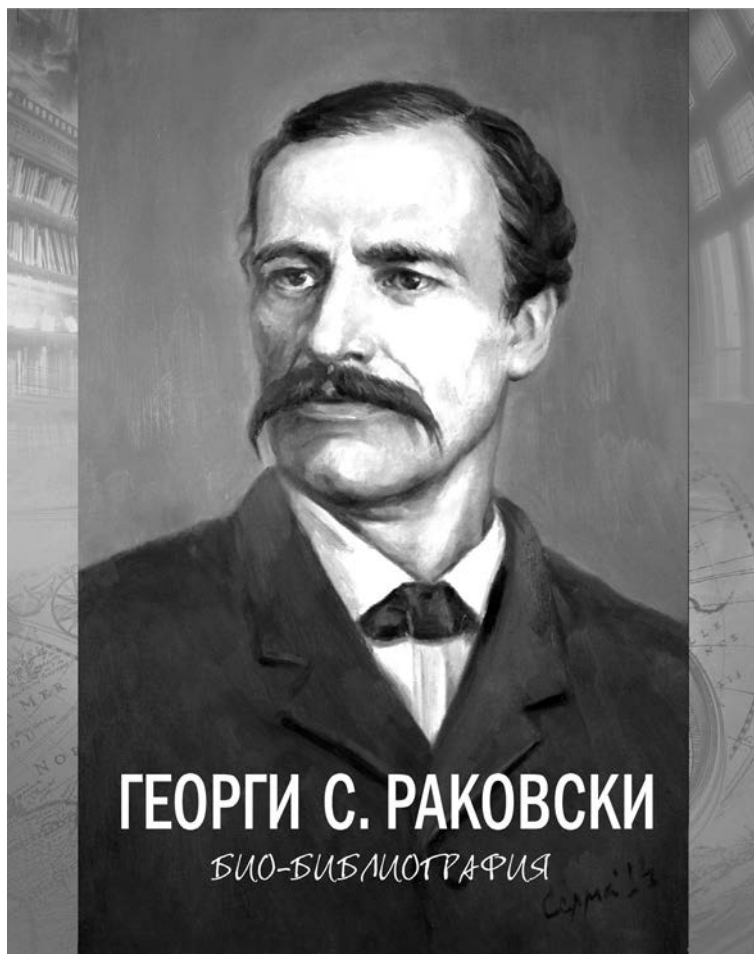
Един от големите приноси на съставителите е приложената в началото на изданието хронология на жизнения и творчески път на Г. С. Раковски, изготвена след задълбочено проучване и съпоставка на много архивни документи и ръкописи, с която се отстраняват редица неточности, мултиплицирани през годините от редица автори и изследователи.

Цялото многообразно творчество на Г. С. Раковски е систематизирано в указателя в два основни дяла. Първият разкрива произведенията на Георги С. Раковски на български и чужди езици, негови публикации в сборници, антологии и периодични издания, произведенията на които е съавтор и преводач, както и периодичните издания, на които е издател и редактор. Във втория са представени книги и публикации за Георги С. Раковски в сборници, антологии и периодични издания – на български и на чужди езици.

Публикациите във всички раздели на двете основни части са представени хронологично по година на отпечатването им, а във всяка година – азбучно, по редна дума – презимето на автора или първата дума на заглавието. Особена ценност са кратките анотации към публикациите, които дават сведения за съдържанието на материалите, обяснения за споменатите лица и събития и др.

При подготовката на указателя, освен всички основни библиографски източници, са прегледани и огромен брой прикнижни и пристатийни библиографии, библиографски цитирания под линия, документални източници, архивни документи и др. Максимална част от материалите от и за Раковски, както и публикациите му във вестниците и списанията, на които е издател, редактор или сътрудник, са описани *de visu*. Голяма заслуга на съставителите е отстраняването на редица неточности при аналитично разкриване на публикациите му в сборници, антологии, периодични издания и библиографски източници в България и в чужбина.

Особено ценни за изследователите на живота и дейността на Георги С. Раковски са приложените в края на библиографския указател показалци: Азбучен показалец на книгите на Георги Раковски на български език, Тематичен показалец на публикациите на български език за Георги С. Раковски, Именен показалец, Географски показалец, Показалец на периодичните издания на български език, в които са публикувани материали от Георги С. Раковски, Показалец на периодичните издания на български език, в които са публикувани материали за Георги С. Раковски.

Наред с многото безспорни професионални достойнства на биобиблиографския указател е важно да се подчертае, че той е единственото научно-спомогателно библиографско издание, което в такава пълнота отразява публикациите за живота и многостранната дейност на Г. С. Раковски, за което съставителите заслужават адмирации. Указателят ще бъде ценно помагало за изследователите в България и в чужбина при нов прочит на неговото необхватно дело, на неговите мисли, идеи и начинания, на неговото верую, на което остава верен до сетния си дъх и което прави спомена за него дълговечен.

Георги С. Раковски : Био-библиография. състав. Росица Петрова-Василева, Галя Чолакова, Росица Иванова. предг. и ред. Росица Петрова-Василева, науч. ред. Иванка Янкова. худ. оформл. Борис Стоилов. – Сливен : Регион. библиот. Сава Доброплодни, 2021. – 480 с.

Запазеното наследство на „Дядо Славейков“ – един архивистичен прочит

ХРИСТИЯН АТАНАСОВ

The preserved cultural heritage of “Grandpa Slaveykov” – an archival reading

Hristiyan Atanasov

Summary

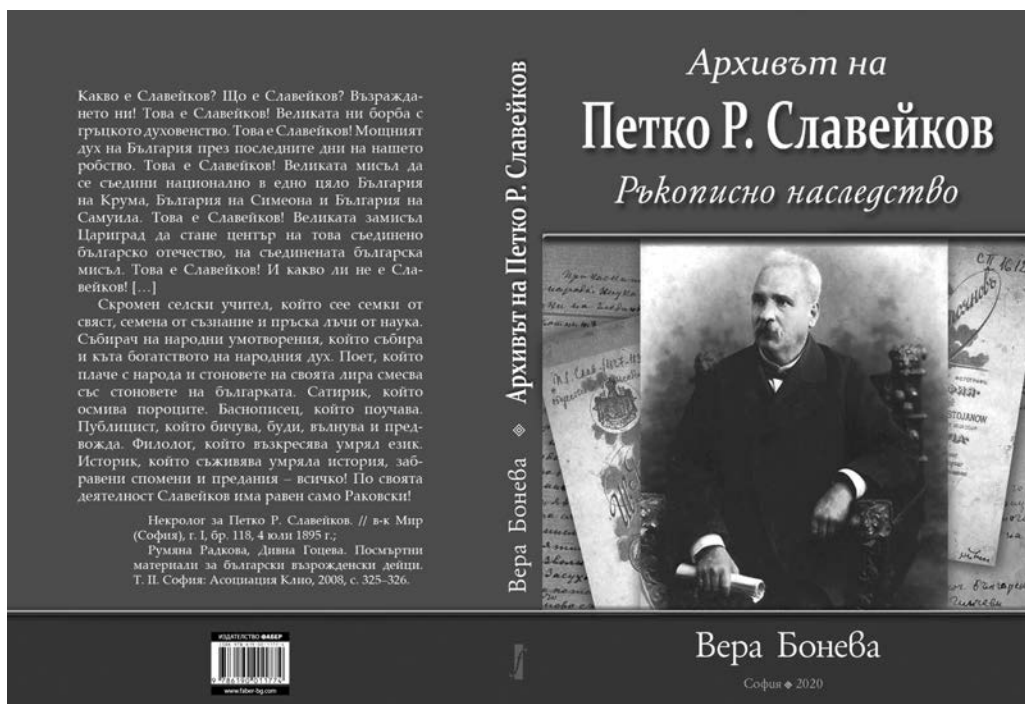
Review of the monograph of Prof. Vera Boneva, dedicated to the archival heritage of Petko R. Slaveykov. It presents the structure of the study and its various contributions. The novel facts related to the life of this Revival public figure and his archive are indicated, which are fascinatingly presented in the first part of the book – also its introductory chapter. Particularly interesting are the documents descriptions, which include the obligatory archival attributes: reference number, bibliographic data, if the document has been published, etc. In accordance with archival theory, this part of the monograph can be determined as an “ideal inventory” of Slaveykov’s literary heritage.

Key-words: Vera Boneva, Archives, Petko Slaveykov, Bulgarian Revival.

Монографията на проф. Вера Бонева, посветена на архивите на Петко Р. Славейков, е плод на дългогодишната ѝ професионална ангажираност с личността и книжовното наследство на „Дядо Славейков“¹. Изследването има ясно изразен архивистичен профил, което му придава и допълнителна тежест. В последните години монографиите, фокусирани върху архивни теми и проблеми, са твърде голяма рядкост и всяка нова книга следва да се посреща с надежда от не толкова малката ни професионална общност. Фактът, че утвърден историк, като Вера Бонева, „прескача“ в съседно научно поле като архивистиката, е повече от позитивен, защото е предпоставка за сериозно изследване. Аналитичен и школуван ум се посвещава, поне за известно време, на архивистиката и това, както се вижда, води до добър краен продукт. Целта ми е този продукт да бъде представен тук.

Структурата и логическата последователност на монографията е ясно изразена. Започва със значителна по обем и висока като качество въвеждаща студия. Върху над 30 страници е направена историческата ретроспекция – „Ръкописното наследство на Петко Р. Славейков“ (с. 9–42). Впоследствие са представени и сами-

¹ Посочвам само малка част от публикациите ѝ по темата: **Бонева**, Вера. Петко Славейков и Пандели Кисимов – по следите на едно възрожденско приятелство. – В: *История*, 1999, кн. 2–3, с. 67–80; **Същата**. Решението на Въпроса е в ръцете ни: Българското църковнонационално движение на страниците на Славейковата „Гайда“. – В: *История*, 2010, кн. 2, с. 33–55; и др.

те източници – в „Анотации на документи и ръкописи“ (с. 45–269). Разпределени са в две части на база класически архивистичен принцип – хронологията. Така са оформени подглавите – *Датирани документи* (с. 45–236) и съответно *Недатирани документи* (с. 237–269). Много професионално са подготвени и източниците – архивни, библиография на изследвания и т.н. (с. 270–290). Монографията завършва със *списък на съкращенията* (с. 291) и *Именен показалец* (с. 292–301).

Въведението е своеобразна историческа справка на „фонда“, както биха се изразили колегите архивисти, и представя огромния обем на книжовното завещание на Славейков, неговата структура и състав. Прави се уговорката, че целево и приоритетно ще бъдат показани документите, чието авторство може да се припише на самия Славейков: *главният герой на настоящото повествование е съхранената част на материалите, излезли изпод ръката на неуморимия писател, фолклорист, поет, публицист, педагог и политик. Включените в монографията единични анотации на други ръкописни документи са с илюстративен или допълващ характер* (с. 14).

Особено интересни са представените сведения за унищожени документи. Това е по същество „черна хроника“ на историята на фонда, която започва още докато Славейков е жив, а продължава и дълго след смъртта му. Първата загуба на наследство е свързано с *потъването на дисагите с ръкописите му във водите на р. Цибра при пътуването му от Враца към Видин в края на 1848 г.* (с. 15). Това за съжаление е само началото. В края на 1856 г. Славейков заравя в Трявна *значим обем*

ръкописни и печатни материали, които биха го компрометирали пред властите за участието му в заговора по т.нар. „Дядо-Николово въстание“ от лятото на същата година (с. 16). Този архив впоследствие изгива и е загубен за историята. През лятото на 1872 г. османските власти изземват от дома му в Цариград 2 чувала с ръкописи и други материали, които започват да превеждат и проучват. В крайна сметка доказателства за връзка с Букурещкия революционен комитет не се намират, но иззетите ръкописи и книги не се връщат при собственика им (с. 17). Най-мощна, според проф. Вера Бонева, е загубата на книжовно наследство, която става при опожаряването на Стара Загора (19/31 юли 1877 г.). Тогава: *Къщата му с цялото имуществото, включително книгите и ръкописите, изгарят изцяло* (с. 17).

След Освобождението унищожението и загубите продължават. Те са свързани с отделни прояви на немарливост от страна на чиновници от Министерството на народното просвещение (с. 19) и особено нелицеприятното погубване на архиви – станало през 1951 г., когато пет сандъка книги от библиотеката на Славейков се оказват в таванско помещение на къща в Кюстендил. В дома са настанени военни, които ги изгорили. *Това, според изследователката, трудно възприемащо се аутодафе затваря по зловещ начин кръга на погубванията на Славейковото книжовно наследство – наченали през 1847 г. в мътните води на р. Цибра и завършили през 1951 г. в огъня, наложен от безпросветни военнослужещи в центъра на Кюстендил* (с. 31).

Значителните загуби обаче не водят до пълно погубване. В крайна сметка архивите на Славейков, в немалка част, са запазени. Авторката увлекателно разкрива и положителните събития свързани с тяхното съхранение. Така през 1949 г., след намесата на Светослава Славейкова, голямата част от книжовното наследство на Славейков е включено във фонда на новосъздадения Музей на Петко и Пенчо Славейкови. Друга част от документите са предадени на БАН и влизат в научния архив на Академията (с. 21).

Така че налице са трудно прежалими загуби, но съхраненото е значително и това изглежда подтиква Вера Бонева да заключи с положителна оценка: *Като цяло може да се приеме, че от формална гледна точка архивът на фамилия Славейкови е успешно съхранен от превратностите на времето и от злощастни стечения на обстоятелствата. Физическото му опазване в едноименния музей е на много добро ниво, а това е положителна предпоставка и за все по-успешното му вписване в книжовните и другите културни комуникации на съвременна България* (с. 23).

Най-значителен дял от монографията са анотациите на документите, които са подредени по хронология (първият е от 1844 г., а последните – от 1896 г.). Има и дял на недатирани документи, които по правило се оставят в края на описите. Анотациите са професионално направени и следват добрите образци на архивистиката. Винаги започват с номинала на документа и впоследствие в синтезиран и стегнат стил се представя съдържанието му. Липсват някои базови характеристики – оригиналност, начин на създаване и т.н., което обаче не се отразява върху

качеството им. Винаги се посочва сигнатурата на документа, която, по изрази на Бонева, е *като гражданските ЕГН-та и постоянните адреси едновременно* (с. 33). Изключително важен елемент, който показва къде физически се съхраняват документите и особен указател, благодарение на който записът може да бъде проверен и текстът на автора подложен на научна проверка. Моето твърдо верую е, че историческият наратив, като всяка наука, следва да се базира на веществени доказателства от миналото и сигнатурата показва на четящия къде се намира това доказателство. Важно е да се отбележи, че Вера Бонева прави и крачка в посока още по-плътното представяне на документалния фонд на Славейков, представяйки и къде определен документ е публикуван. Това става с посочване на много добре библиографски характеризирани заглавия. Подход особено полезен за колегите, ангажирани с историята на Българското възраждане, за които е изключително трудно да преценят дали издирения и проучван от тях документ е бил вече обнародван. В това отношение работата на Бонева е добър пример как трябва да се работи с документи и чисто практически да се улеснява работата на последващия изследовател и читател.

Само отбелязвам и изключително подробната библиографска част на монографията (с. 270–290), в която са включени повече от 230 заглавия на български език, едно на френски и едно на турски език. Добавени са и 9 девет дигитални източника. Дългият списък с литература придава допълнителна стойност на монографията и я прави ценен източник за библиографски справки и изследвания на Славейковото книжовно наследство.

Всъщност книжовното завещание на Славейков може да се посочи за емблематичен пример на институционалната разпръснатост на фонда. Общо авторката изброява единадесет институции, в които съхраняват по-големи и/или малки части от него. Изключително богат и разнообразен е и профилът им, макар всички да са от т.нар. институции на паметта. Общо 5 са архивните институции. От тях четири са в системата на държавните архиви (Централен държавен архив, Държавен архив – Велико Търново, Държавен архив – Габрово и Държавен архив – Пловдив) и още един архив – този към Българската академия на науките. Два са архивите към библиотеки: Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ – София и Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив. Четири са музеите – един в София: Национален литературен музей – Музей „Петко и Пенчо Славейкови“, а три в провинцията: Регионален исторически музей – Враца, Специализиран музей за резбарско и зograфско изкуство – Трявна и Исторически музей – Севлиево. Бонева предава и общите си изследователски впечатления за обема на фонда: *най-обемният масив от предосвободженски ръкописи от и за П. Р. Славейков се намира именно в Музея на Петко и Пенчо Славейкови при Националния литературен музей и е част от неговия научен архив* (с. 24). Втори по големина масив се съхранява в Научния архив на БАН (с. 28), *в Българския исторически архив при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София също е оформен архивен фонд на Петко Р. Славейков – № 43 (74 док.)* (с. 30). Важни документи за Славейков са част и от други фондове: *В Българския исторически архив при*

Народна библиотека „Иван Вазов“ в Пловдив материали на П. Р. Славейков са запазени в два лични фонда – „Николай Павлович“ (№ 1) и „Георги Груев“ (№ 3) (с. 30). Авторката съвестно добавя: В системата на държавните архиви оригинали от и за Петко Р. Славейков са налични във фонда на Народното събрание (№ 173К) и в личния фонд на екзарх Йосиф I (№ 989К) в Централния държавен архив. В териториалния Държавен архив във Велико Търново писма на П. Р. Славейков са запазени във фонда на Търговска фирма „Никола Минчоолу & Евстати Селвели и съдружие“ (№ 82К), а в Държавния архив в Габрово – в колекцията „Документални материали за историята на Габровски окръг“ (№ 746К) (с. 31).

Институционалната разпръснатост предполага и значителни различия – от гледна точка на архивната методология, при работата с документите. Тези специфики са достатъчно добре разяснени и осъзнати от Вера Бонева², така и от специалисти архивисти като Стефка Петкова³. В монографията обаче те се долавят по много ясен и категоричен начин – било като различен начин на групиране и подреждане на фонда, било и като различен подход при оформянето на научно-справочния апарат към архивните фондове. За специалистите отново става ясно, че разписани правила има⁴, но те не се спазват и институциите работят с документите по различен начин.

Преодоляването на институционалната и географска разпръснатост на фонда е и големият принос на Вера Бонева в това архивистично изследване. Направеното по същество от изследователката, при това доста сполучливо, е създаването на „идеалния опис“ на архивен фонд⁵. Важна стъпка в посока по-изчерпателното представяне на изследователите и потребителите на документалното наследство на известни личности или цели области на историческото познание. Този подход на теория може да бъде приложен и по теми – икономика, финанси, революционни дело, просветно, църковно дело и т.н. В тази посока пред архивистиката и архивистите има огромни нови възможности, свързани с развитието на Информационните и комуникационни технологии (ИКТ)⁶. Така, че авторката напълно

² Бонева, Вера. „Обществено достояние“: отново за статуса и състоянието на архивните документи в българските музеи. – В: *Архивен преглед*, 2013, кн. 2, с. 23–31.

³ Петкова, Стефка. Достъп до архивни документи, съхранявани в музеите: Материали за размисъл. – В: *Архивен преглед*, 2006, кн. 3–4, с. 33–41.

⁴ **Методически** кодекс. св. 4, Научно-справочен апарат, достъп и използване на арх. док. София: ДАА, 2013; **Методически** кодекс. св. 5, Информационна и популяризаторска дейност. Правила за публ. на арх. док. Правила за дигитализиране на арх. док. София: ДАА, 2013.

⁵ *Вж Речник* на българската архивна терминология. изготв. Калинка Анчова и др. София: 2007. [онлайн]. [прегледан 5.11.2021]. https://electronic-library.org/books/Book_0004.html

⁶ **Atanasov**, Hristiyan. Available on the Internet: Digitization of the Archival Heritage Stored in Bulgarian Institutions of Memory. – В: *Proceedings of ICERI 2019 Conference* 11th–13th November 2019, Seville, 2019, с. 3621–3627; **Същият**. Accessing Reliable Information: An Information Portal on Archival Records for Training BA Students in Archival and Documentary Studies Specialty. – В: *Proceedings of EDULEARN19 Conference* 1st–3rd July 2019, Palma, Mallorca, 2019, с. 10 572–10 579.

изпълнява и дори надскача задачите, които си поставя: *Скромно се надявам, че този труд ще бъде полезен на следващите проучватели – историци, архивисти и библиографи, литератори, езиковеди, фолклористи и др.* (с. 40). Нямам никакви колебания, че пред нас е сериозно изследване, което тепърва ще набира популярност и ще акумулира значителни ползи за всички, ангажирани с опазването на архивното наследство от Възраждането.

Бонева, Вера. Архивът на Петко Р. Славейков : Ръкописно наследство. науч. ред. Йордан Желев. – София : Фабер, 2020. – 302 с.

За земния мир и войните на хората

ДИМИТЪР ХРИСТОВ

For earthly peace and human wars

Dimitar Hristov

Summary

Review of the book “God Commanded Do Not Kill!” by Mariana Ecclesia. The author, a graduate of the Faculty of Theology at Sofia University with a parallel course “Fundamentals of Diplomacy”, discusses the reasons for the general cessation of the production of weapons of mass or local violence and death.

Key-words: Mariana Ecclesia, book, God, peace, weapons.

Книгата на Мариана Еклесия „Бог е заповядал „Не убивай!““ трябваше да бъде издадена. Малцина пишещи в светските и църковни среди имат провидение и дарба да отразят в слово причините за актуални глобални събития, за които обикновено не се мисли. Един прочит на подобни боговдъхновени текстове не е достатъчен; той възбужда задълбочени размисли и нови въпроси, на които до днес търсим отговор.

През 1999 г., при поклонническо пътуване с група, Мариана Еклесия посещава Сараево. Там разрухата от войната не може да се прикрие, защото „въздухът все още мирише на смърт“. Местният екскурзовод уточнява, че след военните нападения над града са загинали 5000 деца и 9000 възрастни, но цифрите не са окончателни. В руините има още загинали, които не са разкрити... С опита да гадаем защо има войни, остава отворен въпросът: кой е отговорен за

производството на оръжия за локално и за масово унищожаване и за смъртта на невинните жертви при военни нападения над населени места?

Авторката, завършила Богословския факултет на Софийския университет с паралелен курс „Основи на дипломатията“, разглежда мотивите за всеобщо пре-

крятяване на производството на оръжия за масово или локално насилие и смърт. Първият от тях е осъзнаването, че разработването и прилагането на такива съвременни постижения са резултат от нарушени умствени и нравствени права на човека, на когото Творецът е заповядал: „Не убивай!“; а повелята на Христос е: „Обичайте се!“. Така след опитите над Хирошима и Нагасаки още от средата на XX в. на света става ясно, че ядрените оръжия са престъпление против живота и мира на Земята. Но, увлечени от стремеж за господство и печалби чрез продажба на все по-перфектни оръжия, производителите в този бранш не мислят за бъдещето на човешките отношения и съдбата на нашата цивилизация.

Вторият мотив за глобално прекратяване на производството и ползването на оръжията за унищожаване е парламентарен. В текста четем неприкрит въпрос: ако за всеки човек, изпълнил умишлено престъпление, се полага съдебна присъда с лишаване от свобода и обезщетение на пострадалите, каква е присъдата и наказанието на хора, издавали заповеди за масови унищожения на селища и райони с жителите в тях? Не се прикрива истината, че обикновено тези служители на смъртта, защитени от властта, получават високо парично възнаграждение и обществени привилегии.

Третият въпрос на авторката е: ако парламентите в развити страни с хуманни принципи забраняват доброволната смърт (евтаназия) в случаи на тежки, неизлечими страдания, защо тези законодателни органи не осъзнават клаузата за контрол със строга забрана за производството на оръжия за поразяване на хора и природа. В своята разработка авторката разглежда и въпроси за влиянието, което оказват някои медии с безнравствено съдържание върху съзнанието на младите хора и поведението на гражданите в свободното общество.

Силно въздействащ е и финалът на книгата с оптимистични откровения свише, където авторката ни уверява в своите уникални видения, разкривани неочаквано през последните три десетилетия. Най-значими от тях са: „Земята ще съществува още 6000 години, защото ми е скъпа“. Обещаният в библейското Откровение хилядагодишен мир постепенно ще започне след 70-те години на бъдещия век (след 150 години). Тези истини не могат да бъдат доказани от науката, но всеки човек, според своите чувства и вяра, може да се оплани на благородната им истина.

В кратките отзиви за книгата се четат редовете на Василка Гарелова, дългогодишен редактор на статии и книги от Мариана Еклесия:

„Винаги съм се впечатлявала от идеите, стила и стремежите на Мариана, вдъхновени от богословското ѝ образование и вярата в Бога. Трактовката на посланието „Бог е заповядал: „Не убивай!““ доказва, че творческата ѝ дарба е достигнала един от своите върхове. Призивът за глобално осмисляне и постепенно прекратяване производството на оръжия за масово унищожаване заслужава внимание на световно научно, политическо и нравствено равнище“.

Дано тази книга достигне до влиятелни личности, които могат да осмислят и съдействат на посланието за земен мир и живот без оръжия.

Еклесия, Мариана. Бог е заповядал „Не убивай!“ – София : Мултипринт, 2021. – 140 с.

Календар'2022

Януари

2. **100** г. от рождението на Блага Димитрова (1922–2003) – български писател и поет, литературен критик, общественик.
2. **125** г. от рождението на Иван Странски (1897–1979) – български учен, основател на българската школа по физикохимия, номиниран за Нобелова награда.
3. **130** г. от рождението на Джон Роналд Руел Толкин (1892–1973) – британски писател, основател на жанра фентъзи, автор на „Хобитът“ и неговото продължение трилогията „Властелинът на пръстените“.
5. **90** г. от рождението на Умберто Еко (1932–2016) – италиански писател, философ-семиотик и медиевист.
6. **150** г. от рождението на Йордан Иванов (1872–1947) – историк, етнограф, археолог и филолог, познавач на българската средновековна литература и култура.
14. **125** г. от рождението на Иван Димов (1897–1965) – български драматичен артист.
15. **400** г. от рождението на Жан-Батист Молиер (1622–1673) – френски драматург, режисьор и актьор, майстор на комичната сатира.
15. **120** г. от рождението на Назъм Хикмет Ран (1902–1963) – турски поет, писател, сценарист, драматург и обществен деятел.
18. **140** г. от рождението на Алън Милн (1882–1956) – английски писател, автор на книгите за Мечо Пух.
19. **140** г. от рождението на Александър Миленков (1882–1971) – български художник, сценограф, живописец.
23. **150** г. от рождението на Гоце Делчев (1872–1903) – български революционер, водач и идеолог на българските македоно-одрински революционни комитети.
23. **190** г. от рождението на Едуар Мане (1832–1883) – френски художник, импресионист.
25. **140** г. от рождението на Вирджиния Улф (1882–1941) – британски писател, автор на романи, разкази и есета, издател, феминист.
27. **55** г. от едновременното подписване в Москва, Вашингтон и Лондон на До-

говора за принципите на дейността на държавите по изследване и използване на космическото пространство (1967).

27. 190 г. от рождението на Луис Карол, псевдоним на Чарлс Латуидж Доджсън (1832–1898) – британски писател, философ, математик, логик и фотограф.

27. 105 г. от рождението на Анри Перюшо (1917–1967) – френски литературен и художествен критик, редактор и писател на биографични романи за художниците импресионисти и постимпресионисти.

28. 100 г. от рождението на Цветан Ангелов (1922–1982) – български детски писател, автор на текста на детската песничка „Тихо се сипе първият сняг“.

30. 140 г. от рождението на Теодор Траянов (1882–1945) – български поет-символист.

31. 115 г. от рождението на Паулина Станчева (1907–1991) – български писател.

31. 225 г. от рождението на Франц Петер Шуберт (1797–1828) – австрийски композитор.

Февруари

1. 140 г. от рождението на Владимир Димитров – Майстора (1882–1960) – български художник.

2. 140 г. от рождението на Джеймс Джойс (1882–1941) – ирландски писател и поет.

2. 100 г. от рождението на Стоянка Мутафова (1922–2019) – български театрален, телевизионен и филмов артист.

3. 140 г. от рождението на Добри Немиров (1882–1945) – български писател, автор на разкази, романи, пътеписи и пиеси, библиотекар на Българското книжовно дружество (БАН) и на Министерството на благоустройството.

6. 105 г. от рождението на Дора Кършовска (1917–1997) – български библиотекосвед, автор на учебник по каталогизация на библиотечните фондове.

7. 210 г. от рождението на Чарлз Дикенс (1812–1870) – английски писател-реалист.

10. 75 г. от подписването на мирния договор с България в Париж след Втората световна война (1947).

11. 75 г. от рождението на Миряна Башева (1947–2020) – български поет, журналист, автор на текстове на песни и на сценарии.

- 11. 105 г.** от рождението на Сидни Шелдън (1917–2007) – американски драматург, сценарист, продуцент, автор на трилъри.
- 12. 120 г.** от рождението на Светослав Минков (1902–1966) – български писател, диабололист, преводач.
- 18. 90 г.** от рождението на Милош Форман (1932–2018) – чешко-американски сценарист и кинорежисьор.
- 19. 125 г.** от рождението на Иван Милев (1897–1927) – български художник, сценограф.
- 24. 140 г.** от рождението на Стоян Романски (1882–1959) – български езиковед, славист, етнограф.
- 25. 120 г.** от рождението на Георги Константинов (1902–1970) – български литературен критик и историк.
- 25. 180 г.** от рождението на Карл Май (1842–1912) – немски писател, автор на романи за деца и юноши.
- 26. 220 г.** от рождението на Виктор Юго (1802–1885) – френски поет, писател, драматург, романист, художник, общественик.
- 27. 120 г.** от рождението на Джон Стайнбек (1902–1968) – американски писател, драматург, есеист.
- 28. 115 г.** от рождението на Емилиян Станев (1907–1979) – български писател.

Март

- 3. 175 г.** от рождението на Александър Бел (1847–1922) – американски учен, изобретател на телефона.
- 4. 135 г.** от рождението на Ячо Хлеббаров (1887–1951) – български културен деец, читалищен деец.
- 5. 100 г.** от рождението на Пиер Паоло Пазолини (1922–1975) – италиански кинорежисьор, писател.
- 6. 145 г.** от рождението на Никола Михов (1877–1962) – български библиограф, икономист и статистик, академик.
- 6. 95 г.** от рождението на Габриел Гарсия Маркес (1927–2014) – колумбийски писател, журналист, издател, общественик.
- 9. 115 г.** от рождението на Мирча Елиаде (1907–1986) – румънски философ, културолог, писател.

- 11. 120 г.** от рождението на Борис Шивачев (1902–1932) – български писател, критик, публицист.
- 15. 120 г.** от рождението на Иван Унджиев (1902–1979) – български историк.
- 18. 90 г.** от рождението на Джон Ъпдайк (1932–2009) – американски писател, поет, критик.
- 21. 150 г.** от рождението на Валери Погорелов (1872–1955) – руски славист, филолог, палеограф, библиотекар.
- 22. 75 г.** от рождението на Джеймс Патерсън (1947) – американски писател, автор на бестселъри.
- 27. 90 г.** от рождението на Слав Хр. Караславов (1932–2002) – български поет и белетрист.
- 28. 135 г.** от рождението на Димчо Дебелянов (1887–1916) – български поет, автор на лирични и сатирични стихотворения, преводач.
- 30. 95 г.** от рождението на Иван Радоев (1927–1994) – български драматург, поет, журналист.
- 31. 140 г.** от рождението на Корней Чуковски (1882–1969) – руски писател, детски поет, литературовед, преводач.
- 31. 290 г.** от рождението на Йозеф Хайдн (1732–1809) – австрийски композитор.

Април

- 1. 160 г.** от рождението на Антон Митов (1862–1930) – български живописец, изкуствовед, критик, историк на изкуството, обществен деец.
- 1. 100 г.** от излизането на бр. 1 на „Хиперион“, месечно списание за литература и изкуство, орган на българския символизъм (1922–1931). Редакционен комитет: Теодор Траянов, Иван Радославов, Людмил Стоянов.
- 5. 165 г.** от рождението на Александър I Батенберг (1857–1893) – княз на България (1879–1886).
- 7. 95 г.** от рождението на Мерсия Макдермот (1927) – британска историчка и писателка, нейната преподавателска и научна работа е тясно свързана с България.
- 7. 65 г.** от основаването на Държавният сатиричен театър „Алеко Константинов“, по инициатива на режисьора Стефан Сърчаджиев (1957).
- 12. 75 г.** от рождението на Том Кланси (1947–2013) – американски писател,

автор на политически трилъри на шпионска тематика.

14. 110 г. от рождението на Парашкев Хаджиев (1912–1992) – български композитор и музикален педагог, професор по хармония.

15. 570 г. от рождението на Леонардо да Винчи (1452–1519) – италиански живописец, скулптор, архитект и учен.

17. 130 г. от рождението на Константин Гълъбов (1892–1980) – български учен, филолог, писател, публицист, професор, автор на литературоведски и езиковедски изследвания, критика, есеистика.

20. 120 г. от рождението на Веселин Стоянов (1902–1969) – български композитор, пианист, музикален педагог и общественик.

21. 100 г. от рождението на Стоян Инджев (1922–1993) – директор на Народна библиотека „Иван Вазов“ в периода (1957–1973), въвежда диференцирано методическо подпомагане на библиотечните мрежи, инициира изграждането на днешната сграда на Библиотеката.

22. 220 г. от рождението на Юрий Иванович Венелин (1802–1839) – украински славист, българист, фолклорист, етнограф, филолог.

25. 60 г. от рождението на Петя Дубарова (1962–1979) – българска поетеса.

27. 140 г. от рождението на Боян Пенев (1882–1927) – български литературовед и литературен историк, един от най-изтъкнатите български литературни историци и критици от първите десетилетия на XX в.

Май

1. 115 г. от рождението на акад. Иван Дуйчев (1907–1986) – български историк, медиевист, византолог, изворовед и палеограф, с изключителен принос в изследването на културната история на Византия, България и южните славяни.

7. 210 г. от рождението на Робърт Браунинг (1812–1889) – английски поет и драматург, майстор в драматичния монолог.

7. 1595 г. от рождението на Платон (427–347) – древногръцки учен, математик и философ.

11. 75 г. от рождението на Маргарит Минков (1947–1997) – български детски писател, поет, драматург и сценарист.

13. 140 г. от рождението на Жорж Брак (1882–1963) – френски художник, график и скулптор.

15. 130 г. от написването на стихотворението „Химн на св. св. Кирил и Методий“

дий“, с първи стих „Върви, народе възродени“, от Стоян Михайловски (1892).

18. 150 г. от рождението на Яне Сандански (1872–1915) – български революционер.

22. 115 г. от рождението на Лорънс Оливие (1907–1989) – английски киноактьор, режисьор и продуцент.

23. 180 г. от рождението на Мария Конопницка (1842–1910) – полска писателка, литературна критичка, публицистка, преводачка и авторка на литература за деца и юноши.

23. 110 г. от рождението на Яна Язова, псевдоним на Люба д-р Тодорова Ганчева (1912–1974) – българска поетеса, белетристка и детска писателка, авторка на романите „Левски“, „Бенковски“ и „Шипка“ (трилогия „Балкани“)

25. 95 г. от рождението на Робърт Лъдълм (1927–2001) – американски писател, автор на трилъри.

Юни

1. 85 г. от рождението на Колийн Маккъллоу (1937–2015) – австралийска писателка.

7. 115 г. от рождението на Младен Исаев (1907–1991) – български поет, автор на текста на песента „Родина“ („Високи сини планини“).

7. 70 г. от рождението на Орхан Памук (1952) – турски писател, носител на Нобеловата награда за литература (2006).

15. 150 г. от рождението на Антон Страшимиров (1872–1937) – български писател, драматург, публицист.

16. 75 г. от рождението на Кирил Кадийски (1947) – български поет, есеист, преводач и дипломат.

17. 90 г. от рождението на Андрей Германов (1932–1981) – български поет и преводач.

17. 140 г. от рождението на Игор Стравински (1882–1971) – руски композитор, пианист и диригент.

18. 95 г. от рождението на Симеон Пиронков (1927–2000) – български композитор, автор на камерна, хорова, симфонична и оперна музика.

19. 75 г. от рождението на Салман Рушди (1947) – британски писател.

22. 160 г. от рождението на Иван Д. Шишманов (1862–1928) – български литературовед, общественик, академик, фолклорист и етнограф.

23. 95 г. от рождението на Боб Фос (1927–1987) – американски хореограф, театрален и кинорежисьор, създал мюзикълите „Кабаре“ и „Ах този джаз“.

24. 480 г. от рождението на Йоан Кръстни (1542–1591) – испански мистик, канонизиран за светец, поет, теолог и католически реформатор, чийто творби са считани за върховно постижение на испанската мистична литература.

28. 310 г. от рождението на Жан-Жак Русо (1712–1778) – философ, писател, музиколог и композитор.

Юли

2. 145 г. от рождението на Херман Хесе (1877–1962) – германски и швейцарски писател и поет, получил Нобелова награда за литература (1946).

5. 155 г. от рождението на Тодор Филипов Чипев (1867–1944) – български печатар, книжар и издател, издава библиографското списание „Българска книга“ (1930).

6. 135 г. от рождението на Марк Шагал (1887–1985) – руски и френски художник модернист.

12. 205 г. от рождението на Хенри Дейвид Торо (1817–1862) – американски писател.

13. 495 г. от рождението на Джон Дий (1527–1608) – английски математик, астроном, астролог, окултист, навигатор. До края на живота си той събира най-голямата библиотека в Англия и една от най-големите в Европа.

16. 150 г. от рождението на Руал Амундсен (1872–1928) – норвежки полярен изследовател.

18. 185 г. от рождението на Васил Левски (1837–1873) – български национален герой, идеолог и организатор на българската национална революция, основател на Вътрешната революционна организация.

18. 145 г. от рождението на Елин Пелин, псевдоним на Димитър Стоянов (1877–1949) – български писател класик, наричан „певец на българското село“.

21. 165 г. от рождението на Божил Райнов (1857–1946) – български просветен деец, журналист, преводач, политик, общественик.

24. 220 г. от рождението на Александър Дюма-баща (1802–1870) – френски писател романист, прочут с множеството си исторически и приключенски романи.

25. 105 г. от рождението на Бурвил (1917–1970) – френски комедиен актьор.

Август

2. **80** г. от рождението на Исабел Алиенде (1942) – чилийска писателка.
3. **110** г. от рождението на Христо Тренков (1912–1971) – български библиограф и юрист, развива препоръчителната и текущата национална библиография.
4. **230** г. от рождението на Пърси Биш Шели (1792–1822) – английски поет, представител на романтизма.
10. **110** г. от рождението на Жоржи Амаду (1912–2001) – бразилски писател.
14. **155** г. от рождението на Джон Голсуърти (1867–1909) – английски писател.
15. **180** г. от рождението на Арсени Костенцев (1842–1921) – български възрожденски просветен деец, общественик, участник в църковно-националните борби на българите в Македония и Тракия.
18. **90** г. от рождението на Морис Аладжем (1932–2004) – български композитор на поп музика, цигулар, саксофонист и аранжор на театрални, детски и инструментални пиеси.
20. **115** г. от рождението на Ненко Балкански (1907–1977) – български художник.
20. **175** г. от рождението на Болеслав Прус (1847–1912) – полски романист и журналист.
21. **120** г. от рождението на Ангел Каралийчев (1902–1972) – български писател, преводач, автор на разкази и повести за деца.
21. **160** г. от рождението на Емилио Салгари (1862–1911) – италиански писател на исторически и приключенски романи.
22. **160** г. от рождението на Клод Дебюси (1862–1918) – френски композитор, импресионист.
24. **75** г. от рождението на Паулу Коелю (1947) – бразилски писател.
29. **390** г. от рождението на Джон Лок (1632–1704) – английски философ и лекар.
30. **95** г. от рождението на Найдено Вълчев (1927) – български писател, преводач, текстописец.

Септември

- 200 г. от рождението на Добри Чинтулов (1822–1886) – български поет, композитор, педагог, културно-просветен деец.

- 1. 90 г.** от рождението на Христо Недялков (1932–2013) – български хоров диригент и композитор, основател на Детския хор към БНР.
- 5. 205 г.** от рождението на Алексей Толстой (1817–1875) – руски писател, поет, драматург, преводач и сатирик.
- 6. 210 г.** от рождението на Иларион Макариополски (1812–1875) – български православен духовник, водач на църковно-националната борба, митрополит.
- 9. 60 г.** от рождението на Лиса Марклунд (1962) – шведска журналистка и писателка на трилъри.
- 11. 160 г.** от рождението на О`Хенри (1862–1910) – американски писател, майстор на късия разказ с неочакван край.
- 16. 120 г.** от рождението на Камен Зидаров (1902–1987) – български поет и драматург.
- 21. 75 г.** от рождението на Стивън Кинг (1947) – американски писател, автор на романи на ужаса.
- 21. 100 г.** от рождението на Зако Хеския (1922–2006) – български кинорежисьор.
- 29. 475 г.** от рождението на Мигел де Сервантес Сааведра (1547–1616) – испански романист, драматург и поет.
- 30. 140 г.** от рождението на Ханс Гайгер (1882–1945) – германски физик, изобретил Гайгеровия брояч.

Октомври

- 4. 235 г.** от рождението на Франсоа Пиер Гийом Гизо (1787–1874) – френски политик и историк.
- 5. 70 г.** от рождението на Клайв Баркър (1952) – британски писател, драматург, сценарист, режисьор, продуцент, актьор и художник.
- 7. 90 г.** от рождението на Румен Скорчев (1932–2015) – български график, академик.
- 8. 130 г.** от рождението на Марина Цветаева (1892–1941) – руска поетеса и писателка.
- 10. 130 г.** от рождението на Иво Андрич (1892–1975) – югославски писател, лауреат на Нобелова награда (1961).
- 14. 180 г.** от рождението на Василий Верещагин (1842–1904) – руски художник баталист, нарисувал серия платна за Освобождението на България.

15. 125 г. от рождението на Иля Илф (1897–1937) – съветски писател сатирик.
16. 120 г. от рождението на Фани Попова-Мутафова (1902–1977) – българска писателка, автор на исторически романи за династията Асеновци, преводач от италиански език.
18. 130 г. от рождението на Ангел Сладкаров (1892–1977) – български оперетен артист и режисьор, един от основоположниците на оперетното изкуство в България.
23. 80 г. от рождението на Майкъл Крайтън (1942–2008) – американски писател на трилъри, сценарист и режисьор.
24. 140 г. от рождението на Имре Калман (1882–1953) – унгарски композитор.
25. 120 г. от рождението на Борис Ангелушев (1902–1966) – български художник и илюстратор.
27. 240 г. от рождението на Николо Паганини (1782–1840) – италиански композитор, виртуозен цигулар.

Ноември

1. 100 г. от обявяването на Деня на народните будители – общобългарски празник, ознаменуващ делото на българските просветители, книжовници и революционери (1922).
2. 125 г. от рождението на Асен Разцветников (1897–1951) – български поет, писател и преводач.
3. 100 г. от рождението на Георги Свежин (1922–2001) – български поет.
7. 235 г. от рождението на Вук Караджич (1787–1864) – сръбски езиковед, реформатор и кодификатор на съвременния сръбски език.
7. 155 г. от рождението на Мария Кюри (1867–1934) – френска физичка и химичка от полски произход, пионер в областта на радиологията и първи носител на две Нобелови награди – по физика и по химия, първата жена преподавателка в Сорбоната.
11. 100 г. от рождението на Кърт Вонегът (1922–2007) – американски писател, романист и сатирик.
14. 115 г. от рождението на Астрид Линдгрен (1907–2002) – шведска детска писателка.
17. 195 г. от рождението на Петко Р. Славейков (1827–1895) – български поет, преводач, фолклорист, общественик и публицист.

18. 85 г. от рождението на Атанас Свиленов (1937–2015) – български кинокритик, литературен историк, изкуствовед.

24. 95 г. от рождението на Моско Москов (1927–2001) – български езиковед.

25. 90 г. от рождението на Георги Струмски (1932–2013) – български писател, автор на стихове за деца и възрастни, публицист.

26. 110 г. от рождението на Йожен Йонеско (1912–1994) – френски драматург и писател от румънски произход.

28. 115 г. от рождението на Алберто Моравия (1907–1990) – италиански писател.

29. 220 г. от рождението на Вилхем Хауф (1802–1827) – германски поет и писател, романтик, майстор на приказката.

30. 355 г. Джонатан Суифт (1667–1745) – ирландско-британски сатирик, публицист и поет, автор на „Пътешествията на Гъливер“ (1726).

Декември

1. 135 г. от публикуването на първия разказ на британският писател Артур Конан Дойл с главен герой Шерлок Холмс (1887).

3. 120 г. от рождението на Кирил Мирчев (1902–1975) – български езиковед, член-кореспондент на БАН.

7. 140 г. от рождението на Георги Райчев (1882–1947) – български писател и драматург.

9. 80 г. от рождението на Стефан Данаилов (1942–2019) – български актьор.

13. 225 г. от рождението на Хайнрих Хайне 1797–1856) – немски поет и белетрист.

15. 170 г. от рождението на Антоан Анри Бекерел (1852–1908) – френски физик, откривател на естествената радиоактивност.

16. 105 г. от рождението на Артър Кларк (1917–2008) – британски писател и изобретател.

24. 95 г. от рождението на Мери Хигинс Кларк (1927–2020) – американска писателка на трилъри.

25. 380 г. от рождението на Исак Нютон (1642–1727) – английски физик, математик, астроном, философ, алхимик и богослов.

25. 95 г. от рождението на Любен Дилов (1927–2008) – български писател фан-

таст.

27. 130 г. Дан Колов (1892–1940) – български борец, най-великия борец за всички времена, легенда в бойните изкуства.

27. 200 г. от рождението на Луи Пастър (1822–1895) – френски химик, един от основоположниците на микробиологията.

30. 170 г. от рождението на Данаил Николаев (1852–1942) – български офицер, генерал от пехотата, патриарх на българската войска.

През 2022 г. се навършват:

1305 г. от победата на хан Тервел над армиите на Арабския халифат, обсадили Константинопол, с която слага окончателен край на опитите им да проникнат в Европа през Балканите (717).

410 г. от рождението на Петър Парчевич (1612–1674) – български епископ, доктор по богословие и каноническо право, един от великите българи през XVII в.

300 г. от рождението на отец Паисий Хилендарски (1722–1773) – български народен будител, духовник и светия, автор на „История славянобългарска“, пръв идеолог на Българското национално възрождане.

260 г. от написването на „История славянобългарска“ от Паисий Хилендарски (1762).

210 г. от рождението на Баба Тонка (1812–1893) – българска революционерка, национален герой.

205 г. от рождението на Гаврил Кръстевич (1817–1898) – български възрожденец, юрист и историк, книжовник, един от учредителите на Българската екзархия, областен управител на Източна Румелия (1884–1885).

200 г. от рождението на Александър Богориди (1822–1910) – османски политик от български произход, първият областен управител на Източна Румелия (1879–1884).

165 г. от издаването на „Буквар за первоначалните ученици. Съчинен от Емануила Васкидовича и Георгия М. Владикина, учители училища святаго Преображения. Напечатан же с иждивление народнаго читалища в Свищов. Издание първо. Новий сад. Книгопечатня др. Дан. Медаковича, 1857“.

155 г. от рождението на Недко Каблешков (1867–1964) – български юрист, общественик, политик и публицист.

155 г. от излизането на бр. 1 на в. „Дунавска зора“ в Браила и Свищов, реда-

ктиран от Добри Войников (1867).

145 г. от създаване на Българското опълчение (1877–1878) – българско военно съединение в състава на руската армия през Руско-турската война на Балканите.

125 г. от създаването на първия български цирк – „Българско знаме“, основан от гимнастика Петър Панайотов (1897).

2022 г. е обявена за:

Международна година на занаятчийския риболов и аквакултури.

Световни годишници и десетилетия под егидата на ООН и ЕС:

2018–2027 – Трето десетилетие на ООН за изкореняване на бедността.

2018–2028 – Международно десетилетие за действие „Вода за устойчиво развитие“.

2019–2028 – Десетилетие на семейното земеделие.

2019–2028 – Десетилетие на мира в памет на Нелсън Мандела.

2021–2030 – Десетилетие на ООН за здравословно стареене.

2021–2030 – Десетилетие на ООН за възстановяване на екосистемите.

2022–2032 – Международно десетилетие на местните езици.

*Изработи Радка Анчева,
Отдел „Методичен“
Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив*

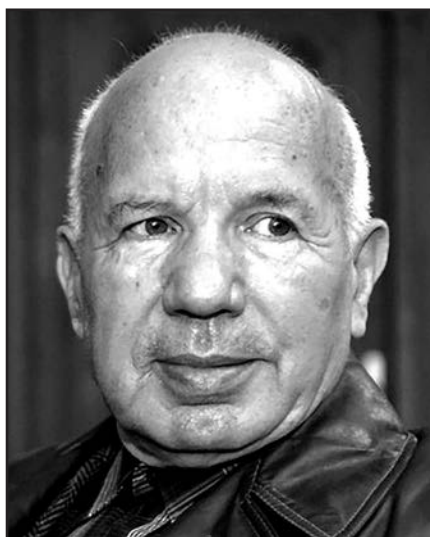
Проф. д-р Милен Куманов (13.II.1942–22.XI.2021)

Prof. Dr. Milen Kumanov
(13.II.1942–22.XI.2021)

Summary

On November 22 this year passed away Professor Milen Kumanov, historian encyclopedist, archivist, bibliographer and erudite, senior researcher at the Institute of History at the Bulgarian Academy of Sciences, author of monographs and studies on the problems of the Bulgarian national question after the Liberation until 1944, compiler and author of encyclopedias on the history of Bulgaria based on data of the national bibliography of the Republic of Bulgaria.

Key-words: Prof. Dr. Milen Kumanov, encyclopedist, historian.

На 22 ноември т.г. почина професор Милен Куманов, историк енциклопедист, архивист, библиограф и ерудит, старши научен сътрудник в Института за история при Българската академия на науките, автор на монографии и студии по проблемите на българския национален въпрос след Освобождението до 1944 г., съставител и автор на енциклопедии по история на България по данни на националната библиография на Република България.

Поклон пред светлата му памет

Д-р Александър Касабов (30.X.1968–9.XI.2021)

Dr. Alexander Kasabov

(30.X.1968–9.XI.2021)

Summary

Our colleague from the Music Department of the “St. St. Cyril and Methodius” National Library has suddenly passed away. A wonderful man is gone who dedicated his life to the service of the Library and to a devoted work for the society.

Key-words: Dr. Alexander Kasabov, Music Department, “St. St. Cyril and Methodius” National Library.

Внезапно ни напусна колегата ни от Музикалния отдел на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

Отиде си един прекрасен човек, посветил живота си в служба на Библиотеката и всеотдайна работа за обществото.

*Поклон пред светлата му памет
От ръководството на Националната библиотека
и всички колеги*

Показалци на статиите и на авторите в „Библиотека“ през 2021 г.

Тематичен показалец

Събития

Девкова, Светла. В памет на проф. Мария Младенова. – № 5, 36–38.

Карадачка-Симеонова, Юлия. Живот отдаден на знанието. 120 години от рождението на проф. Тодор Боров. – № 3, 8–11.

Карадачка-Симеонова, Юлия. Изложба за 100-годишнината на проф. Веселин Трайков. – № 5, 31–33.

Лесенска, Антоанета. Самюъл Бекет – живот и творчество. – № 5, 34–35.

200 години от рождението на Г. С. Раковски

Бонева, Вера. „Най-народният мъж българин“: Георги Ст. Раковски във възрожденското публично пространство (1868–1878). – № 3, 16–22.

Маркова, Йоанна. Георги Стойков Раковски и литографията „Сънят на българските народни дейци за освобождението на България през 1854 г.“. – № 3, 23–29.

Симов, Михаил. Националният исторически музей представя: „През пресата и сабята“. – № 4, 9–13.

Годишнина

Пенчева, Румяна. 140 г. от рождението на писателя и етнографа, политика и общественика Стилиян Чилингиров. – № 6, 28–35.

Национална агенция за ISBN

Стефанова, Радослава. За българското книгоиздаване по време на пандемия. Статистически анализ по данни на Националната агенция за ISBN. – № 2, 5–10.

Дарители

Петров, Петър. Ценно дарение постъпи в Националната библиотека „Св. Кирил и Методий“. Внукът на големия издател Т. Ф. Чипев за втори път даря ръкописи и книги. – № 6, 20–21.

Книжовен калейдоскоп

Минчева, Бояна. В Деня на книгата и авторското право – за любовта и книгите на Шекспир и Сервантес. – № 2, 17–21.

Изложби в НБКМ

Карадачка-Симеонова, Юлия. Живот посветен на книгите. 120 години от рождението на проф. Тодор Боров. – № 1, 7–15.

Книжовен калейдоскоп

Маркова, Йоанна, Христова-Йорданова, Камелия. Неофит Рилски – заветът на учителя. – № 1, 25–28.

Клуб „Писмена“

Радева, Яница. В същността си целият човешки живот е едно сбогуване. Аксиния Михайлова, гост на клуб „Писмена“, по повод новата ѝ поетична книга „Изкуството да се сбогуваш“. – № 4, 22–28.

Радева, Яница. Вечер на Иван Станков в Националната библиотека. – № 6, 22–27.

Радева, Яница. Среща с четирима поети на XXI век. – № 5, 17–25.

COVID-19

Джорджевич, Виолета, Ивкович Маркович, Владислава. Виртуалните културни програми на Белградската градска библиотека по време на коронавируса. – № 5, 77–84.

Ефтимова, Събина, Дамянова, Ивелина. Библиотерапията: как да се справим със стреса чрез силата на книгите. – № 4, 29–35.

Юбилей

Бранкова, Мария, Боянова, Емилия. 70 години музика в Националната библиотека. – № 5, 5–16.

Георгиева, Петя. 75 години Университетска библиотека към Аграрен университет – Пловдив. – № 1, 38–51.

Лесенска, Антоанета. 100 години от създаването на отдел „Специални сбирки“ на Народна библиотека „Иван Вазов“. – № 6, 36–40.

Библиотечни практики

Аврамова, Ваня. Изследване на опита на българските библиотеки в създаването на персонални библиографски указатели. – № 1, 16–24.

Георгиев, Елизабета. Партньорството като пътепоказател към новите библиотечни услуги. Опитът на Народна библиотека „Детко Петров“ в Цариград. – № 5, 39–44.

Лукович Василевич, Саша. Тайната, скрита в една секунда. За работилницата за анимационни филми в Детския отдел на Народна библиотека „Стеван Сремац“ в Ниш. – № 5, 45–50.

Пилева, Таня. Експертно-консултантска и методична дейност за училищните библиотеки в област Пловдив в периода 2014–2020 г. – № 2, 22–36.

Библиотечно-библиографска хуманитаристика

Бересцова, Татьяна Ф. Информационное пространство: сущностная дефиниция, видовая дифференциация и современные тенденции трансформации. – № 6, 41–53.

Калчева, Радка. Изкуствен интелект, семантични данни, обработка на естествени езици, разговорен потребителски интерфейс и бизнес анализ. Къде е пресечната точка с културните институции? – № 5, 51–60.

Кикарина, Емилия. Модел „Комуникационни ситуации“ и неговото приложение в областта на средновековната история. – № 5, 61–76.

Куманова, Александра, Александрова, Красимира, Казански, Никола, Василев, Николай. Панорама на арабската световна универсална библиография „Ал-Фихрист“ на Ибн ан-Надим (987). – № 1, 52–74.

Куманова, Александра, Василев, Николай. Информационна роза (*Кълбото на Ариадна*): метод на обучение „А. Куманова – Н. Василев“. За целите на библиотечната (каталожната) библиография. – № 2, 37–51; № 3, 83–99.

Спомени & приноси

Мутафов, Христо. Библиотеката – любов моя. – № 5, 26–30.

Дигитализация

Антонова, Александра. Дигитална библиотека „Българска литературна критика“. – № 3, 77–82.

Бранкова, Мария. Колекция от екслибриси на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – № 4, 14–19.

Автоматизация

Кънев, Денислав. Локалната компютърна мрежа НБКМ вече е високоскоростна. – № 3, 32–35.

Реставрация и консервация

Ангелова, Радостина, Лашева, Веска. Възстановителни процеси при книги и книжни документи. Ролята на подвързията за тяхното запазване. – № 5, 85–93.

Богданова-Иванова, Ивайла, Христова-Йорданова, Камелия. „Осинови книга“ по време на пандемия. – № 2, 11–16.

Иванова, Йорданка, Лашева, Веска, Спиридонов, Искрен, Чавдарова, Нели. Реставрация чрез метода на листоотливане. – № 4, 36–40.

Минало

Граматикова, Невена. Два източника за религиозната и политическа история на Балканите. Сравнителен анализ на вилайетнаметата на Сейид Али Султан и Демир Баба. – № 2, 69–85; № 3, 107–121.

Пенчева, Радка. Блага Димитрова и Емилиян Станев: творчески съприкосновения. – № 4, 83–93.

Пенчева, Радка. Тодор Боров и Емилиян Станев – спомен за двама. – № 3, 100–106.

Райчевски, Стоян. Първото българомохамеданско дружество „Просвещение“. Уставът му е отпечатан от Драган Манчов през 1884 г. в Пловдив. – № 2, 60–68.

Чакърова, Красимира. Историята на един ръкопис на Сава Чукалов от фонда му в Централния държавен архив. – № 4, 94–101.

История на книгата

Белчева, Малина. Културни тенденции, дизайн и структура на книгата през викторианската епоха. – № 5, 101–121.

Величков, Петър. Библиофилските книги на П. К. Яворов. – № 5, 94–100.

История на периодичния печат

Бонева, Вера. Потокът на възрожденското време в „Летоструй“ (1869–1876). – № 1, 75–89.

Нови книги на НБКМ

Радева, Яница. Издателската дейност на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ през 2020 г. – № 1, 90–93.

Стоилова, Анка, Граматикова, Невена. Юбилеен сборник за отдел „Ориенталски сбирки“ към Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. – № 6, 5–19.

Премиера

Георгиев, Ангел, Вутева, Зорница, Борисова, Йоана, Йовинска, Любов, Зарева, Лилия, Йовчева, Цветана. Библиографските и историографски поредици „Трудове на Студентското научно общество при Университета по библиотекознание и информационни технологии“ и „Факлоносци“. Дистанционна галапремиера на УниБИТ. – № 3, 36–76, I–VIII.

Нови книги

Атанасов, Християн. Запазеното наследство на „Дядо Славейков“ – един архивистичен прочит. – № 6, 70–75.

Бахнева, Калина. Литературна история на факта: *Полски автори, преведени на български език. Библиографски указател 2009–2020*. – № 4, 102–104.

Богданова, Роксана. Свещенодейци и клисари. – № 1, 100–101.

Бодаков, Марин, Цанков, Георги. Два погледа към една книга. – № 3, 144–147.

Бориславов, Ясен. Бавното завръщане на Сирак Скитник. – № 5, 128–131.

Куманова, Александра, Александрова, Красимира. Постмодерен конвергентен компендиум по мениджмънт на библиотечно-информационната дейност. – № 3, 122–132.

Недева, Радка. Ролята на евреите за въоръжаването на Ботевата чета. – № 4, 105–108.

Николов, Георги Н. Впечатляващ научен труд. – № 2, 86–88.

Николов, Георги Н. „Португалската книга в България“ – нов научен прочит за писатели и издатели, теми и идеи. – № 3, 140–143.

Петрова, Стефка. Страстна защита на невинността на поп Кръстю. – № 1, 94–99.

Петрова-Василева, Росица, Ваня Аврамова. Биобиблиографски указател „Георги Стойков Раковски“, посветен на 200 години от рождението на бележития котленец. – № 6, 67–70.

Радева, Яница. За албума с произведения на изкуството на Националната библиотека. – № 3, 133–136.

Симова, Полина. Отсъстващата структура на българското библиотекознание. Свързване с планетарната информатизация в две издания. – № 5, 122–127.

Спасов, Радослав. Приписки в българските старопечатни книги – част втора. – № 3, 137–139.

Христов, Димитър. За земния мир и войните на хората. – № 6, 70–77.

Млади автори

Бонов, Милослав. Култът към светите Тивериуполски мъченици във византийските и средновековни български богослужебни книги. – № 6, 58–66.

Георгиев, Ангел, Йовинска, Любов, Делева, Памела. Българската *ROSSICA* – вечната *ERUDITICA*. Дистанционна премиера на новите е-библиотеки на УниБИТ. – № 4, 41–60.

Камбурова, Илияна. Архивно-документалното наследство на списание „Ден“. По повод 130 години от издаването му. – № 4, 61–65.

Спасова, Андриана. Библиография от/за Найдено Геров (1823–1900). – № 4, 66–82.

Библиотеките по света

Арсенич, Владимир, Качарич, Мая, Сабовлев, Драгана. Библиотеката в Зренянин насърчава четенето и развитието на дигиталната грамотност на децата. – № 2, 52–59.

Четенето

Георгиев, Елизабета. „Фарче“ – списание за деца и юноши на български и сръбски език. – № 1, 29–37.

Колекции & колекционери

Величков, Петър. Росен Петков за каталога „Българският литературен модернизъм“ – № 6, 54–57.

Библиографски справки

Шардина, Величка. – № 1, 102–103; № 3, 148–151; № 5, 133.

Нови справочници в НБКМ

Стойнева, Евелина. – № 2, 89–91.

Календар'2022. – № 6, 78–90.

In memoriam

Д-р Емилия Станева-Милкова (23.II.1964–3.III.2021). – № 2, 92.

Доц. Марин Бодаков (1971–2021). – № 5, 134.

Проф. д-р Милен Куманов (13.II.1942–22.XI.2021). – № 6, 91.

Д-р Александър Касабов (30.X.1968–9.XI.2021). – № 6, 92.

Именен показалец на авторите

- Аврамова, В. – № 1, 16–24; № 6, 67–70.
Александрова, К. – № 1, 52–74; № 3, 122–132.
Ангелова, Р. – № 5, 85–93.
Антонова, А. – № 3, 77–82.
Анчева, Р. – № 6, 78–90.
Арсенич, В. – № 2, 52–59.
Атанасов, Х. – № 6, 70–75.
- Бахнева, К. – № 4, 102–104.
Белчева, М. – № 5, 101–121.
Бересцова, Т. Ф. – № 6, 41–53.
Богданова, Р. – № 1, 100–101.
Богданова-Иванова, И. – № 2, 11–16.
Бодаков, М. – № 3, 144–147.
Бонева, В. – № 1, 75–89; № 3, 16–22.
Бонов, Милослав. – № 6, 58–66.
Бориславов, Я. – № 5, 128–131.
Борисова, Й. – № 3, 36–76, I–VIII.
Бранкова, М. – № 4, 14–19; № 5, 5–16.
- Василев, Н. – № 1, 52–74; – № 2, 37–51; № 3, 83–99.
Величков, П. – № 5, 94–100; № 6, 20–21; 54–57.
Вутева, З. – № 3, 36–76, I–VIII.
- Георгиев, А. – № 3, 36–76, I–VIII; № 4, 41–60.
Георгиев, Е. – № 1, 29–37; № 5, 39–44.
- Георгиева, П. – № 1, 38–51.
Граматикова, Н. – № 2, 69–85; № 3, 107–121; № 6, 5–19.
- Дамянова, И. – № 4, 29–35.
Девкова, С. – № 5, 36–38.
Делева, П. – № 4, 41–60.
Джорджевич, В. – № 5, 77–84.
- Ефтимова, С. – № 4, 29–35.

Зарева, Л. – № 3, 36–76, I–VIII.

Иванова, Й. – № 4, 36–40.

Ивкович Маркович, В. – № 5, 77–84.

Йовинска, Л. – № 3, 36–76, I–VIII; № 4, 41–60.

Йовчева, Ц. – № 3, 36–76, I–VIII.

Казански, Н. – № 1, 52–74.

Калчева, Р. – № 5, 51–60.

Камбурова, И. – № 4, 61–65.

Карадачка-Симеонова, Ю. – № 1, 7–15; № 3, 8–11; № 5, 31–33.

Кикарина, Е. – № 5, 61–76.

Куманова, А. – № 1, 52–74; № 2, 37–51; № 3, 83–99; № 3, 122–132.

Кънев, Д. – № 3, 32–35.

Лашева, В. – № 4, 36–40; № 5, 85–93.

Лесенска, А. – № 5, 34–35; № 6, 36–40.

Лукович Василевич, С. – № 5, 45–50.

Маркова, Й. – № 1, 25–28; № 3, 23–29.

Минчева, Б. – № 2, 17–21.

Мутафов, Х. – № 5, 26–30.

Недева, Р. (вж Пенчева, Р.)

Николов, Г. Н. – № 2, 86–88; № 3, 140–143.

Пенчева, Р. – № 3, 100–106; № 4, 83–93, 105–108; № 6, 28–35.

Петров, П. (вж Величков, П.)

Петрова, С. – № 1, 94–99.

Петрова-Василева, Р. – № 6, 67–70.

Пилева, Т. – № 2, 22–36.

Радева, Я. – № 1, 90–93; № 3, 133–136; № 4, 22–28; № 5, 17–25; № 6, 22–27.

Райчевски, С. – № 2, 60–68.

Симов, М. – № 4, 9–13.

Симова, П. – № 5, 122–127.

Спасов, Р. – № 3, 137–139.

Спасова, А. – № 4, 66–82.

Спиридонов, И. – № 4, 36–40.

Стефанова, Р. – № 2, 5–10.

Стоилова, А. – № 6, 5–19.

Стойнева, Е. – № 2, 89–91.

Христов, Д. – № 6, 76–77.

Христова-Йорданова, К. – № 1, 25–28; № 2, 11–16.

Цанков, Г. – № 3, 144–147.

Чавдарова, Н. – № 4, 36–40.

Чакърова, К. – № 4, 94–101.

Шардина, В. – № 1, 102–103; № 3, 148–151; № 5, 133.

*Състави
Петър Величков*

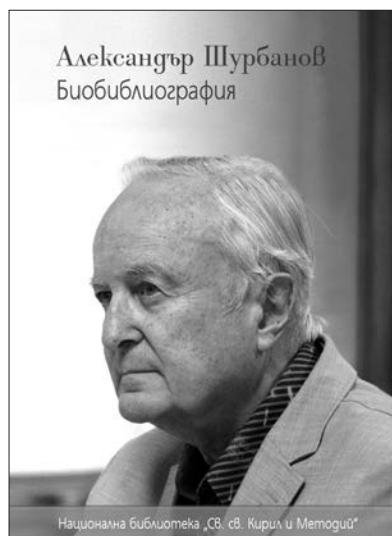
Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ издаде биобиблиографския указател „Александър Шурбанов“

Биобиблиографският указател „Александър Шурбанов“ се издава по повод 80-годишния юбилей на учения, писателя, поета, преводача. Съставители са: Юлия Карадачка-Симеонова, Евелина Стойнева, Величка Шардина, Росица Яначкова, Теодора Драгнева, Ирина Илиева, Надя Петрова, Анна Александрова, Стефка Кърджалийска, Красимира Стойнова. Изданието е реализирано с финансовата подкрепа на Министерството на културата.

Разделите отразяват многообразието на изследователските и поетическите търсения на Александър Шурбанов. Включени са монографии, студии, статии в научни списания и сборници в областта на литературната теория и критика, преводи, а също самостоятелни книги, антологии, периодични издания със стихове и есета. Отделено е място на преводи на негови произведения, интервюта и публикации за него. Корпусът включва 874 библиографски описания. В именния показалец са посочени всички автори, редактори, съставители, илюстратори, преводачи, споменати в биобиблиографията.

В „Живот в дати“ са посочени по-важните постижения и успехи в професионалната биография на проф. Шурбанов, а текстовете на проф. Евгения Панчева и доц. Марин Бодаков осветляват многообразното му творчество. В приложението са подбрани снимки от личния архив на проф. Александър Шурбанов, предоставени специално за изданието.

Биобиблиографията не е само за тесни специалисти, преподаватели и студенти, но и за онези, които се интересуват от рецепцията на превода и от историята на западноевропейската литература.

Страници: 220 + 18 сн. приложение

Цена: 10,00 лв.

Директна покупка от Националната библиотека „Св. Кирил и Методий“ – на гише „Регистрация“, или чрез заявка до Росица Владимирова – тел. (02) 9183 136; GSM: 0885643171; e-mail: R.Vladimirova@nationallibrary.bg; rosicavladimirova@abv.bg

ТАЛОН

ЗА АБОНАМЕНТ НА СПИСАНИЕ „БИБЛИОТЕКА“, издание на
НАЦИОНАЛНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“, ЗА
2022 г.

Име. Презиме. Фамилия

Фирма (библиотека)

ИЗПРАЩАЙТЕ АБОНАМЕНТА НА АДРЕС:

Пощенски код. Град (село). Област

Улица. бл. вх. ет. ап.

..... тел.

Заплащам сумата от. лева за:

☐	Бр. кн.	Ед. цена	6 м.	12 м.
☐ Сп. „Библиотека“	6	9,00 лв.	☐ 27 лв.	☐ 54 лв.

ЗА КОНТАКТИ И ИНФОРМАЦИЯ:

Росица Владимирова – тел. 9183 136; GSM: 0885643171

e-mail: R.Vladimirova@nationallibrary.bg

rosicavladimirova@abv.bg

МОЖЕТЕ ДА ИЗПРАЩАТЕ ТАЛОНИТЕ НА АДРЕС:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

По сметка:

IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993, BIC код:

UNCRBGSF, Уникредит Булбанк,

Бизнес център София Батенберг, 1000 София

С пощенски запис:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

Росица Владимирова

**Прилагам към поръчката копие от платежния банков документ
или квитанция от изпратения пощенски запис.**

